

AG

Jaunā Gaita

266

RUDENS 2011

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

VOL. LVII, No 3, ISSUE 266
AUTUMN 2011

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief: Rolfs Ekmanis
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor: Juris Žagariņš
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors: Voldemārs Avens,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Silenieks, Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilīta Zaļkalne

Business Manager: Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Phone: 416-621-0898
ibulmanis@scm.ca

JG home page:
<http://zagarins.net/JG>

Subscription rates

Canada
1 year Can \$39.-
2 years Can \$76.-
Single issues \$10.-

Other countries
1 year US \$39.-
2 years US \$76.-
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2011 by "Ceļinieks"
Published by Jauna Gaita, Inc.

Printed by TigerPress
Northampton, MA, USA

ISSN 0448-9179

57. GADAGĀJUMS, RUDENS 2011
3. (266) NUMURS

S A T U R S

- 1 Vizma Belševica – Par saknēm būt
- 2 DZEJA – Vizma Belševica – Sadegusi balss
- 10 Gundars Ignats – Kāzas
- 11 Imants Puriņš – Dzimtā zeme
- 12 Raimonds Staprāns – Klusā daba
- 15 Kārlis Vērdiņš – Olafam Stumbram 80
- 17 Vita Gaiķe – Edvīns Raups Kanādā
- 18 Juris Šlesers – Čelli
- 20 A. Nesaule atbild D. Beitnerei
- 24 Vita Gaiķe – ĒRPF balva Pāvilam Vasariņam
- 25 VĒSTURĒ – Rolfs Ekmanis – Brīvā Eiropa III
- 28 Bonifācijs Daukšts – Valsts cenzūra
- 32 MĀKSLA – Astra Roze – Punta Cana
- 32 Vizma Belševica – Par saknēm būt
- 33 Linda Treija – Raimonda Staprāna izstāde
- 33 Linda Treija – Par Ritu Grendzi
- 34 Helēna Hofmane – Voldemārs Dārziņš
- 35 Imants Puriņš – Mājup
- 36 Voldemārs Dārziņš – À la Henri Matisse
- 38 Vilnis Auziņš – Mājvietas atainotājs
- 39 Māris Brancis – LNMM pastēļi
- 40 Ilga Reizniece – Ilģiem 30
- 41 Rita Grendze – Līdzināties upei
- 42 Helēna Hofmane – Olafs Stumbrs guļ
- 43 ATMIŅAS – Jānis Liepiņš – Antons Bārda
- 45 Uldis Siliņš – Atskatīties, pasmaidīt
- 46 Laimonis Mieriņš – Dzimtais pagasts
- 47 Lāsma Ģibiete – Pārlasīt, lai padomātu
- 49 DAŽOS VĀRDOS – (vg) (al) (mb) (re)
- 61 Jānis Krēsliņš, Sr. atbild Laimonim Puram
- 62 NOTA BENE – Par G. Janāiti un R. Liuki
- 63 KIBERKAMBARIS – Džordžs Soross – (jž)
- 65 Rita Grendze – Atzvelties
- 66 Helēna Hofmane – Autorvakars Losandželosā
- 67 GRĀMATAS – Lalīta Muižniece – K. Vērdiņš
- 68 Rasma Birzgale – Latviešu teātris
- 70 Juris Silenieks – Arnis Skujiņš
- 70 Juris Silenieks – Reinis Ādmīdiņš
- 71 Anita Liepiņa – Inga Žolude
- 72 Rimands Ceplis – Laimdota Sēle
- 74 Lāsma Ģibiete – Mūzikas patriarhs Liepājā
- 75 Gundars Keņiņš Kings – JBS 42/1
- 76 JG LABVĒĻI
IN THIS ISSUE – (jž)

Raimonda Staprāna vāks – gleznas *Antiohs*
(1997) fragments

Maketētājs Juris Žagariņš

JG pateicas par PBLA KF un labvēļu atbalstu

x x
x

Par saknēm būt. Tai sūnēm, ne stars
Kur neokāpj. Kur gassma neizrotās.
Bez putna galotne. Bez lapām zars.
Bet darbu avots stīgas smalkā matā
Un nedrīst pārstūkt. Saknes melnas darbs
Bez atelpes. (Pat sīmas miegs ir šķirtams)
Krāt. Barot. Dardīnāt. Būt mēmai saste: itarp
Vismūgto mēbe un daiv'. Baltam sīdram
Caur savu kroplu, neredzamo esmi
Dot saules gaides un dastis spēku paust.

Par saknēm būt. Un sīdus neapkaust.

1977

Vizma Belševica

Sadegusi balss

Anno Domini 1583

Zīm: Uldis Zemzars

*Čukst bijušās mājas, čukst bijušās balsis.
Viņš bija burggrāfs Niklāvs Eke, un viņa bija Bille.
Nāku klausīties. Pirmās nakts čuksts. Otrās nakts.
Divu ēnu satikšanās. Sirmgalvi, es jūs nepazīstu.*

(..)

Smagas kājas, smaga sirds.
Stāvas kāpnes rātskundzei.
Stāvu galvu nelaimē
Pati nāci – pati ej.

Pretī rātskungs. Zila guns
Zem baltiem uzačiem.
Kā glodene melna bize
Pāri plecu bēg no tiem.

Ķeru bizi, stūris sprūk,
Pabirst zāļu priekšautiņš.
Tiesas spriedējs, sārtā vedējs –
Tas ir viņš.

Šauras kāpnes. Rātskungs plats.
Nedod ceļu. Zobi spīd.
Ne man bija garām tikt,
Nedz ar zāles salasīt.

Zilas acis – zobens zils.
Manas melnas – krams.
Karstu dzirksti zobens deg,
Pret akmeni atdzisdam.

Karstu vilni ūdens zils
Pret akmeni melnu šķīļ.
Vai ūdens nezināja –
Aiz akmeņa atvars dziļš?

Mūžu stāvu, divus mūžus.
Smagas kājas, smaga sirds.
Rātskungs lēni garām paiet,
Zelta ķēde kaklā mirdz.

Šī Vizmas Belševicas dzejoļu kopa sacerēta, visticamāk, 1973. gada rudenī-ziemā. Spriežot pēc mapes, kurā teksti atradās, šeit lasāmais uzlūkojams kā fragmenti no lielāka, autores nepabeigta, līdz galam neizstrādāta kopuma. Mapē šie dzejoļi ir iīrakstā un pēc kārtas, tiem seko dažādas piezīmes par 16. gs. Rīgas un Eiropas vēsturi, vairāku citu dzejoļu melnraksti un to varianti. No šiem tekstiem secināms, ka Bille bijusi lībiešu sieva, bārene, kuru uzaudzinājusi seno zinšu zinātāja Zāļu Baba. 1583., savas bojāejas gadā, viņa bijusi 33 gadus veca. Rokrakstā darba nosaukuma nav. Minētā perioda dienasgrāmatā parādās nosaukums „Bille”, taču tas zināma iemesla dēļ vairs nav izmantojams. Ievada rindām ir vairāki varianti, izvēlēts redaktoraprāt veiksmīgākais. „Sadegusi balss” ir vienkārši cikla pirmā dzejoļa nosaukums – pēc tā paša principa kā dzejas grāmatu satura rādītājos beznosaukuma dzejoļiem citē pirmo rindu. Interpunkcija vietām koriģēta, jo nešķiet, ka viena otra punkta vai komata trūkums tīss. – Jānis Elsbergs

* * *

Verd, zaķi, burbuļos
Tavs vīra gods.
Vārās, vārās
Dzirekļa pods.

Sīpolu, drīģeni,
Eļļas pili klāt –
Rātskundzei rātskungu
Dzirināt.

Man no tiem pelniem
Uguni šķilt,
Purva siekstai – rātskundzei
Ugunī silt.

Sārtu mēli aplaizās
Melnais pods.
Rātskung, rātskung,
Rauj tevi jods!

Kur tikai staigāju,
Ceļā vien
Zilu acu zibeņi
Krustām skrien.

Drasē tavs šķimelis,
Dižojies pats.
Ēnā aiz šķimeļa

Bendes rats.

* * *

Tumšu stīgu mīlas dzēriens
Vara krūkā salīst –
Lai nu kungu paša gultā
Kundzei atgriezt palīdz.
Tai kā teķi atklīdušu
Piedzenu ar stību.
Krūka viegla.
Panest grūti.
Ko tad gribu?

Ak...

* * *

Odam tavā ausī būt,
Dadзим acī, ķirmim sirdī,
Zālei rūgtajai, kam tevi
Ik pa brīdim dzirdīt,
Lai tu nemelo pats sev.

Tavam „velns lai viņu rāvis!”
Tavai dusmai, tavai sāpei,
Vaiga notvīkšanai kaunā,
Nakšu melnai slāpei,
Lai nekur nav miera tev.

Lai tu ielās meklēt ej,
Acīm tirgus burzā klīsti,
Lai tu ieraugi un tirpdams
Izliecies, ka nepazīsti.
Un lai zini – tev ir bail.

Lai tavs glēvums tevī gruzd,
Lai tu manu nāvi tīko
Tā kā pestīšanas stundu.

Tavi kalpi sārtu rīko.
Ugunskāre acīs gail.

Man – vai citai raganai?

* * *

Kārnā kuņa, mīlestība,
Akmeni tev kaklā!
Dīķī tevi, grāvī tevi,
Kuņa aklā.

Ko tu luncinies un laksties,
Ko tu smilksti?
Ne tās tīras rudzu maizes,
Maitas kaula pilksti.

Kāpēc viņu, balto aci,
Viņu, un ne citu.
Kādām drudža zālēm tevi
Lai es situ?

Vai es nomodā, vai sapnī,
Tās ir viņa rokas:
It kā lācis avenāju
Mani loka.
Ko es viņam novēlēju,
Pāri pašu nācis.

	<p>Mani, zāļu zinātāju, Kas nu glābties mācīs?</p> <p>Tā ir viņa karstā elpa, Kas man sitas vaigā. Aklā kuce, mīlestība, Apkārt svešu sētu staigā.</p> <p>Visas domas, visi soļi Velk uz vienu pusi. Tuvu gāju ugunij, Patī apdegusi.</p> <p>* * *</p> <p>Kur tu esi, purenīt, Uguns brūču dziedētāja? Lai pār manu sūru sirdi Tavi vēsie ziedi klājas.</p> <p>Iesēdini, dievkrēsliņ, Manu nakti zaļā kausā. Visas tumsas izskatītas Vaļā acīm, lūpām sausām.</p> <p>Visas tumsas asinīs Smagu karstu duļķi krājas. Kur tu esi, zalkšu oga, Asins tīrītāja?</p> <p>Pieglaud zvanu dūnoto Manām krūtīm, silpurene. Naktis melnu sāpi sāp. Kam tu mieru nenes?</p> <p>Ko man ziedu spēki līdz, Ko man zāļu zintis zināt, Ja no visiem – mani vienu Nejaudājat izdziedināt?</p> <p>* * *</p> <p>Un puķes aiziet, puķes novēršas No manas sirds – patiesi jau tik melna, Ka māteres un zaķpēdiņas bēg, Vien paliek tās – no pekles un no velna.</p> <p>Tu, joda puķe, špetnā drīgene, No ziedu rituļiem ar tumšām acīm skaties. Tu, īve, pati kapā vedēja Un kapa klājēja ar bērnu kroņiem platiem.</p>
--	---

Tu, velna roze, baltām ziedu taurēm,
Ko sirma nāve dienasvidū spēlē,
Tik klusi un tik maigi aizpasaulē
Tu aizdziedi ar drīksnu saldām mēlēm.

Tu, velna rutka smagā neatmaņa,
Ar nāves pulsu plankumainos stobros
Un trīskārt nāvi sēklās šķeltenās.

Tu, velna rāceni, ar savu sakni dobo,
Kur sprīža tiesā mūžu ieguldīt
Viens elpas vilciens... Apkārt mani klusums
Kā veļu mežā. Viegli būtu aiziet
No sūra nemiera uz saldu dusu.

Tik viegli būtu...

* * *

Ai, viegli, rātskundz, tavu elpu kuslo
Kā tīmekli pie sijas pušu raut.
Tik nezinīgi blakus manai rokai
Tu savu putekļaino dzīvi aud.
Tu šaudies. Rosies. Tīklu mīlestībai
Stīep nerimus starp savām dīkām dienām
Un nenojaut, ka pati nāve skatās
Ar melnām acīm tavā pavedienā.

Ai, viegli, rātskung, kundzes dzirai pielikt
Par vienu zāli vairāk... Salds būs miegs
Un salda nāve tā, ko mīlestības gultā
Tev mana roka neredzamā sniegā,
Pār tavu pieri vēsiem pirkstiem slīdēs.
Uz lūpām kavēsies, lai noslāpst vaids.
Par zāles tiesu niecīgu – un galā
Būs manas mīlestības dedzinošais naids.

* * *

Pusnakts stunda, rēgu stunda,
Tavu senu baili –
Nāk pret zvaigžņu gaismu palsu
Mātes drausmais kailums.
Liepu gatvei šķērsu gulstas
Nelaist mēri iekšā.
Kaila savu mīļo nāvei
Māte priekšā.

Vai tie mēra spārni klusi,
Vai tas vakarlēpis?
Salta pusnakts rasa krīt
Mātes klēpī.

„Māmiņ, celies, man ir bail!”
Mēmums kaklā.
Mātes acīs rasa krīt,
Acīs aklās.

Pusnakts stunda, rēgu stunda,
Atkal dūmu stabā
Stāv pie gultas otrā māte,
Zāļu Baba.

Kā no miesas mirušas
Dvēselīti vāju,
Mani mazu iznesi
Tu no mēra mājas.

Labu sirdi, tīru maizi
Ar manīm dalījusi,
Kam no savas uguns nāves
Nedevi man pusi?

Tavas zāļu gudrības
Bārenītes pūrā.
Ko tu čuksti, otro māt,
Lūpām sūrām?

„Sīka liesma dzīvībai,
Lieli vēji nāvei.
Tu vēl stipra vējustarp
Liesmai sargos stāvēt?

Tu vēl zini – dzīves sargam
Paša dzīve nepiederēs.
Jeb vai sāki zelta liesmu
Savu cerēt?
Tu vēl tīra, kā tā lāse
Veļu puķes kausā,
Jeb vai miesas bula dzerta
Sausa?
Vēl tu skaidrām rokām, meit?
Vēl tu laba?”

Sīvos dūmos gruzdu lūpām
Sirdij prasa Zāļu Baba.

* * *

Purvu bridu, niedres lauzu,
... dumpja takās, aļņa pēdās...
No bajāra vairījos,
... no bārenes bēdas...

Nebij purvu pusbridusi
... kam tie soļi, zinu pati...
Satikos bajāriņu.
... nācu viņu satikt...

Tā, kā nenāk sacīt – jā,
Nācu sacīt viņam – nē.
Bēgu viņa, dzinos viņa
Sacīt – nē.

* * *

Melna kaķe mazgājas,
No tālienes tautas nāk.
Nomazgājies, melnā kaķe,
Nu mūs abas dedzinās.

Vai tev nebija, kur pieklīst,
Kā pie manām bēdu durvīm
Jeb vai glūņas ķepām zagies
Uzdot burvi?

Nomazgājies! Ilgi nāca,
Ilgi garām – nu ir klāt.
Ne vairs delnu spiest pie kakla,
Baiļu šalkas klusināt,

Ne vairs ieklausīties naktī,
Sirdij dunot, soļus skaitīt
Reizi šo vai reizi citu.
Ne vairs gaidīt.

Miers.

„Labvakar, Sātu Kriš!
Re, tu arī, Laķi?
Nebij viegli tavu dēlu
man no stārķa saķert.

Silķu Juri, kā tavs kāss?
Zāles palīdzēja?
Neder tev pa naktīm staigāt
Un vēl tādā vējā.

<p style="text-align: center;">* * *</p> <p style="text-align: center;">Beigas. Rātes lēmums</p>	<p>Neskatieties grīdā, brāļi. Es jau gatava. To valgu Varat nesiet man ap rokām. Neaizbēgšu. Man vienalga.”</p> <p>Tur tu ūdens malā stāvi, Tur tu – ūdens atspulgā. Pāri manai gremdēšanai Un zem tās.</p> <p>Nu es kaila tavā priekšā Tāda, kā tu manis salki. Krustā – rokas sastingušas. Dzelmē – trīc.</p> <p>Tajās trīcošajās rokās Tagad bende mani gulda. Tas ir glābiņš – tavās rokās Dziļi grimt.</p> <p>Pūlis nošalc. Asins lāse Tavās baltās lūpās uzsprāgst. Ragana pa ūdens virsu Lidinās.</p> <p>Trīsreiz gremdē. Trīsreiz negrimst, Un tu zini – kāpēc negrimst. Kāpēc labāk sārts un kāķis Nekā rokas tās.</p> <p>Tā sieva, Māteru Bille, Ar velna palīgu acīmredzamu Neatzinās ne kāķi vilkta, Ne uz svelotām oglēm dedzama, Ne spāņu zābakā žņaugta, Ne kaitētām lūkšām plosāma. Pekles ķēniņa kūdīta, nedevās Uz grēku nožēlu grozāma, Un tālab pēc rātes lēmuma Un Dieva tā Kunga prāta Vakarrīt tirgus laukumā Kā Ragana sadedzināta.</p>
--	---

KĀZAS

Viņa stāv tajā galda galā, kas draugiem, paziņām un kolēģiem. Sīksīkās sprodziņās ievidotiem matiem, mirdzošām, mazliet par daudz akcentētām, mazliet par daudz noreibušām acīm un piesār্তুšiem vaigiem, plecu lencītes, dziļais dekoltē atsedz izteismīgās krūšu formas, sarkanā krāsa izceļ viņu pārējo viesu vidū.

Turot glāzi vienā rokā, ar otru viņa uztraukti ņurca salveti. Skatiens uztraukti klimst šurpu turpu, nekur neuzkavējies ilgāk par pāris acumirkļiem, – no skatuves podesta pie sveces, no sveces uz sarkanvīna glāzi, no tās uz aizkariem, tālāk pie līgavas plīvura. Centieni nomaskēt uztraukumu ar smaidu ir neveiksmīgi. Neizdodas radīt iespaidu, ka viss ir kārtībā, ka nekas netraucē.

Viņš ir ģērbies svinīgi. Viņš ir visskaistākais, – koši melnā uzvalkā, pienbaltā krekļā un kuplā kaklasaitē. Žaketei mirdzošas aproču pogas, krūšu kabatā sarkans rozēs zieds. Vai gos smaida bedrītes, allaž taisnie mati saskāti uz sāniem, tajos ievidota loka, atsedzot jaunā vīrieša plato pieri. Zods stalti piepacelts gluži kā deļotājam, skatiens drošs un precīgs.

Viņš stāv ciemiņu galdu ieloka vidū, pārliednāti pacēlis glāzi, turēdams to trijos pirkstos acu augstumā. Viņam priekšā uz galda starp ēdienu traukiem vāze ar līgavas pušķi, līdzās groziņš ar šķīvja lauskām, – trīs lielākiem gabaliem un veselu sauju sīkāku drumstalu. Turpat neliela kopēta dziesmu grāmatiņa, uz vāka divas laimīgas, šabloniskas sejas, savienotas ar stilizētu amorbultas sašautu sirdi.

Viņam pēc mirkļa, viņai pēc mūžības, acu skatiens ir sastapušies. Gana slēpušies un vairījušies, kā nolemti tie virzījušies viens otram pretim līdz satikušies.

Telpas plašumā – kā atsevišķā istabā – ir tikai viņi vien. Viesi ir klātesoši un tajā pat laikā viņi ir kaut kur citur, ārpus stāvošo telpas,

---

Prozaīka un diplomēta ekonomista Gundara Ignata īstāsti publicēti laikrakstu un žurnālu literārajās lappusēs (*Kultūras Diena, Kultūras Forums, Karogs, Latvju Teksti*), izlasēs *Stāsti. Prozas lasījumu klātienē un neklātienē* (2006, 2007, 2008), kā arī latviešu īsprozas izlasē *Lettland berättar: Människomuseet* (Zviedrijā, 2008), *Revue Espace(s) hors série: Fictions européennes* (Francijā, 2008), almanahā *Po šiaures dangum V* (Lietuvā, 2009) u.c. Par rakstnieka pirmo grāmatu – stāstu krājumu *Bez jakas* (2009) – skat. Astras Rozes apskatu *JG262*(2010):72.

ārpus skatiņa klusuma. Sarunu murdoņa ir zemāk, pie sēdošajiem. Vedējmāte šķirsta scenāriju un izriko oficiantes, amatus saņēmušie viesi pēta savus amata rīkus – līgavas sargi apbrīno ūdenspiستoles, droporgi priecājas par dīvainajām kolbiņām, danču meistars šķirsta tautisko deju brošūru.

Muzikants ir apklusis, brilles noslīdējušas līdz plānā deguna galam un tikko turas uz plānās, miroņbaltās ādas klātajiem skrimšļiem. Ieplestais akordeons uz viņa šaurajiem pleciem un kuslajām krūtīm izskatās neiedomājami smags, bet muzikants ne sūdzas, ne ļaunojas. Paslējis augšup galvu, viņš paskatās uz līgavaini, tad uz jauno sievieti.

Acumirkļis ilgst mūžību. Ir tikai viņi divi vien. Starp viņiem – lakota parketa kvadrātmetri, svinībām klātais galds, viesi, dāvanas, svečturis ar trīs aizdegtām svecēm, – pagātnei, tagadnei, nākotnei; starp viņiem – dekoratīvās sirsniņas, plakāti ar tautasdziesmu citātiem, novēlējumiem, līgavas un līgavaiņa bērības fotogrāfijām. Pie sienas piekārtās zeķītes, viena ar zilu, otra ar rozā maliņu. Uz galda malas milzīgs ziedu pušķis, – uz divām pusēm kā gari piķi pavērsti gladiolu ziedi, starp tiem kā brīnišķā dārzā sauļām asteres, balti un sarkani rožu ziedi, zaļi stiebri un lapiņas.

Atceries.

Atceries? Tu viņu gaidīji atbraucam septiņos divdesmit. Viņš ieradās ar nākamo autobusu, teica, ka kavējies, jo autobuss pārāk pilns, un baidoties, ka puķēm kas varētu notikt, braucis ar nākamo, divdesmit minūtes vēlāk. Tu biji sākusī uztraukties, pēc tam gribēji ļauties kārdinājumam apvainoties. Pagriezies, lai dotos prom, jā, tu sāki lēnām iet atpakaļ. Kāds sauca tavu vārdu. Sākumā tu neticēji, domāji, ka tās ir tavas vēlmes, kas materializējas un tu dzīvo domas. Apgrīzusies un ieraudzījusi viņu ar milzīgo ziedu klēpi, tu sajūties kā romāna varone.

Jā, un viņš atveda rozēs. Ne jau vienu vai divas, ne jau piecas. Divdesmit vienu! Viņš bija izpētījis ziedu krāsu nozīmi un zināja, ka baltas krāsas rozēs nozīmē pieķeršanos, oranžās – kvēlu vēlēšanos, bet mīlestību simbolizē sarkanas rozēs. Un viņam šķita, ka jādāvina sarkanās.

Tu paņēmi ziedus, un jūs gājāt pastaigāties. Vispirms uz krastmalu, cauri parkam, garām sinagogai un indiešu veikaliņam, no kura plūda saldens smārds un džinkstoša mūzika,

Raimonds Staprāns. *Klusā daba ar dažiem nevajadzīgiem, izdzēstiem priekšmetiem (Still Life with Some Unneeded, Painted-out Objects)*. 2011. 88 x 121 cm. Eļļa uz audekla

Par mākslinieku skat. Lindas Treijas rakstu 33. lpp.

tālāk līdz būvlaukumam, garām statujai pa šauro, bruģēto ielu vecpilsētā.

Kādā no nelielajiem pagalmiņiem, tu pamanīji māju ar trim torniņiem, tikai todien tu ievēroji, ka tā ir māja no senlaicīgās brošūras. Veco, izbalējušo grāmatiņu tev bija atdevīš vecaistēvs un tu, skatoties vecpilsētas ēkas fotogrāfijās, sapņoji katru no tām reiz apskatīt, atrast dzīvē. Mazajā grāmatiņā ierakstīt datumu, kad kura ēka ir atrasta. Nez kāpēc tas bija šķītis neaizsniedzams mērķis, un tikai todien, iedama ar rožu klēpi, tu ievēroji, ka viss ko tu bijī skatījusi kā tālu un neaizsniedzamu bija tev līdzās.

Jūs gājāt klusēdami un tā vietā, lai runātos, tu prātuļoji un nepamanīji viņa uzdots jautājumu:

– Vai iesim gar baznīcu?

– Jā, labi, – pēc īsa mulsuma tu bijī atbildējusi, – iesim gan.

Jūs pagājāt garām rotu veikalam, garām antikvariātam, viņš brīdi pa brīdim paskatījās uz tevi. Tu mēģināji iedomāties sevi no viņa skatu punkta, atcerējies savu attēlu spogulī, – sprogainos, nepaklausīgos matos, kuru varēja savākt tikai ar n-tajām matu sprādzēm, nepaklausīgo šķipsnu, kura neturējās aizlikta aiz auss un mūždien krita acīs, atcerējies žaketi un gaiši zilo blūzi zem tās. Atcerējies strupo kartupelim vai tomātam līdzīgo degungalu, kurš tev nelika mieru, bet kuru nevarēja ne aizkrāsot, ne aizēnot. Tu zināji, ka profilā deguns ir tā neko, bet pretskatā platās nāsis ir uzkrītoši nesamērīgas ar pārējo seju.

Viņš kautrīgi pasniedza tev roku, tu satvēri rožu pušķi vienā, un, cenzdamās viņam izpatikt, viegli satvēri viņa pirkstus. Viņš brīdi saminstinājās, nezinot vai tevi ņemt aiz labās vai kreisās rokas, tu pasmaidīji. Pie gājēju pārejas tu pirmoreiz sajuti nogurušās delnas.

– Varbūt tu negribi turp iet, – viņš jautāja, gribēdams uztvert tavu vissīkāko iegribu. Viņš nejuta, ka tev sāp delnas, tik vienkārši – sāp roku locītavas un tu gribi tikai pārņemt puķes savādākā tvērienā. Nē, ne jau tas, ka tev nepatīktu puķes, ne jau tas, ka tev nepatīktu viņa dāvinātās puķes. Tev tās patīka, pat ļoti, tev ļoti patīka rozēs – tās bija tavas mīlākās puķes. Tu kautrējies viņam ko teikt, baidoties, ka tiksi pārprasta. Tev vienkārši bija neērti. Bet viņš to nemanīja. Viņš aizveda tevi pie upes. Visi soliņi promenādē bija aizņemti, vai nu jauni pāriši, tādi paši kā jūs, vai sarunās iegrimušās sirmas kundzes, vai vienkārši bezpajumtnieki, kuri dalīja dienišķās maizes

kumosus. Jūs skatījāties gaismas spēles ūdenī. Pēcpusdienas saule krāsoja pilsētu, atspulgos radīdama tās dviņumāsu. Tu ievēroji ūdens mestās mazās krokas.

– Viļņi, tās ir ūdens sprogas, – toreiz nodomāji. – Ir mazās, sīkās sprogas, tās, kuras tagad vēroju, un ir lielās tās, kuras aizrauj sev līdz veselās salas un piekrastēs sagrauj mājas, – tu prātuļoji.

– Varbūt tu vēlies ieēst? – viņš tev jautāja. Tu paraustīji plecus.

– Iesim turp, – Viņš pamāja tilta virzienā, netālu no muzeja jūs pamanījāt kafejnīcu. Iegājuši tajā, jūs apsēdāties pie galdiņa loga pusē.

Viesi mielojas. Apaļīgais vedējtvēvs, pieplacis žuljēna trauciņam, ar karoti bakstīdams pēdējās atliekas, vēro notiekošo. Dūšīgs vīrs izgāzis vēderu, skrubina vistas šķiņķīšus. Vaiģi noziesti ar taukiem kā nevēģīgi uzkrāsotu lūpu spīdumu, lūpu kaktiņos ēdiena drumslas. No pelēkās žaketes kā pārpildīts graudu maiss un pāri bikšu siksnai pārvēlies milzoniņš vēders. Viņam līdzās taisni izslietu muguru sēž sievietē sērkokciņa smalkumā. Miniaturajos pirkstiņos nazis un dakšiņa, pēc dietologu vai jogas guru ieteikumiem viņa kārtoti šķīvi sautētus dārzeņus – puķu kāpostus un burkānus vienādās attiecībās, vienu kabača šķēli un dažas seleriju lapiņas. Kungs ar pliku galvvidu un atkarenām ausīm kā zilonītim Dambo un zeltītiem briļļu rāmjiem rubina liellopu filejas šķēles. Viņa dēls, kura galvvidus vēl klāts matiem, žakete kā šveicaram un galants sarkans tauriņš, izpalīdz policijas seržantam, – uzliek vistas ruletes šķēlītes. Jaunkundze ar sātaniski melniem matiem un lūpām pasniedz kartupeļus pamatskolas direktoram, kurš tos padod tālāk. Līgavaiņa brālēns, runātīgs kā deviņi mēmie, salej lielākajās glāzēs limonādi, vidējās – vīnu, bet mazajās – degvīnu. Oficianti kā vēģīgi izlūki staigā apkārt galdam un pamanījuši pustukšas pudeles, nomaina tās ar pilnām.

Muzikants attāpies stiepj žēlabainas akordeona notis un, nosvīdušu smaidu vērodams jaunos cilvēkus, turpina pārtraukto dziesmu:

–...lai sa-āvu gla-āzi tukšo tas, tukšo tas...

Tu noliki rozēs uz krāsainā dermatīna, sev līdzās. Sakārtoji, saliki rūpīgi ziedu līdzās ziedam. Oficiante atnesa ēdienkartes, vienu nolika tev, otru – viņam. Tu šķīri spīdīgā kritpapīra lapas, ar vienu acs kaktiņu vērodama, ko dara viņš.

- *Varbūt kakao, – viņš jautāja.*
- *Jā, varbūt – tu atbildēji.*
- *Varbūt kapučīno, – viņš jautāja vēlreiz.*
- *Jā varbūt, – tu kā iemieti atbildēji vēlreiz.*
- *Vai vēlies kaut ko ieēst?*
- *Jā, varbūt, – tu pēkšņā apmulsumā nosarki, pamanījusi savas vienādās atbildes un vienādo toni.*

Malkodami karsto dzērienu, jūs vērojāt garāmģājējus, – dažus aplam steidzīgus vakara stundai, apkaklēs ierautām galvām, dažus pārlieku gausus, ieplestām mutēm pētot pilsētas ielas, viņi pārvietojās kā palēlinātā filmā, nesteidzīgi nopētīja sev vien svarīgas lietas, pielika pie acīm fotoaparātus, kaut ko regulēja, pakāpās dažus soļus uz priekšu, dažus atpakaļ, noknipsēja, tad pētīja fotoaparāta ekrānā, kas sanācis rādīja viens otram, un atsāka visu no jauna. Tu atskārti, ka sen nebiji vērojusi cilvēkus. Tā vienkārši apstājusies un vērojusi cilvēkus.

Aizdomājusies tu nepamanīji klusumu.

- *Kā iet Dzintaram, – viņš neveikli mēģināja pārtraukt stindzinošo mieru, jautādams par kādu jums kopīgu attālu paziņu.*
- *Labi, – tu atbildēji.*
- *Joprojām strādā klubā?*
- *Laikam, – tu mulsi atbildēji.*
- Klusums. Garāmģājēji. Steidzīgi un gausi. Klusums.*
- *Ko pajautāt?*
- *Ko atbildēt?*
- Klusums.*
- *Kas tev vislabāk garšo?*
- *Viss kaut kas, man nav tāda mīļākā ēdiena.*
- Klusums.*
- *Tev patīk sports?*
- *Nu, tā, kā kurš. Daži sporti jā, citi ne pārāk.*
- Klusums.*
- *Kas tu esi pēc horoskopa?*
- *Lauva, – tu atbildēji.*
- *Ha, es arī esmu lauva, – viņš teica un pasmējās, – es tām blēņām neticu, – viņš klusināti noteica. – Man šķiet, ka tās visas ir tikai pasaciņas, lai apčakarētu cilvēkus.*
- *Jā, – tu viņam atbildēji un nosarki.*

Muzikants, vērodams kājās stāvošos, kā ieķērusies plate atkārtu:

- *...lai savu glāzi tukšo tas, lai savu glāzi tukšo tas...*

Patiešām, tikai viņi un cits neviens. Neviens no septiņdesmit kāzu viesiem nav dzimis jūlijā. Un tagad viņiem jādzer tikai diviem vien? Un tieši viņiem.

- *Kurš gan zina, kad es esmu dzimusi, – viņa prāto, – būtu piecēlusies kaut vai kopā ar marta jubilāriem, vai aprīļa.*
- *Kaut kāds sviests! – viņa nodomā, un pasmaidījusi liek glāzi pie lūpām. Svelošs asums ielīst mutē, rīklē, barības vadā, kuņģī. Viņa saviebjas, un, vienu roku vēcinādama gar atvērto muti, ar otru tver pēc kanapē maizītes ar laša šķēlīti. Kad tā iemesta mutē, viņa kampj marinēto gurķīti un izdzer pus glāzi limonādes.*

Šoreiz tu ziedus paņēmi otrā rokā. Izgājuši uz ielas, jūs pamanījāt, ka pieņēmiēs vējš. Parādījušies draudīgi mākoņi. Tuvojās lietus, bet jums šķīta, ka jums izdosies aizbēgt no lietus mākoņiem, vai tie aizies jums garām.

Tu biji ļoti nogurusi un vēlējies doties mājās. Viņš tevi pavadīja. Pie pasta jūs nogriezāties pa kreisi, garām muzejam, tad pāri tiltam, līdz tirdzniecības centram. Tu nezināji cik tālu ļaut sevi pavadīt, kautrēdamās arvien retāk uzmeti viņam acu skatienu. Viņam varbūt šķīta, ka tieši viņš ir vainīgs pie tavas vienaldzības un kļuva vēl gādīgāks, vēl rūpīgāks.

- *Līdz riebumam, – tev vienubrīd iesāvēs prātā, – līdz riebumam rūpīgs. Viņš uzlika taviem pleciem savu samirkušo vējjaku, no kā siltāks nekļuva.*

- *Vēl tikai trīs šķērsielas, – tu tobrīd domāji, – un es būšu mājās. Es viņam ļaušu sevi pavadīt līdz benzīntankam, nē, labi, līdz pārtikas veikalam. – Tev nebūt negribējās, lai viņš zinātu kur tu dzīvo, tev nebija pārlicības vai vēlies, lai viņš tev zvana.*

- *Tikai līdz benzīntankam, jā, tikai līdz benzīntankam, un tad viss, tad gan viss! Tu nevarēji izlemt kā atvadīties. Vai teikt: „Paldies par jauko vakaru!” vai „Es nu skriešu!”, vai „Paldies, esam jau klāt”.*

- *...un savu kaimiņu bučo tas... – kaut kur fonā skan muzikanta aizsmakušais balss tembrs. Jaunā sieviete pieliecas pie blakus sēdošā kunga un ielaidusi viņa šatenajos ma-*

tos plaukstu, pievelk sev ciešāk klāt, un, pievērusi acis, kaislīgi noskūpstā uz lūpām. Pagrieziesies pa labi, viegli uz vaiga nobučo blakus sēdošo sirmo kundzīti, kura, samiegusi krokoto seju, pasmaida un uzspēlētā izbīrīnā iepleš acis.

Jaunā sievietē nepamana, ka jaunais vīrs, izdzēris degvīna lāses, paspiež roku pa labi sēdošajam vedējtvam un sniedz tikpat kaislīgu skūpstu blakus sēdošai sievietei, kura ir baltā kleitā un plīvuru matos.

Tu uzskrēji pa kāpnēm, garām iemigušam bezpajumtniekam, garām rupjībām uz sienas, atslēgusi dzīvokli, mešus nometi puķes uz grīdas. Rokas bija stīvas, āda viscaur izmirkusi. Novilkusi drēbes, iegāji dušā. Ilgi stāvēji zem karstā ūdens strūkļas un vērojī ūdens tērcītes ritam pār ķermeni. Vērojī garaiņu mutuļus griežamies. Kļuva mazliet siltāk, tu nodrebēji, ūdens plūda arvien karstāks, vannas istaba ietinās tvaika mākonos. Tu stāvēji zem karstajām tērcēm un nekustējies. Kļuva siltāk, kļuva silti. Slapjās rozēs mērcēja paklāju.

Viņš devās atpakaļ, mēģinādams atcerēties ceļu, pa kuru jūs bijāt nākuši. Saminstinājies pie supermārketā, viņš nogriezās pa nelielo ielu, garām viesnīcai. Lietus pieņēmas spēkā un kļuva drēgnāks, kļuva drēgnāks. Pamanījis kļūdu, viņš nogriezās kādā šķērsielā, kura iziet atpakaļ uz lielās ielas. Viņš paātrināja tempu un spēra arvien garākus soļus. Dažus ielas posmus, kur izdegušas vai vandāju izdauzītas ielas spuldzes, viņš metās skriešus, vieglā riksītī, reizi pa reizei trāpīdams nepamanāmās pelķēs.

Ticis garām dzīvojamam masīvam, viņš nogriezās garām žogam, vietumis aplīmētām, vietumis aprakstītam. Viņš dzirdēja aizbraucam mašīnas kaut kur tālumā, viņš redzēja savu ēnu spēles, spuldžu gaismā.

Garām tramvaja pieturai, garām dārza tehnikas veikala laukumā izvietotajiem pļāvējiem, garām trimmeriem, smaidīgiem barokļiem un seksīgām dūdiņām jauno dzīvojamo māju projektu plakātos, garām santehnikas lielveikalam un stūra vannu emaljētajam priekam, marmora fližu dzislojumam un duškabīnēm ar pieciem masāžas režīmiem, garām autoplaču spīdigajai tumsai un mazlietotiem džipiņiem, sedaniem un hedžbekiem, garām saimniecības veikalam, kura logos neona uzraksti SKRŪVES, STIPRINĀJUMI.

Trešajam vārdam aiz nodzisušā pirmā T burta logā mirdzēja pieci oranži burti ROSES. □

Kārlis Vērdiņš

OLAFAM STUMBRAM 80

Šīs dienas ir smagas.

Skaistums sagruzd asiņu karstumā, un ilgas pasviežu dzīvei kā dzeramo

naudu.

Bet dzīvība paliek,

paliek un pieaug spēkā ik brīdī

— tā grāmatiņā *Daudz laimes utt.* rakstīja Olafs Stumbrs (1931-1996), viens no nozīmīgākajiem trimdas dzejniekiem. Lai gan būdams garā tuvs Elles ķēķa grupējumam, viņš no 1950. gada dzīvoja Losandželosā, otrā ASV galā, tāpēc latviešu dzejnieku vidū bija manāms retāk, toties varēja piedalīties 50. gadu beigās lielu popularitāti guvušo bitu dzejnieku lasījumos vietējā Venēcijas (*Venice*) priekšpilsētā. Lai arī dažkārt dēvēts par latviešu bītniku, Stumbrs uzskatīja sevi vien par viņu laikabiedru – vismaz tā viņš skaidroja Valdemāra Kārklīņa intervijā (1960).

Stumbrs amerikāņu bitu nošņurkušajā vidē meklēja rosinājumu, kuru nespēja sniegt ASV izkaisīto latviešu rakstnieku retās tikšanās un merkantīlā amerikāņu vidusšķira, tomēr nacionālā piederība izrādījās stiprāka par pasaules klaidoņu valdzinājumu – Stumbra debijas grāmata *Etīdes* pēc pāris gadu klejotiem pa trimdas apgādu atvilktņiem iznāca neilgi pēc Gunara Saliņa un Linarda Tauna debijām, tādējādi izvirzot viņu par jaunās ASV trimdas latviešu dzejas trešo tēvadēlu.

Jānis Rudzītis recenzijā par *Etīdēm* atzīmēja Stumbra talanta spilgtu dabiskumu, kā arī smeldzīgo traģisma izjūtu, kas viņa dzejā izpaužas spēcīgāk nekā Linardam Taunam vai Gunaram Saliņam. Stumbra dzejas varonis ir vientulīgs, lācīgi mīļš, visai pašironisks trimdas latvietis, kurš, šķiet, ir vecāks nekā pats dzejnieks – viņam jau ir gana daudz sērīgu atmiņu (otrā grāmatas nodaļa saucas „Elēģija kādai mīļai aizgājējai”) un ne pārāk optimistisku nākotnes prognožu, arī apziņa, ka dzīve paies, bet viņa maiguma un spēka potenciāls paliks neiztērēts. Šai sakarā jāpiemin gan pirmās nodaļas titulcikls „Makabras rotaļas”, gan „Dziesma no pazemes”, kur nāves pārdzīvojums izteikts Valdim Grēviņam raksturīgās kvartās: *Tu, kam patika smaidī / un vieglas magoņu lapas, / Tev vēl uzsmaidīt gribu / caur tumsas kārtām no kapa.*

Viens no iespaidīgākajiem krājuma tekstiem ir nelielais dzejolis „ID”, kur brutāls sirreālisms ieguvis psiholoģisku dimensiju, uzdzēnot šermuļus ar savu spēku: *Dienā mana*

smaidīgā līgava / krūšgaliem karstiem un
smailiem / izdur man acis kalnā starp akme-
ņiem kailiem. Taču citādi Stumbra moder-
nisms ir maigs un emocionāls, tajā daudz kas
apzināti vai neapzināti pārmantots no Čaka,
un neregālas lietas šeit neaizmiglo autora ska-
tu, lai ievestu viņu kādā pašpietiekamā reali-
tātē – tās tikai palīdz dziļāk un asāk saskatīt
to, kas apkārt: *Tajā naktī es biju izgājis dār-
zā. / Tulpes klusas un melnas. / Es nolauzu
vienu un dzēru tumsu no zieda kausa, / jo
tā stunda bija vientuļa, karsta un sausa, viņš
raksta „Dziesmā par slāpēm”. Savukārt „Elē-
ģijā manam dvēseles mieram” viņam it visur
seko iedomu tīģeri, kuri nav bīstami plēso-
ņas, bet drīzāk rotaļu biedri, kuri uztur va-
ronī optimistisko pārliecību, ka *Pavasārī visi
dzivosim mežā.**

Stumbrs pieder tai dzejnieku paaudzei, kas
latviešu dzejas tradīcijas apvienoja ar rietu-
mu modernismu. Tā iespaidā viņš vairākos

Olafs Stumbrs lasa draugiem dzejoļus savā mājoklī
Losandželosā (1970)

Foto: Helena Hofmane

dzejoļos iekļāvis citu rakstītas dzejas un folk-
loras citātus. Piemēram, dzejoli „Apsēstība”
naksnīgā murgu ainā nospokojas tautas-
dziesmas rindas: *Man der kalni, man der le-
jas / un ozoliņi / un visi ciņi, / pār kuriem reiz
ieklupsi purvā.*

Viens no ēvērgēlīgākajiem citēšanas piemē-
riem sastopams daudz vēlākajā Stumbra krā-
jumā *Mitrā daba ar ūpiem* (1985), kurā mīlas
dzejolis „Nota bene” kļūst par intertekstuālu
kaujaslauku: *Nedreb vairs lūpas, bet smaida;
/ sausas acis, bet mirdz. / Gandrīz jākliedz (vai
ne? es tik gaidu): / „Tev tak nemaz vairs nav
sirds!” // (Vells! Šitā bija atskaņa smalka!) / Nē,
sirds man ir, un sirds iet. / („...tai mūžīgā mir-
klī kā sirds viņu alka...” / V. Strēlerte. Iekavas
ciet.). Stumbrs šeit citē pats sava *Etīžu* dze-
joļa „Dziesma par patiesām jūtām” rindu *Tev
tak nemaz vairs nav sirds*, tad apņirdz nevil-
šus iznākušās banālās atskaņas *sirds – mirdz*,
savu apņirdzienu atskaņodams ar citētu rin-
du no Strēlertes *Bruņu kalpa*, lai pēdējā rindā
pieliktu strupu jo strupu punktu.*

Savukārt *Etīdēs* iekļauts dzejoļu cikls, kurā
tīši atdarināti citi latviešu dzejnieki. Četri
„À la manière de...” teksti cenšas līdzināties
Strēlertes, Ādamsona, Čaka un Virzas tek-
stiem, tādējādi kalpodami par dzejnieka pirk-
stu un smadzeņu vingrinājumu etīdēm. Taču
Stumbrs ir visjaukākais tad, kad nevienu ne-
atdarina, bet raksta savus garos, mīļos dzejo-
ļus. Viens no tādiem ir „Meitenei, kas uzka-
vējās manā pilsētā”, kurš sākas ar kolorītu ve-
cās mašīnas aprakstu (*Tik lēna un netīra ma-
šīna mana, / ka sivēniem lauku ceļmalā lie-
kas, / lūk, māte tur laikam nāk!*), un turpinās
ar fantastisku divatnes brīža attēlojumu, kad
meitenes maigās lūpas mašīnā dudina varo-
nim pie auss, abu kopīgo ceļojumu padarot
par īstu debesbraukšanu: *Man klausoties li-
kās, ka mašīna pēkšņi baltu un pelēku balo-
žu pilna, kas lidojot viegli ar spārngalu pie-
skaras pierei, ausij, plecām un dūdo dūdo –.*

1961. gadā Stumbrs kļūst par pirmo jaundibi-
nātās Zinaīdas Lazdas prēmijas laureātu, un
viņa debijas krājums gūst popularitāti – tas
piedzīvo atkārtotus izdevumus (1962, 1964).
Turpmākie gadi gan izrādās visai mazražīgi –
dzejošana apstājas un ar jaunu sparū atsākas
tikai 1968. gadā, kad dzejnieku spēcīgi sa-
vilņo pirmā atkalatgriešanās Latvijā. Šī brau-
ciena rezultātā top dzejoļi grāmatām *Vāve-
res stunda* un *Daudz laimes utt.* (abas 1970).
Turpmāk Stumbrs kļūst biežs viesis Latvijā,
sirsnīgi iedraudzējās ar turienes dzejniekiem,
pirmā plašākā dzejas kopa Latvijā publicēta
Literatūrā un Mākslā (1978). Tomēr dzejoša-
na turpinās ar trimdas autoriem raksturīgām

paprāvām pauzēm – pēdējais krājums *Mitrā daba ar ūpjiem* iznāk 1985. gadā, vēl daži dzejoļi apkopoti Latvijā izdotajās izlasēs *Dzejoļi vecākiem cilvēkiem* (1992) un *Rokāde* (2001).

Tagad Stumbrs Latvijā atgriezies pavisam – 2010. gada 28. jūnijā viņa pelnu urna tika apglabāta Rīgas Otrajos Meža kapos. Bet pavisam par „savējo” viņš kļuva, kad lasītāji saņēms Stumbra *Kopotās dzejas* vai *Rakstus*. Varbūt jubilejas gadā pienācis laiks par to padomāt? □

Par dzejnieka, kritiķa un literatūrzinātnieka Kārļa Vērdiņa filoloģijas doktora disertāciju *Latviešu dzejproza 20. gadsimtā*, kuras pārstrādātā versija izdota arī angļiski – *The Social and Political Dimensions of the Latvian Prose Poem* (Pisa: Pisa University Press, 2010) – skat. Dr. Lalitas Muižnieces apskata rakstu 67. lpp., arī rakstnieka Imanta Auziņa veltījumu Olafam Stumbram *JG264:6-7*.

Vita Gaiķe

PIESKARIES MAN...

Kanādā iznāk Edvīna Raupa *Then Touch Me Here*.

Neapšaubāmi, ievērojams notikums latviešu kultūras dzīvē ir Edvīna Raupa dzejoļu krājuma *Then Touch Me Here* nākšana klajā Kanādas apgāda „Guernica Editions” paspārnē un šīs grāmatas atvēršanas svinības trijās Kanādas pilsētās – Monreālā (1.V), Otavā (3.V) un Toronto (8.V), piedaloties gan pašam autoram, gan arī dzejoļu tulkotājai Margitai Gailītis un izdevējam Mirollam (Michael Mirolla). „Guernica Editions” ir viena no retajām izdevniecībām, kas rūpējas par citu tautu literatūras darbu tulkošanu un izdošanu angļu valodā, tāpēc varam būt lepni, ka izdevēji bija izvēlējušies arī Latvijas dzejnieku Edvīnu Raupu, piepulcinot to dažādu tautību rakstniekiem.

Monreālā grāmatas atvēršana notika *Blue Metropolis International Literary Festival* ietvaros, savukārt Otavā uz to ieradās ne tikai latviešu sabiedrības, bet arī Kanādas kultūras aprindu pārstāvji un studenti, kas uzdeva dažādus jautājumus par latviešu literatūru. Toronto tikšanās ar dzejnieku bija rikota kāda itāļu bāra ļoti piemērotās telpās, vijoles skaņām sagaidot dzejas cienītājus. Izrādās, itāļu bāra izvēle nebija nejaušība, jo Maikls Mirolla ir itālis, kas ieceļojis Kanādā 4 gadu

Foto: Vita Gaiķe

Then Touch Me Here atvēršanas svinībās Kanādā (no kr.) Edvīns Raups, atdzejotāja Margita Gailītis, „Guernica” apgāda vadītājs Maikls (Michael) Mirolla

vecumā. Tapēc arī viņam tuva šķiet doma popularizēt citu tautu kultūru angļiski runājošo vidū, un Edvīna Raupa dzeja viņu tiešām „uzrunājusi” jau no pirmajiem paraugiem, ko Margita Gailītis nosūtījusi.

Ne velti kādreiz Edvīna Raupa dzeju apzīmē kā sirreālistisku, jo tā nav viegli uztverama un lasītāja acu priekšā tā neuzbur reālistisku ainu. Tomēr tai ir īpašs pievilksanas spēks, kas palielinās brīdī, kad pats dzejnieks to sniedz klausītājam. Arī šoreiz klātesošajiem bija iespēja nokļūt Raupa balss un dzejas varā, klausoties dzejoļus latviešu valodā. Nākas piekrist Guntim Berelim, ka šī dzeja vispirmām kārtām ir runājama, turklāt, tikai paša autora balsi. Savukārt dzejoļu angļiskos tulkojumus lasīja Margita Gailītis, kas veiks lielu darbu, ar īpašu veiksmi atrodot trāpīgākos vārdus. Protams, tulkojums nekad nav tas pats kas oriģināls, tomēr tas ļauj arī citautiešiem kaut mazliet ieskatīties un iejusties Edvīna Raupa dzejā.

Šajā tikšanās reizē varējām pārliecināties arī par Edvīna Raupa meistarību citu dzeju tulkošanā, klausoties Maikla Mirolla dzejas lasījumus angļu valodā ar Edvīna Raupa latvisko tulkojumu. Tas, ka Mirollas dzeja ir pavisam citāda, vairāk aprakstoša, runājot par reālākām, ar ikdienu saistītām sajūtām, netraucēja Raupam veikt lielisku tulkojumu, saglabājot dzejnieka radīto noskaņu.

Milzīga pateicība pienākas Margitai Gailītis, kas pēdējo gadu laikā aizrautīgi nodarbojusies ar latviešu rakstnieku darbu tulkošanu, padarot tos pieejamus angļiski runājošiem literatūras cienītājiem. Arī šo tikšanos rīkošana gūlās uz viņas pleciem, tāpēc vēl vairāk jāapbrīno viņas uzņēmība un nerimstošais darbošanās prieks. □

Vita Gaiķe ir *JG* redakcijas locekle un nedēļas laikraksta *Latvija Amerikā* (Toronto) galvenā redaktore. Par Vitu skat. Jura Zommerā interviju *JG265:56-57*. Edvīna Raupa dzejoļu kopa un dzejnieces Maijas Meirānes rindkopas par Edvīnu lasāmas *JG265:2-9*.

Juris Šlesers

ČELLI

20. gs. mantojums mūs turpina nomākt un nodarbināt – arī gaismot 21. gs. Nupat rokās nonāca aizpērn iznākušais amerikāņu dzejnieces Fransises Brentas prozas darbs *Ļeva Aronsona zudušie čelli*.¹ Arēji tas pasniegts it kā detektīvomāns – gan tikai uzmanības piesaistei. Kā tāds tas tālāk par *innuendo* nenonāk, jo kā stāsta varonis, tā autore apzināti atturas no savu aizdomu skaidrošanas. Tieši šī atturība šķiet būtiska.

Darbs ir biogrāfisks romāns, balstīts uz čellista Ļeva Aronsona (1912-1988) npublicētu memuāru, arhīva materiāliem un autores intervijām ar viņa radiem, mācekļiem un kolēģiem. Romāns iesākas ar vēstules atstāstu, ko Aronsons rakstījis (1986) Vācijas valdībai, uzskaitot savus zaudējumus II Pasaules kara laikā Latvijā un Polijā, to skaitā 25 nonāvētus tuviniekus, četrus zaudētus mūziķa dzīves gadus un divus senus, neatvietojamus čellus – arī divus tikpat vēsturiskus un viņam nozīmīgus čella lociņus. Šī esot viņa otrā vēstule – pirmā (1953) palikusi bez atbildes. Vairāk kā 40 gadus atturējies to atgādināt, zinot, ka Vācijai pēc kara bija grūti laiki un ka jebkāda iespējama reparācija tā vai tā nekādi nebūtu varējusi atsvērt viņa zaudējumu. Savu vēstuli viņš nobeidzis ar piezīmi: *Esmu pārliecināts, ka kaut kur Vācijā vai Austrijā kāds vēl šodien spēlē manu neatvietojamu Amati čellu un Tourte lociņu...* Priekšvārdā autore skaidro: *Instrumenti, ko turējušas viņa rokas, veido statīvu šai grāmatai par to, kas zudis un kas saglabāts, un, protams, par ebreju lomu Eiropas kultūrā.*

Aronsons dzimis un uzaudzis Jelgavas ebreju ģimenē (gan piedzimis vecākiem atrodoties uz laiku Vācijā). Tēvs bijis drēbnieks un tekstiliju tirgotājs. Izceļoties I Pasaules karā, ģimeni reizē ar apmēram 40 000 Kurzemes guberņas ebreju deportē uz Krieviju. Tā nonāk Voronežā. Tur mazais Ļevs pārlaiž revolūciju un pilsoņu karu, tur arī atklāj savu mūziķa sūtību – sāk mācīties čellu. Aronsoni atgriežas Latvijā (1920), apmetas Rīgā: *Tāpat kā citi modernās paaudzes [ebreji], ģimene bija „akulturalizējusies” – viņi identificējās ar savu reliģiju un „pieņēma antisemitismu kā pašu par sevi saprotamu”, bet bija apņēmies neļauties tāpēc būt izolētiem vai kavētiem.*

1. Frances Brent. *The Lost Cellos of Lev Aronson*. New York: Atlas & Co., 2009. 216 lpp.

Levs Aronsons 1971. gadā

WORD WEST Stereo

Zēns turpina mūzikas izglītību privāti, muzicē mēmajos kinoteātros, apmeklē operu. Uz Nacionālās operas skatuves pirmo reizi dzird savu nākamo skolotāju un mūža mecenātu – ievērojamo čellistu Gregoru Pjatigorski no Berlīnes. 1928. gadā jauneklis ierodas Berlīnē studēt jurisprudenci – bet ar čellu padusē. Pēc gada jau pārgājis uz Berlīnes konservatoriju, kur drīz kļūst Pjatigorska audzēknis. Studijas beidz (1932) un ap to laiku iegūst superlatīvo *Amati* čellu. Autorei nav izdevies noskaidrot, vai ar tēva vai varbūt Pjatigorska gādību.

1935. gadā Ļevs izpilda obligāto karaklausību Latvijas armijā – laimīgā kārtā kopā ar bijušo skolas biedru, prezidenta dēlu, pianistu – abiem kopā dienests paiet muzicējot. (Runa acimredzot ir par prezidenta Kvieša dēlu Viktoru Kviesi.) Vēlāk nodibinās noturīga draudzība ar vijolnieku Kārli Vestenu Liepājas orķestrī un Nacionālās operas orķestrī. Ap 1938. gadu Ulmaņa valdības tautību politika paliek jūtami nelabvēlīgāka ebreju un vācu minoritātēm darba ziņā, un Aronsonam kļūst grūti nopelnīt iztiku kā orķestran-tam vai pasniedzējam.

Īsi bet kodolīgi autore apraksta Baigo gadu – *Latviešus nacionālās suverenitātes zaudēšana saniknoja, bet ebreju mūziķiem un skatuves māksliniekiem sovjetizācija bija daļēja svētība. Tie varēja atkal uzstāties. Ļevam tagad ir iespēja strādāt un pelnīt – un viņa skaņu ierakstus ar Amati čellu pārraidīja radio.* Paveras iespēja spēlēt operas un radiofona orķestros, nodibinās draudzības ar latviešu mūziķiem un kultūras darbiniekiem – operas dziedātājiem Marisu Vētru un Paulu Brīvkalni, baleta horeogrāfu Osvaldu Lēmani, bijušo izdevēju Helmaru Rudzīti.

Grāmata ir postmoderns turp-un-atpakaļ notikumu un pārdzīvojumu klāsts ar pēdējās iestarpinātiem Aronsona paša izteicieniem no viņa pierakstiem. 1941.7.VII, šķiet, varbūt spēcīgāk kā jebkurš cits datums iedragā Ļeva dzīvi – tam veltīta nodaļa grāmatas pašā sākumā, un pie tā atgriežamies grāmatas vidū, un vēl atkal un atkal. Rīga tagad vācu rokās un radiofona orķestra ebreju mūziķi saņēmuši rīkojumu ierasties ar saviem instrumentiem galvenā pasta ēkas augšējā stāvā, kur tos konfiscē. Savās piezīmēs viņš atceras, cik grūti bijis uzrausties pa kāpnēm ar diviem čelliem un emocionālajām sāpēm. Grupa ebreju mūziķu, karstajā telpā ar žaketēm pār plecu, jau bijuši pagriezušies prom iešanai. Neviens neteicis ne vārda, *bet viņu skati izteica veselu pasauli.* Tūlīt arī Ļevs pārdzīvo pazemojumu, kas to pavada visu mūžu: *Kāds pagrūda Ļevu ar viņa alumīnija un ādas instrumentu kārbām uz priekšu, un radio orķestra pirmais čellists, cilvēks, ko viņš labi pazina, panāca pretim. (...) Kad Ļevs atbrīvoja savus instrumentus no kārbām, viņa roka pēdējo reizi aizskāra skaisto jūras zirgam līdzīgo spirāli, kas rotāja Amati čellu. Viņa vecais kolēģis pavīpsnāja, pavērsa skatu ārā pa logu un pagrieza muguru, „viņa doma bija nepārprotama.” (...) Kāds neprāts pamudināja Ļevu pajautāt, (...) „Vai varu saņemt kvīti?” Telpu pāršalca smiekli. Ļevs sajuta, kāda roka satver viņu aiz svārku apkakles un pagrūž atmuguriski zemē pa kāpnēm.*

Aronsona dzīves stāstam daudz paralēlu, arī kontrastu, ar cita Rīgas ebreja Maksa Mihelzona (dz. 1924) dzīves stāstu *Dzīvības pilsēta, nāves pilsēta. Atmiņas no Rīgas.*² Abi uzaug un dzīvo brīvajā Latvijā, izdzīvo padomju un vācu okupācijas, zaudē tuviniekus, nonāk Rīgas geto, vācu spaidu darbnīcās un Kiservaldes koncentrācijas nometnē Rīgā, Štuthofas koncentrācijas nometnē Polijā, izglābjas

no krieviem, nonāk amerikāņu zonā Vācijā, pēc tam ASV. Par spīti visam, abi izdzīvo. Aronsons kļūst Dallahas simfoniskā orķestra pirmais čellists un mūzikas profesors Teksasā, Mihelsons izstudē inženierzinības un strādā šajā profesijā Masačuzetās, tur pavada arī savas vecumdienas.

Lasot un pārļausot abu dzīves stāstus, jāpaskatās pie to kontrastiem, īpaši attiecībā uz relatīvo *distanci*, vai tuvību, ko katrs no viņiem izjūt ar līdzcilvēkiem latviešiem. Par šo „sabiedriskās un emocionālās distances” konceptu man iznāca lasīt un rakstīt pirms pāris gadiem sakarā ar kādas Zviedrijas literatūrzinātnieces grāmatu par ebreju attēlojumu latviešu romānos dažādos periodos.³ Šo distanci piemin un analizē arī Mihelsons (123-4), runājot par latviešu sabiedrības pasīvo novēršanos no ebreju likteņa II Pasaulē kara laikā. Viņa slēdziens ļoti skarbs. Pēc kara viņš Ņujorkā nonāk pie sava tēvoča Leo, gleznotāja, kuram jau kara pašā sākumā bija izdevies paglābties Rietumos: *Leo nevarēja pieņemt to, ka viņa ilggadēji latviešu draugi bijuši antisemīti. Man gan šādu grūtību nebija. Mūsu domstarpība attiecībā uz latviešu rīcību un izturēšanos vācu okupācijas laikā palika mūžīgi neatrisināma. (...) Citās Eiropas zemēs – Nīderlandē, Čehoslovākijā un, īpaši, Dānijā un Bulgārijā – bija cilvēki, kuri centās glābt ebrejus. Latvijā, turpretim, šādu godprātīgo nežīdu skaits bija sāpīgi niecīgs. Baires no vāciešiem noteikti bija viens faktors. Vairākus latviešus, kuri slēpa ebrejus, viņu kaimiņi nodeva Gestapo. Paslēptos ebrejus un viņu glābt gribētājus notvēra un nekaņējoties nošāva. Otrs svarīgs faktors bija sabiedriskā un kulturālā distance abu kopienu starpā. Nerunājot vienā valodā, trūkstot kopēju interešu saitei vai kopēja likteņa izjūtai, bija traucēta saskare un tuvu attiecību nodibināšanās starp latviešiem un ebrejiem, kas varētu radīt atbalstu un rosināt mēģinājumus glābt. Atskaitot ievērojamos izņēmumus – Žani un Johannu Lipkes – ne vairāk kā sauja cilvēku riskēja savas dzīvības, lai palīdzētu saviem ebreju kaimiņiem un draugiem. Latvijas vēsture, ilgie dzimtbūšanas gadi un virkne svešo valdītāju – vācieši, zviedri, poļi un krievi – varbūt ir iespaidojuši latviešus paklausīt savu kārtējo kungu uzspiestajiem rīkojumiem un pavēlēm.*

Lasot Mihelzona grāmatu, uzkrīt, ka šī distance ir abpusēja. Ļevs Aronsons ir mazāk skarbs, atceras draudzību un palīdzību, ko

2. Max Michelson. *City of Life, City of Death: Memories of Riga*. Boulder, Colorado: University Press of Colorado, 2001. 171 lpp.

3. „Distance tuvībā”. JG259(2009):17 – par: Anette Reinsch-Campbell, *Tradition and Modernity: Images of Jews in Latvian Novels 1934-1944*, Stockholm: Stockholms universitet, 2008.

Dzejnieks, dramaturgs, jaungaitnieks

JĀNIS GULBĪTIS (VIESIENS)

1916.3.V - 2011.25.VI

viņš un viņa ģimene vācu okupācijas laikā saņēma no vairākiem draugiem un kolēģiem – jau minētajiem latviešu mūziķiem un kultūras darbiniekiem. Viņš arī izrāda šaprātņi, kad viens vai otrs paziņa novēršas. Šķiet, ka distance mākslinieku starpā bijusi mazāka. Varbūt tieši tāpēc jo skaudrāk kremt lielais pazemojums no kolēģa – orķestra pirmā čellista, un nozagtie instrumenti...

Kad atlikušos Rīgas ebrejus 1944. gada septembrī pārved uz Štuthofu, ap to pašu laiku uz Vāciju evakuē Rīgas radiofona orķestra dalībniekus. Grāmatas pēdējā nodaļa, „Epilogs”, pievēršas jautājumam, kur atrodas atņemtie – nozagtie – Aronsona instrumenti? Specifiski visvairāk pieminēti viņa *Amati* čells un *Tourte* lociņš, kas acīmredzot bija viņam vismīļākie. Aronsons bijis pārliecināts, ka instrumenti nonāca Rietumos un kāds tos spēlē *Vācijā vai Austrijā*. Visu mūžu viņu urda aizdomas, ka tos piesavinājās viņa *vecais kolēģis*, radiofona orķestra pirmais čellists. Tikpat labi, protams, viņa instrumenti varētu būt palikuši Latvijā vai aizceļojuši uz Krieviju vai citu pasaules stūri. Pēc kara viņš zina, kur Vācijā šis kolēģis dzīvo, muzicē un māca, bet nemēģina to kontaktēt. Tas būtu par daudz sāpīgi. Viegļāk ir, tā teikt, atmest ar roku – *Kāds tur labums?*

Arī autorei šī čellista vārds ir zināms, bet viņa to neatklāj. Uzzinājusi, ka arī šodien Vācijā muzicē kāds jauns čellists ar to pašu uzvārdu, viņa noklausījies kādu tā skaņu ierakstu. Tas ļoti paticis, un viņa sāka domāt, kāda varētu būt viņu saruna. *Tad atliku šo ideju*. Uz miruša cilvēka senu, kaut sāpīgu, atmiņu un aizdomu pamata vien vandīt viņus citu cilvēku dzīvēs viņa acīmredzot nav gatava. Kurš gan būtu? To negribēja arī Ļevs Aronsons, kas labāk savu sāpi paturēja sevī un paņēma līdzī. Klausītāju un mācekļu atmiņā viņa spēle iespiedusies tieši ar savu – iekšķīgumu... □

Dr. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis.

AGATE NESAUĻĒ ATBILD DAGMĀRAI BEITNEREI

Dagmāra Beitnere: Intervijā literatūras žurnālam „Smoked Poet” Tu minēji, ka tici grāmatu spēkam. Pastāsti, kāda ir tava pieredze? Kas ir tavi lasītāji? Kādas Tu piedzīvo atbalsis no saviem darbiem?

Agate Nesaule: Spriežot no tā, kas man raksta vēstules (apmēram 300 vēstuļu pirmajā gadā) pēc *Sievietes dzintarā* izdošanas, skaits samazinās, bet vēstules turpinās katru gadu arī pēc tam, un arī pēc *Milot Ježiju Kosinski (In Love with Jerzy Kosinski)*, un kuri ierodas manos priekšlasījumos vai referātos, mani lasītāji ir vairumā amerikāņi, vairāk sievietes kā vīrieši, daudzi studenti un studentes, un cilvēki visādos vecumos un no daudzām vietām pasaulē. Daudzi ir piedzīvojuši karu (Ruandā, Bosnijā, Vācijā, Polijā, Ķīnā, Irākā utt.) vai citus no kara neatkarīgus traumatiskus notikumus. Daudzi *Sievietes dzintarā* lasītāji, gan amerikāņi, gan latvieši, ir dziļi aizkustināti, reizēm raud un jūtas brīvi runāt par sevi un savas ģimenes noslēpumiem. Viņi raksta sirsnīgas vēstules, ka *Sieviete dzintarā* viņiem palīdzējusi tikt galā ar depresijām un sarežģījumiem, atklāj savas dvēseles, pateicas, ka esmu devusi viņiem skaidrību, drosmi un cerību. Man ir liela atbildības sajūta par tādiem lasītājiem, tāpēc uzmanos, ko rakstu viņiem, un privāti cenšos it vienam tādām lasītājam atbildēt. Ir arī lasītāji visās pasaules malās, kuri varbūt tik dziļi nepārdzīvo grāmatu faktuālo saturu, bet kuri uztver manu grāmatu literāro vērtību. It sevišķu prieku man sagādā citi rakstnieki, kuri saprot, cik grūti ir būt rakstniekam pašlaik. Viņi iztirzā literāro tehniku vai lirisko ritumu un mudina turpināt rakstīt. Piemēram, pāris nedēļas atpakaļ saņēmu ļoti sirsnīgu apsveikumu no Viljama Trevora (*William Trevor*, angļu rakstnieks, kuru kritiķi vērtē kā vislabāko īso stāstu rakstnieku angļu valodā un sauc par moderno Čehovu), pagājušo gadu man atrakstīja ar Nobela prēmiju apbalvotā Dorisa Lesinga (*Doris Lessing*). Tādas vēstules dod vienreizēju enerģiju un atgādina, ka pasaule ir lielāka un ka tajā ir lielākas personības, kā šad tad sastopam starp latviešiem.

D.B.: Par ko domāji un rakstīji no „Sievietes dzintarā” līdz „In Love with Jerzy Kosinski”?

A.N.: Laika posmā starp šīm divām grāmatām es uzrakstīju divas citas. *Winter Narcissus* (Ziemas narcises) sagriezīšu mazos

gabaliņos, līdzko nopirkšu papīra smalcinātāju. Negribētu ar to mocīt lasītājus, lai gan man tas noderēja mācīties rakstīt romānu. Nākamā grāmata *Shopping for Relatives* man pašai šķiet labs romāns un ceru, ka atradīšu izdevēju, kam interesēs. Man vienmēr ir interesējušas attiecības starp atmiņām un izdomāto, starp romāniem un memuāriem, starp patiesību un meliem. Man bija notikumi, par kuriem negribēju runāt kā par reāliem piedzīvojumiem. Es gribēju spēlēties ar tiem, mainīt tos, izbaudīt, kas būtu varējis notikt citādāk. Un tomēr es gribēju saglabāt autentiskas jūtas, kādas bija *Sievietē dzintarā*. Īsi sakot, es gribēju rakstīt romānu. Un Ježijs Kosinskis, kurš visu mūžu spēlējās ar meliem un patiesību, bija tieši tā persona, kurā varēju apvienot, par ko daudz domāju.

D.B.: Kas bija Ježijs Kosinskis?

A.N.: Ježijs Kosinskis, dzimis un uzaudzis Polijā, starptautiski ļoti populārs rakstnieks un Amerikas mediju iecienīta personība, ir vislabāk pazīstams kā grāmatas *Painted Bird (Nokrāsotais putns)* autors. 1965. gadā izdots romāns ir par bezvārda Zēnu, kurš sešu gadu vecumā, II Pasaules kara laikā, nelaimīgā kārtā tiek atšķirts no vecākiem. Viņš kļūst viens pats pa Austrumeiropu, un tādēļ, ka viņš izskatās citādāks un runā citādāku valodu, lauku iedzīvotāji domā, ka viņš ir čigāns, velns vai žīds. Viņu sit, spīdzina un pat mēģina nonāvēt. Kara sākumā viņš ir mīļš, līdzjūtīgs un izpalīdzīgs puisītis. Kara beigās viņš ir mēms, ļauns zēns. Viņš ir zaudējis balsi, nejut ne prieku, ne mīlestību, kad atkal satiek vecākus, ilgojas dzīvi vadīt pilnētas tumšos laukumos un ielās, kur *karš turpinās naktīs*, un atrieties pat tiem cilvēkiem, kuri nekad nav viņam pāri darījuši. *Painted Bird* ir vienreizējs stāsts par kara iespaidu uz nevainīgu personalitāti, un Zēns simbolizē visus bērnus, visas šķīstās dvēseles, kuras krasi mainījās kara izciesto moku dēļ. Kosinskis šo stāstu izdeva kā romānu, un tūlīt sāka apgalvot, ka viņš pats piedzīvojis tādus pašus notikumus, ka *Painted Bird* ir ne tikai autobiogrāfisks romāns, bet ir pat memuāri. Kad sāka brukt Padomju Savienība un bija vairāk brīvības ceļot, literatūras pētnieki sāka sekot Kosinska aprakstītajiem notikumiem Polijā un atklāja, ka viņam ir bijusi citāda bērnība. Viņš ir dzīvojis kopā ar vecākiem, nekad nezaudējis spēju runāt un kara laiku pavadījis ēdot *desas*, kā to dēvēja viens mazjūtīgs kritiķis. Tad atklājās arī, ka Kosinskis ir ebreju izcelsmes (viņš to noliedza gandrīz visu mūžu) un ka viņa ģimene slēpusies mazā ciemā, kur visi zinājuši, kas viņi ir un varējuši katru brīdi nodot nacistiem. Kosinskim bija svarīgs un saistošs personīgs

stāsts par kara laiku, un mani fascinēja jautājums, kādēļ viņš nerakstīja par to, un ja rakstīja netieši par Zēnu kā protagonistu, kādēļ viņam vajadzēja to slēpt vai melot. Kosinski arī apvainoja, ka viņš ir lietojis redaktorus, tulkotājus, nabadzīgus rakstniekus un špikojis no Amerikā nepazīstamām grāmatām kā avotiem saviem romāniem. Kosinskis izdarīja pašnāvību 1991. gadā.

D.B.: Kā latviešu sabiedrība Amerikā uzņēma Tavas grāmatas? Kādas bija diskusijas?

A.N.: Ļoti negatīvi par *Sievietē dzintarā* izteicās politiski konservatīvie vecākās paaudzes latvieši Amerikā, lai gan daudzi no tiem nebija grāmatu lasījuši un vadījās no baumām. Turpretim jaunākā paaudze un Latvijas latvieši atsaucās ļoti pozitīvi un sirsnīgi. Protams, bija izņēmumi, tas ir tikai galvenos vilcienos. Bet tas krasi atšķīrās no amerikāņiem, kuri bez izņēmuma saprata grāmatas vērtību un to vairākas reizes apbalvoja – *Voices of Courage Award, Outstanding Academic Book Award, Wisconsin Librarians Outstanding Achievement Award*, pat ar svarīgo *American Book Award*. Daudzi jauni latvieši man ir teikuši, ka pēc grāmatas lasīšanas viņi ir beidzot sapratuši un piedevuši tēvam par dzeršanu vai mātei par negativismu, jo varējuši redzēt savus vecākus ar maigumu kā kara laika bērnus. *Sieviete dzintarā* pārtrauca gadiem ilgu klusēšanu un izraisīja pirmās pārrunas daudzās ģimenēs par pazemojumiem kara un bēgļu laikos un pirmos gados Amerikā. *Sieviete dzintarā* arī deva enerģiju uzsākt sistemātisku latviešu dzīvesstāstu krāšanu.

Priekšlasījums vai referāts grupām, kurās ir Amerikas latvieši, ir tāpat kā slidot uz plāna ledus, jo reakciju nevar paredzēt. Vai piešķries kāda no dusmām sasarkusi vecāka sieviete ar rokām dūrēs, it kā gatava man sist, un pieprasīs, lai es atvainojos visiem latviešiem par kaut ko, ko es nekad neesmu rakstījis? Vai kāds vecs onkulis pasludinās, ka es neesmu latviete? Vai kāda pusmūža sieviete kliegs, ka es meloju tādēļ, ka viņai nekad nav noticis tieši tas pats, kā man? Tie ir reti, bet patiesi notikumi. Vairums latviešu, protams, ir pieklājīgi. Bet latvieši bieži atšķiras no amerikāņiem ar to, ka, piemēram, amerikāņi parasti saka: *Es izlasīju jūsu grāmatu un tad turpina – man interesēja... vai patīka... vai atgādināja tas vai tas*. Latvieši saka: *Es izlasīju tavu grāmatu – un seko klusums*. Bet stāv un projām neiet. Es nezinu, ko tas nozīmē. Latvieši ir rezervēti, un varbūt tādēļ ir grūti pateikt, ko jūt? Vai latviešiem ir neērti runāt par idejām? Dažus gadus atpakaļ lasīju referātu latviešiem Čikāgā, un viss izdevās

Dzejniece

ELZA KEZBERE

1911.5.V - 2011.6.VII

Ļoti labi. Pēc tam jauka mājas māte bija sarīkojusi patīkamas viesības, garšīgs ēdiens, labs vīns, visi viesi ap vienu galdu, tieši tāda atmosfēra, kur var rasties labas pārrunas. Viesi runāja par visu, par makšķerēšanu, par māju krāsošanu, par ceļojumiem jaunībā un kopējiem jokiem, bet pie mana referāta nepieskārās neviens. Tāpat neizteica vispārējus uzskatus par grāmatām, nejautāja par citiem rakstniekiem un pat neinteresējās par manas pašas rakstīšanas praksi, iedvesmu vai mērķiem. Iespajds bija gandrīz tāds, ka rakstīšana ir kauna lieta un ka par to pie galda nevar runāt.

D.B.: *Pastāsti mazliet sīkāk, kā „Sievieti” un „In Love with Jerzy Kosinski” novērtēja amerikāņu lasītāji. Ko viņi ieraudzīja, ko neredzam mēs, latvieši. Tu abās grāmatās portretē latviešus, vai cilvēki Latvijā uztvēra Tavu stāstu atšķirīgi? Ja jā, tad kāpēc?*

A.N.: Ir daudz izņēmumu, gan starp latviešiem, gan starp amerikāņiem. Latvieši biežāk runā par sikumiem. Piemēram, pat tā sauktie „profesionālie kritiķi” – Biruta Sūrmane *Jaunajā Gaitā* un Eduards Silkalns *Laikā* – apmulst, bet šķendējas par Annas seksualitāti *In Love with Jerzy Kosinski*. Varbūt, ka bija minēts *Jaunajā Gaitā* pāris numurus atpakaļ, ka latviešiem vispār ir neērti, ja kāds raksta par seksualitāti. Krievi izvaroja latviešu sievietes gan Vācijā, gan Latvijā, bet par šiem pārkāpumiem latviešu literatūra klusē. Latvieši biežāk ignorē grāmatas vispārējo saturu un galvenās tēmas. *In Love with Jerzy Kosinski* ir daudz kas pozitīvs par latviešu izturību, varonību, uzņēmību, devību, izpalīdzību, cenšanos pēc izglītības utt. Latviešu sabiedrība redzama vairākos variantos, bet negatīvie latvieši, tāpat, kā minētie „kritiķi”, redz tikai vienu lapas pusi par sarūgtinātiem latviešiem. Un pat uz tās ignorē vīru kora dziesmas un Elgu, sirsniņu un pozitīvu latvieti. Redz vienu koka zariņu, ne koku, ne mežu, ne meža apkārtni. Man liekas, ka lasītājiem Latvijā interesēja, kas notika ar 1944. gadā izbēgušajiem latviešiem, vai viņu pieredze atšķiras no Padomju Savienības propagandas. Viņi lasīja *Sievieti dzintarā* ar atvērtu sirdi un arī kā

stāstu, kas ietilpst latviešu bērnības grāmatu literārā tradīcijā. No latviski rakstītām recenzijām, visdziļākās un precīzākās bija Latvijas latviešu rakstītās.

D.B.: *Kā Tu palīdzētu raksturot, kāpēc Tavas grāmatas iegūst tik augstu novērtējumu un atzinību amerikāņu literātu sabiedrībā?*

A.N.: Liekas, ka amerikāņi ir vairāk turējušies līdzī modernai rakstniecībai un biežāk runā par grāmatas mērķi un galvenajām tēmām. Varbūt tādēļ, ka amerikāņi nav piedzīvojuši karu savā zemē 150 gadus, viņi pārrunā svarīgākus jautājumus: kas notiek ar civilpersonām, it sevišķi sievietēm un bērniem, kara laikā? kādas ir kara sekas – bads, izvarošana, nometnes, trimda, imigrantu iedzīvošanās Amerikā? cik ilgi un kā kara trauma iespaido personālītāti? vai karš un citas traumas var pārmainīt attiecības starp mātēm un meitām? vai dvēsele var atveseļoties no traumām, piedot spīdzinātājiem, un atrast mieru? Amerikāņi saprot, ka *Sieviete dzintarā* ir memuāri par vienas personas pieredzi, bet ka no šīs grāmatas, tāpat kā no citiem nopietniem literāriem darbiem, var atvasināt dziļus jautājumus par cilvēci. Latvieši dusmojas, ka notikumi *Sievietē dzintarā* neatspoguļo tieši to, ko viņi ir piedzīvojuši. Latvieši arī šad tad nesaprot, ka *Sieviete dzintarā* nav visu latviešu trimdas vēsture, un uztraucas, ka tajā neatrod dziesmu svētkus un politiskos protestus. Gan amerikāņu, gan latviešu literāti un īstie kritiķi skatās uz *Sievieti dzintarā* un *In Love with Jerzy Kosinski* kā literāriem sasniegumiem un izceļ stilu, struktūru, liriku, drāmu, humoru, traģisko noskaņu utt.

D.B.: *Vai Tu kā literatūras un dzimtes pētniecības profesore un rakstniece izjuti diskomfortu starp savu akadēmisko un radošo dzīvi un darbu?*

A.N.: Jā, es izjutu krasu konfliktu starp akadēmisko dzīvi un radošo darbu. Akadēmiskais darbs prasa ārkārtīgi daudz laika tā, ka dzejot vai rakstīt romānus ir gandrīz neiespējami, it sevišķi, ja tam vēl nāk klāt atbildība par ģimeni. Manu studiju laikā mums arī mācīja, ka rakstnieki ir speciāli, vienreizēji apdāvināti cilvēki un ka mēs, studentiņi, esam apsmejami, ja mēs iedomājamies rakstīt. (Pašlaik Amerikā notiek gandrīz pretējais: mēģina pacelt studentu pašapziņu ar glaimošanu, ka ikviens var būt rakstnieks.) Mums neļāva lietot vārdu „es” domrakstos un eksāmenos, noliedza pieminēt jūtas un intuīciju un mudināja, it sevišķi sievietes, lai klusējam un esam pazemīgas. Ph.D. studiju [doktorēšanās] laikā es sadedzināju biezu burtņicu ar manām dzejām un skicēm. Bet rakstniekam

ir jāpaļaujas uz savu „es”, jārespektē zemapa-ziņa un jāciena jūtas un domas. Lai gan tam bija arī citi iemesli, pagāja 40 gadi, pirms spēju sākt rakstīt par to, ko piedzīvoju septiņu gadu vecumā. Tikai tad, kad akadēmiskā dzīve nāca uz beigām, es uzdrošinājos pamest akadēmiskos rakstus un pievērsties radošam darbam.

D.B.: *Kāda noskaņa valda pēc tik daudz notikumiem un kā literatūras balva iespaidoja Tevi?*

A.N.: Par situāciju pasaulē ir nospiedoši domāt, lai gan mūsu pienākums ir uz to skatīties un kaut kā darboties. Dabas briesmas (plūdi, cunami, šausmīgs karstums, zemes-trīces) notiek biežāk un biežāk. Ekoloģiskie draudi krasi parādās arvien biežāk (naftas noplūdes, indīgu ķīmisko vielu izplūdumi). Bet ir arī iespējams priecāties par mazām lietām, par tām, kas notiek mūsu pašu apkārtnē. Piemēram, šo brīdi man nekas nedraud un pa logu es varu redzēt manu iemīloto trīs stumbru bērzu. Es varu sēdēt pie datora un turpināt rakstīt *Coming Home*, memuārus par faktisku, simbolisku un garīgu atgriešanos mājās, par manu tēti, ticību un Latviju. Pāris mēnešus atpakaļ man bija labs atgādinājums, cik svarīgas ir mazas lietas. Man vienā laidī draugi jautāja, vai esmu savīļņota un pacilāta, ka man piešķirta *Regional Literary Award*. Tas mani nesavīļņoja. Bet manā dārzā tieši tajā pašā laikā sāka ziedēt mazas,

Dr. Agate Nesaule (kr. pusē) un Dr. Dagmāra Beitnere

mazas sārti rozā Alpu vijolītes – ciklamenas. Brīnumi! Oktobra beigās kaut kas tik sārts un neparasts un varonīgs, lai gan drīz nāks asa salna un ziedīņus nonāvēs. Par to es biju tik savīļņota, ka lūdzu kaimiņus un garām ejošos, lai nāk skatīties. Balva bija tikai patīkams notikums.

D.B.: *Par ko runā intelektuāļi Amerikā, cilvēki, kuri ir ap Tevi? Kas Tevi uztrauc un iepriecina Tavā tuvākajā sabiedrībā, kultūrā, valstī un pasaulē?*

A.N.: Visvairāk par politiku. Mums bija ļoti lielas cerības pirms diviem gadiem, kad ievēlēja Obamu, ka Amerikas politiskā kultūra mainīsies. Atskatoties, tas bija ļoti naivi, jo viens cilvēks nevar mainīt politisko kultūru, sabiedrības aso šķelšanos, negodīgas naudas savākšanu un izbeigt karus, kuri vēl arvien turpinās Afganistānā un Irākā, bet kurus pēdējās vēlēšanās pat nepieminēja. Mēs esam sašutuši par Amerikas valdību (arī šad tad par Obamas kapitulēšanu citiem) un baidāmies, ka ikkatru progresīvu ideju un likumu nākotnē iznīcinās. Bet mums ir arī lielas cerības par to, kas pašlaik notiek Viskonsinā. Amerikāņi ir beidzot atmodušies, ka ir nepieciešami piegriezt vērību politikai un aktīvi darboties, lai pasargātu demokrātiju un progresīvus likumus. Madisonā [Viskonsinas štata galvaspilsētā] jau vairāk kā mēnesi ir demonstrācijas, daudzas ar 10 000 cilvēku piedalīšanos, lai protestētu pret nesenu ievēlētā gubernatora un senatoru nolūku iznīcināt arodbiedrības, atņemt atbalstu vistrūcīgākajiem un tajā pat laikā vairot visbagātāko bagātību. Lai to panāktu, senatori neņēma vērā cilvēku vēlēšanos un arī pārkāpa Viskonsinas likumus par atklātu balsošanu. Visi mani draugi un paziņas pēdējās nedēļās ir kļuvuši politiski aktīvistu – piedalās demonstrācijās, vāc parakstus, lai atsauktu likumu pārkāpējus no valdības, ziedo naudu, piedalās sanāksmēs utt. Ir milzīga politiska un radoša enerģija. Varbūt, ka Viskonsina atmodinās citas Amerikas pavalstis. □

Rakstniece Agate Nesaule ir Viskonsinas U. (University of Wisconsin) emeritēta 20. gs. amerikāņu literatūras un dzimtes pētniecības (Women's Studies) profesore. Viņas vairākās valodās tulkotais autobiogrāfiskais darbs *A Woman in Amber: Healing the Trauma of War and Exile* (1995) izdots arī latviešu valodā – *Sieviete dzimtarā: kara un trīmdas radīto traumu dziedēšana* (Jumava, 1997, tulk. Inguna Beķere). *In Love with Jerzy Kosinski* izdod Viskonsinas U. – University of Wisconsin Press, Madison, 2009. Izņemot tehnisko korektūru, intervija publicēta bez redakcionāliem labojumiem.

Kultūras socioloģe Dr.sc.soc. Dagmāra Beitnere ir Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece. Raksti periodikā un tīmekļa portālos.

Vita Gaiķe

ĒRPF BALVA PĀVILAM VASARIŅAM

Šogad, dzejnieka un literāta Ērika Raistera piemiņas fonda 41. darbības gadā, 27 laureātu pulkam pievienojies Toronto dzīvojošais, bet plašajā latviešu saimē pazīstamais ārsts, literatūras pētnieks un arī „jaungaitnieks” Pāvils Vasariņš, ko balvas pasniegšanas sarīkojumā Ņujorkā (16.IV) Volde-mārs Avens raksturoja kā *latviešu kultūras bagātīnātāju, literatūras vērtētāju un sargu.*

Strādādams dermatoloģijā un vēža pētniecībā, Pāvils Vasariņš paralēli savam darbam medicīnas laukā pievērsies arī latviešu literatūrai, sniedzot dziļus un izteiksmīgus referātus un priekšlasījumus, kā arī avizēs un žurnālos rakstot pārdomātas grāmatu recenzijas un darbu analīzes, apceres un pārskatus. Viņš var arī lepoties ar vairāku zinātnisku grāmatu publicēšanu gan Kanādā, gan Latvijā. Pēdējos gados, kopš viņa dzīvesbiedres Ainas Zemdegas aiziešanas mūžībā, Pāvils Vasariņš ir nodarbojies ar rakstnieces darbu sakopšanu un izdošanu 5 sējumos. Kopotos rakstus Pāvils Vasariņš veidojis, iekļaujot ne tikai Zemdegas darbus, bet arī viņas darbu analīzi, dažādus komentārus un atsauksmes, kā arī biogrāfiskas ziņas, tādā veidā uzceļot savai dzīvesbiedrei literāru pieminekli.

Vaicāts, kā viņš kā tik zinātnisks cilvēks pievērsies literatūrai, Pāvils Vasariņš stāsta, ka interese par grāmatām bijusi jau no bērnības. Mēnešiem ilgi viņš noņēmis ar Aleksandra Grīna *Pasaules vēsturi*, tad ar Raiņa tulkoto Dimā romānu *Grāfs Monte Kristo*, toreiz vēl „vecajā drukā”, gotu burtiem. *Dzeja sāka atklāties mazliet vēlāk – ap 12 gadu vecumu. Skalbe, Plūdons, vēlāk Adamsons. Vācu okupācijas laikā žurnālā „Latvju Mēnešraksts” iepazinās ar tā laika jaunajām zintniecēm – Strēlerti, Kežberi, Tomu, Viksnu. Rūpīgi lasīju arī recenziju nodaļu. Intrīģēja apceres par grāmatām, atmiņā ilgi palika polemika par to, vai Raudīves tulkojumi bija tieši no spāņu valodas, kā minēts grāmatas ievadlapā, jeb tomēr no krievu valodas, jo pielaistas identiskas kļūdas... Pēc 50 gadiem atradu „Latvju Mēnešraksta” burtnīcas un visas manas grāmatas, ko biju paslēpis bēniņos 1944. gada rudenī. Sameklēju arī polemiku par Raudīves tulkojumiem. Tātad atmiņa nebija vilusi, atceras Pāvils Vasariņš.*

Par savu profesionālo darbu laureāts stāsta: *To, ka būšu ārsts, zināju jau agrajos pamatskolas gados, dabaszinātnes bija interesantākās jau pamatskolā. Ģimnāzijas gados Rīgā un Eslingenā ātri apguvu vācu valodu, bet bija tikpat skaidrs, ka Vācijā uz ilgstošu dzīvi nepalikšu. Tūlīt pēc ģimnāzijas beigšanas iestājos tuvākajā augstskolā dabaszinātņu fakultātē, bet tajā pašā laikā sāku nopietni studēt angļu valodu. 1948. gada vasarā kļuju par laukstrādnieku Kanādā.*

Manas dzīves dominējošākais mērķis bija medicīna. Valodas bija tikai palīgīdzekļi veiksmīgai nākotnei. Literatūra mani intrīģēja, bet laika tādām luksusam pirmajos trimdas gados nepalika, atzīst Pāvils Vasariņš un turpina: Vēlāk, kad

biju jau kādus gadus studējis dabaszinātnes un medicīnu, gadījās saņemt aicinājumus piedalīties latviešu trimdas sabiedrības sarīkojumos – referēt par latviešu literatūru (trimdā un dzimtenē). Mana pirmā dzīvesbiedre nebija latviete, latviešu valodu man neizdevās viņai iemācīt. Mana otrā dzīvesbiedre bija latviešu dzejniece Aina Zemdega (1924-2006). Ap 30 gadu ilgā dzīve ar dzejnieci un mūzikas skolotāju padarīja manu dzīvi bagātāku; varēju arī viņai palīdzēt ar tehniskajiem darbiem grāmatu sagatavošanā, korektūru lasīšanā utt., kā arī tīri praktiski Lubes dzimnava atjaunošanā.

Pāvils Vasariņš atzīst, ka medicīna un literatūra viņa dzīvē bijušas kā divas pasaules, tās nesaista nekas. *Protams, arī medicīna prasīja savu tiesu – nostrādājot 8 gadus par ģimenes ārstu, atgriezios skolas solā, vēlāk kļuva „akadēmisks” – nodarbojos ar studentiem, pētīšanas darbiem, mācību grāmatu sastādīšanu. Apmēram 20 gadus piedalījos arī jauno ārstu apmācībā Latvijā, sastādīju mūsdienīgas mācību grāmatas kopā ar Latvijas kolēģi. Tagad jūtos brīvs – savā 80. dzimšanas dienā atvadījos no medicīnas, par savu zinātnisko karjeru stāsta laureāts. Literatūra mani turpināja saistīt, bet nekad neizdevās apgūt vajadzīgo izglītību, lai sasniegtu kaut kādu profesionālu līmeni. Lielāka nozīme bija intuīcijai un pieredzei ilgu gadus lasot grāmatas, gatavojot referātus, rakstot recenzijas un apceres par literāriem tematiem. Secinājums – manā gadījumā medicīna un literatūra bija divas pasaules, noslēdz Pāvils Vasariņš.*

Par saviem lielākiem sasniegumiem medicīnas laukā viņš uzskata 43 gadus pavadītus ārsta darbā, kuru laikā viņam izdevušies arī nozīmīgi pienešumi ādas slimību izpratnē. Ir sarakstītas 4 mācību grāmatas, ap 40 publikāciju ASV, Anglijas, Kanādas un Latvijas medicīnas žurnālos. Savukārt darbojoties literārajā laukā Vasariņš centies tuvināt dzejniekus un rakstniekus lasītājiem un klausītājiem, gan vadot vai piedaloties literāros sarīkojumos, gan rakstot piezīmes par grāmatām un literāriem notikumiem trimdas presē. Viņš atklāj, ka daudzu gadu laikā publicētās piezīmes, apceres un reportāžas tagad sakopotas vienā sējumā, un jaunās grāmatas izdošana paredzēta jau šoruden. Tā kā laureātam nekad rokas neguļ dikā, tad viņš jau sācis strādāt pie savas autobiogrāfijas, ko gaidīsim ar interesi. □

Vita Gaiķe ir JG redakcijas locekle un laikraksta *Latvija Amerikā* galvenā redaktore.

Dr. Pāvils Vasariņš pēc nolasītā referāta JG 100. numura sarīkojumā, Ņujorkā (1978)

Foto: Bruno Rozītis

Rolfs Ekmanis

STARPTAUTISKIE RAIDĪJUMI LATVIEŠU VALODĀ 20. GS. OTRĀ PUSĒ

Sākums JG235(2003), 237(2004), 238(2004), 248(2007),
250(2007)-256(2009), 261-262(2010)

RADIO BRĪVĀ EIROPA / RADIO BRĪVĪBA (RFE/RL) – III

RADIOBALSIS PSRS IETILPINĀTĀJĀM TAUTĀM

Lai gan no raidstacijas Radio Brīvība – *Radio Liberty* (turpmāk RL) vēl šodien atskan raidījumi 28 valodās, plašākā sabiedrībā tā ir mazāk pazīstama nekā Radio Brīvā Eiropa – *Radio Free Europe* (RFE). Arī tās darbība iesākas daudz klusāk, bez jebkādam politiskām fanfarām, kā tas bija ar RFE (skat. JG262:47). Bet tas nenozīmē, ka RL iešvunkāšanās posms ir mazāk haotisks par RFE sākumu.

Jau pirms RFE klausītāju ļoti labvēlīgām atsauksmēm Austrumbloka valstīs (Polijā, Čehoslovākijā, Ungārijā, Bulgārijā, Rumānijā), CIA vadītāji spriež par iespējamību raidīt arī PSRS iekļauto tautu valodās. 1950. gada sākumā amerikāņu gaisa karaflozes universitāte (*US Air Force University*, dib. 1946) kopā ar Rokefelera Fondu (*Rockefeller Foundation*) finansē Harvardas Universitātes speciālu pētniecības projektu ar mērķi noskaidrot Dienvidvācijā esošo krievu, ukraiņu, baltkrievu un citu tautību bēgļu politiskās vēlmes un uzskatus. Paralēli Harvardas projektam 1950. gada vasarā Minhenē nodibinās „neatkarīgs” (faktiski ASV specdienestu atbalstīts) Amerikāņu PSRS Studiju institūts (*American Institute for the Study of the USSR* – no kā vārds *American* drīz vien pazūd) un dažas nedēļas vēlāk Visnera (Frank Wisner) vadītā slepenā OPC (*Office of Policy Coordination*) paspārnē turpat Minhenē nodibinās vēl viens institūts – Padomju Savienības Vēstures un kultūras studiju institūts (*The Institute for the Study of the History and Culture of the Soviet Union*). 1951. gada pašā sākumā ar CIA, protams, slepenu piepalīdzību tiek nodibināta Amerikāņu Komiteja par PSRS tautu atbrīvošanu (*The American Committee for the Liberation of the Peoples of the USSR*), ko dažus mēnešus

vēlāk (1951.5.V) pārdēvē par Amerikāņu komiteju Krievijas tautu atbrīvošanai (*American Committee for the Liberation of the Peoples of Russia* – parasti: *American Committee for Liberation*, saīsināti – *Amcomlib*, bet vēl pēc nepilniem diviem gadiem (1953.16.III) tās nosaukums atkal mainās (saīsinājums paliek tas pats) – Amerikāņu Komiteja atbrīvošanai no boļševisma (*American Committee for Liberation from Bolshevism*). 1951. gada augustā Štutgartē (Stuttgart) un atkal novembrī Vīsbādenē (Wiesbaden) pulcējas krievu un citi PSRS iekļauto nekrievu tautu politisko bēgļu pārstāvji (izņemot baltiešus), lai spriestu par kopēja raidītāja dibināšanu *Amcomlib* paspārnē. Neraugoties uz nopietnām nesaskaņām starp dažādiem grupējumiem, tomēr sekmējas nodibināt *Radio Liberation* – Radio Atbrīvošana. Četras dienas pirms Kremļa izziņotās Staļina nāves (5.III) no Lampertheimas (1953.1.III) ēterā uziet pirmais RL raidījums, faktiski uzsaucums krievu valodā *pretoties padomju agresīvajai ārlietu politikai, [ko] iespējams mainīt tikai gāžot padomju režīmu un likvidējot boļševismu un tā nīsto tirāniju (...) kad pienāks izšķirošā stunda, jūs paši zināsiet labāk par mums, kas darāms*¹. Jau pirmajās desmit minūtēs Padomju Savienībā pret šo nepatīkamo „lielkalibra ieroci” tiek ieslēgti traucētāju zāģi, kas ar gaudoņu, kaukoņu, smildzoņu, svilpieniem, kaucieniem, spalgiem spiedzieniem, cūku rukškiem un citādām elektroniskām skaņām vairāk nekā 35 gadus pūlas padarīt Rietumu radiobalsis nesaprotamas – līdz pat 1988. gada novembra beigām, kad Gorbačova *perestroikas* un *glasnost*’ (pārbūves un atklātības) laikā Maskava izbeidz traucēt raidījumus krievu un arī PSRS iekļauto nekrievu tautu valodās. Satelītvalstīs traucēšana kopumā ir mazliet vaļīgāka jau no paša sākuma, parasti atkarībā no programmu saturā.

Pēc nepilnu divu gadu domstarpībām starp amerikāņu administratoriem un tautību pārstāvjiem, arī neizbēgami tautībām savā starpā, nodibinās (1953.23.III) Pretboļševiku cīņas koordinācijas centra raidstacija (*Radio Station of the Coordinating Center for Anti-Bolshevik Struggle*), sastāvoša no četriem krievu bēgļu nogrupējumiem un piecu PSRS ietilpstošu nekrievu tautību pārstāvjiem. Bet kaislības turpina burbuļot. Trīs mēnešus vēlāk vārdkopa *Coordinating Center* jāatmet, jo nekāda koordinācija nav

1. Gene Sosin. *Sparks of Liberty: An Insider's Memoir of Radio Liberty*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1990:17.

iespējama. Vēlākos gados sevišķi asas nesaskaņas izvēršas RL lielajā krievu redakcijā starp II Pasaules kara politiskajiem bēgļiem un 70. gadu žīdu emigrantiem, bet pēc PSRS sabrukšanas – starp atsevišķiem šovinistiski ievirzītiem krieviem un to redakciju darbiniekiem, kuri pārstāv bijušās „nacionālās republikas”, ieskaitot baltiešus.

Pirmie raidījumi ar 67 raidstundām nedēļā ir krieviem. Kaut arī ar kopā airēšanu neveicas, laiva tomēr virzās uz priekšu. 1954. gada martā RL darbinieki, kuru skaits gada laikā ir pieaudzis no 23 uz 320 (274 Minhenē, 46 Ņujorkā), sagatavo sešu līdz septiņu stundu raidījumus diennaktī 11 valodās. 1959. gada martā iesākas RL īsviļņu pārraides no Spānijas. Kad tā paša gada oktobrī par *Amcomlib* raidstacijas ilggadēju vadītāju – līdz pat 1975. gadam – kļūst Valsts sekretāra bijušais asistents, kara laikā izlūkdienesta virsnieks Sārdžents (Howland Sargeant), līdzšinējā neomulīgi asā un konfrontatīvā gaisotne uzlabojas. Raidītājs relatīvi nostabilizējas un, sākot ar 1964. gadu, politiskās situācijas dēļ vārdu *atbrīvošana* atvieto ar vārdu *brīvība* un *Radio Liberation* tiek pārdēvēts par *Radio Liberty*.

RL TAIVĀNĀ

Līdz šim pavisam maz ir zināms par radio-pārraidēm uz PSRS, kas 1955.1.V sāk atskanēt no Taivānas salas jeb Formozas ar mērķauditoriju (galvenokārt krieviem un ukraiņiem) Sibīrijas austrumdaļā un Klusajam okeānam piegulošajos reģionos – pašā

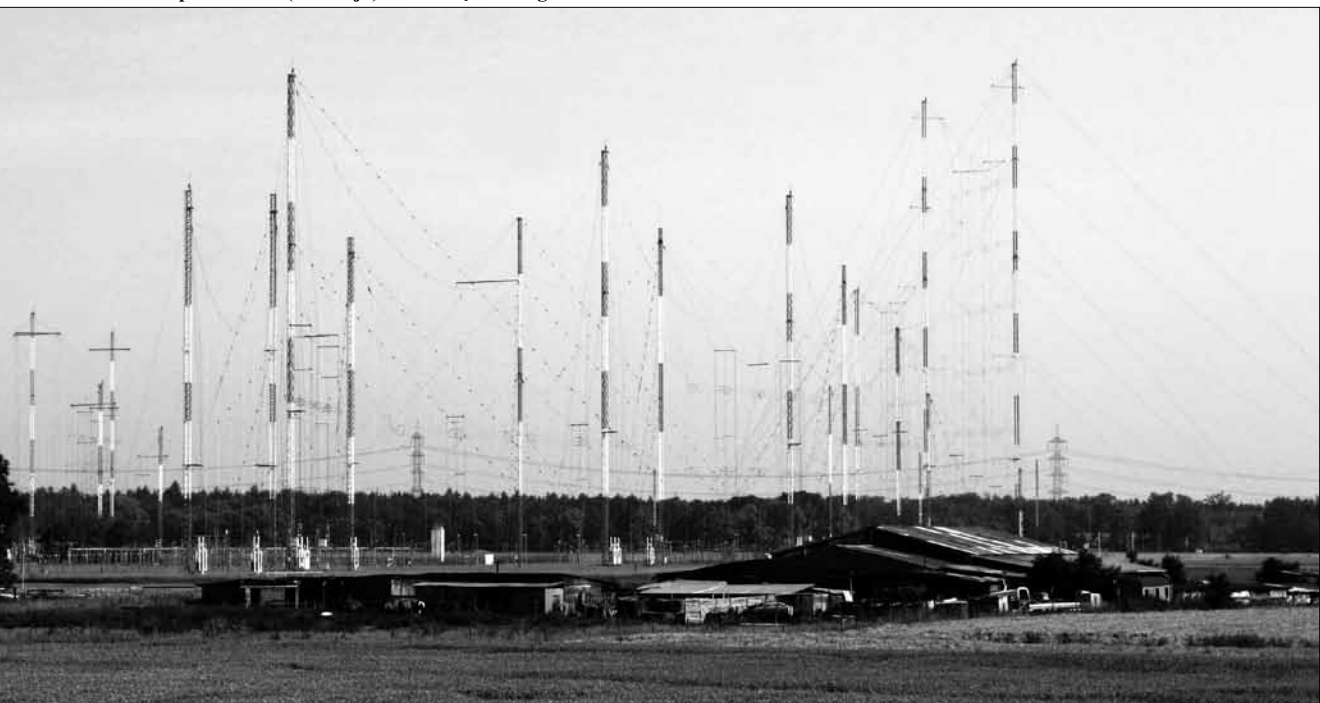
sākumā no Punčao ar pavisam vāju viena kilovata raidītāju, kas drīz tiek nomainīts pret 25 kW, bet pēc pārceļšanās uz Pali (20 km no galvaspilsētas Taipei) – ar trim 50 kW raidītājiem. Pēdējā RL programma no Taivānas uziet gaisā 1973. gada pēdējā dienā. No Taivānas programmas gājušas gaisā arī latviešu valodā – ar it kā slepenu ALAs un Latvijas sūtniecības Savienotajās Valstīs atbalstu.

AĢENTI, SPIEGI, SLEPKAVĪBAS

Par to, ka Maskavai un tās orbītās valstīm RFE/RL ir kā dadzis acīs, liecina ne tikai ar lieliem izdevumiem saistītā traucētāju darbināšana, bet arī pastāvīgie mēģinājumi iefiltrēt Minhenes darbinieku kolektīvā savu specdienestu aģentus, kam dažkārt izdodas iegūt visai augstus posteņus radio hierarhijā. Pašiem darbiniekiem un viņu tuviniekiem jāreķinās ar dažādiem draudiem, parasti pa pastu vai telefoniski, arī ar vilinājumiem atgriezties viņu zemēs. Raidmateriāli parasti tiek laisti ēterā ar pieteicēju vai diktoru segvārdiem, lai pasargātu radus un paziņas. Tiek pielietoti arī vardarbīgi līdzekļi – no spridzināšanām līdz pat politiskām slepkavībām.

1954. gadā noslepkavots tiek atrasts RL azerbaidžāņu redakcijas vadītājs Abdulrahmans Fatalibejs. Tā paša gada septembrī Izārā (Minhenes Daugavā) atrod mīklainos apstākļos nosliukušā baltkrievu redakcijas darbinieka Leonida Karasa liķi. Vācu izmeklēšanas dienesta speciālistu uzskatā visas pazīmes norāda uz padomju aģentu roku

Lampertheimas (Bavārijā) radiotorņi 1950. gados

darbu. 1959. gadā kāds Austrijā stacionēts Čehoslovākijas diplomāts RFE pagraba ēdnīcā Oettingenstrasse 67 vairākos sāls traucīņos saber atropīnu – indīgu vielu, ko iegūst no drīģenēm, velnāboliem un citiem augiem. Nekas liels nenotiek, tikai vēdersāpes vairākiem darbiniekiem. Vai nu darītājs kļūdas indes devas aprēķināšanā, vai arī viņam uzdots tikai mazliet pabaidīt. Poļu redakcijā iefiltrētais Andžejs Čehovičs pēc sešu gadu nostrādāšanas 1971. gadā atgriežas Varšavā, kur runās un rakstos, no kuriem daži parādās arī okupētās Latvijas avīzēs², *atmasko Minhenes antikomunisma un antisovetisma midzeni*. RFE čehu redakcijas darbiniekam Pavelam Minarikam, faktiski čehu slepenā dienesta *Štātna bezpečnost'* (StB) aģentam no 1969. līdz 1976. gadam, lielā ātrumā jāatgriežas Dzelzs priekšsarga austrumu pusē, jo vācu un amerikāņu drošības spēki atklāj viņa plānus uzspīdzināt raidstacijas instalācijas, par ko Prāgā 90. gados viņš tiek tiesāts un attaisnots pierādījumu trūkuma dēļ. Vēlāk viņš notiesāts uz četrarpus gadiem cietumā par apdrošināšanas firmas apkrāpšanu.

Viena no savdabīgākajām slepkavībām notiek Londonā 1977. gada septembrī. RFE bulgāru redakcijas darbinieks, arī BBC komentētājs, rakstnieks Georgs Markovs, pirms palikšanas Rietumos Bulgārijas diktatora Teodora Živkova uzticības vīrs, šķērsojot Vaterlū (Waterloo) tiltu Londonā tieši Živkova dzimšanas dienā, pēkšņi sajutis ciskā asas sāpes, šķiet, no kāda svešinieka lietussarga pieskāriena. Drīz pēc tam viņš nomirst. Medicīniskās ekspertīzes konstatējums: miris no rīcina indes, kas ievadīta iegurnī ar metāla skrots palīdzību (tātad iešauta ar speciālu šaujamo lietussarga izskatā). Aptuveni desmit dienas pirms tam mīklainos apstākļos mirst bulgāru redakcijas līdzstrādnieks Vladimirs Kostovs. Dzejnieks un režisors Aleksandrs Galičs, kādu laiku „vispopulārākais cilvēks Krievijā”, kurš dziedājis savas balādes ģitāras pavadījumā, 1972. gadā par „pret-padomju darbību” (protestiem pret cenzūru) tiek izslēgts no Vissavienības Rakstnieku savienības, divus gadus vēlāk atstāj PSRS un kļūst pār RL ārstāznieku Parīzē, 1977. gada decembrī 58 gadu vecumā dabon galu mīklainā kārtā, it kā no elektriskās strāvas, labojot savu magnetofonu. Tikpat mīklainos apstākļos bojā iet RL ārstāznieks, rakstnieks Anatolijs Kuzņecovs, kurš kādas oficiālas vižītes laikā 1969. gadā Londonā „piesit pēdu” un pieprasa azīltiesības. Tieši tajā gadā sagādīšanās dēļ Rīgā iznāk viņa romāna *Babij*

Carlos

Magdalena Kopp

jar Hugo Rukšāna tulkojums latviešu valodā *Sievu krauja*, ko cenzūras pārvalde *Glavlit* Rīgā uz karstām pēdām pavēl izņemt no apgrozības. Vēlāk Rietumos angļu un citās valodās publicēts romāna necenzētais variants.

OPERATION MUNICH TANGO

1981.21.II, kas ir sestdiena, pulksten 21.47 RFE/RL galveno mītni Minhenē satricina apdullinošs sprādziens, ievainojot divus ar raidstaciju nesaistītus cilvēkus un četrus čehoslovāku redakcijas darbiniekus, vienu no viņiem smagi, un nodarot materiālus zaudējumus vairāk nekā divu miljonu dolāru vērtībā. Pēc Berlīnes mūra krišanas (1989) no VDR drošības iestādes *Stasi*, arī liecībām no bijušajām Maskavas satelītvalstīm, īpaši Ungārijas un Rumānijas, noskaidrots, ka, tāpat kā virkni citus terora aktus, uzbrukumu RFE/RL ēkai īsteno Venecuēlā dzimušā Karlosa (Carlos, īst.v. Ilich Ramirez Sanchez) Eiropas komanda *Separat*, ko vada austrumvācietis Veinrihs (Johannes Weinrich) un kurā ietilpst apmēram 40 cilvēku izlase no tādiem teroristu grupējumiem kā basku separātistu ETA, šveiciešu *Prima Linea*, itāļu *Red Brigade*, palestīniešu PFLP, vācu izbījušajām *Revolutionary Cells* u.c. Sazināšanās viņu starpā parasti notiek angļu valodā. Karloss, kurš ar savu vācu draudzeni Magdalenu Koppu (Kopp – viņas ekspertīze ir pasu viltošana) atrodas Budapeštā, uzdod Veinriham (pagrīdes vārds „Steve”) kopā ar Šveices pilsoni Bruno Bregetu (Breguet jeb „Luca”) izstrādāt *Operation Munich Tango*. Pēc vairāku aģentu iesūtīšanas Minhenē jau 1980. gada novembra vidū (tādējādi dodot viņiem pietiekoši laika iepazīties ar RFE/RL ēkas ārpusi, slepeni to fotografējot, arī izsekojot radiodarbinieku un tolaik tikai divu sargu kustībai pie ēkas), tiek izvēlēts sestdienas vakars, kad ēkā atrodas tikai apmēram 40 darbinieku (no parasti vairāk nekā 1 000) – vispirms 14., pēcāk 21. februāris, kad pie ārējās sienas zem čehoslovāku redakcijas logiem Bregets piestiprina rumāņu slepenā dienesta daļas (ar segvārdu „Andrè”) sagādāto 20 kg smagu spridzekli. Par *Minhenes Tango* realizēšanu Veinrihs tūdaļ telefoniski paziņo Karlosam, kurš nekavējoties dodas no Budapeštas uz

2. Skat. *Cīņa* 1971.30.V-3.VI.

RFE/RL galvenā mītne Minhenē pēc ēkas viena spārna uzspridzināšanas (1981.II)

Bukarestu, kur Rumānijas prezidenta Čaušesku (Nicolae Ceaușescu) drošības spēku *Securitate* vadība viņu sagaida ar fanfarām par pasākuma sekmīgu īstenošanu. Gandrīz precīzi pēc gada (1982.16.II) Koppu un Bregetu franču drošības spēki apcietina Parīzē. Veinrihs pēc Vācijas apvienošanās meklē patvērumu vispirms Sīrijā, tad Jemenā, kas viņu izdod Vācijai (1995), kur viņam piespriež mūža ieslodzījumu nevis par līdzdarbību RFE/RL ēkas spridzināšanā, bet par vieglāk pierādāmo Francijas kultūras centra uzspridzināšanu Berlīnē (1983), kur bojā iet viena, bet ievainotas 23 personas.

Karloss, kādu laiku arī Palestīnas Atbrīvošanas organizācijas (*Palestinian Liberation Organization* jeb PLO) cinitājs un savu tvarstītāju nosaukts par Karlosu Šakāli (*Carlos the Jackal*), tiek notiesāts Francijā (1997) par divu franču policistu un kāda drošības spēku informatora nogalināšanu, kaut arī viņa organizētie terora akti prasījuši vairāk nekā 1 500 dzīvību. Mūža ieslodzījumu viņš izcieš Klervō (Clairvaux) cietumā, aptuveni 250 km uz austrumiem no Parīzes.

Turpinājums sekos

Par autoru skat. JG261:25

LABOJUMI

JG261:29 apakšnodaļa „Politisko bēgļu iesaiste” 12. rind. no apakšas jābūt: Franks Visners (Frank Wisner, 1909-1966), nevis: Franks Vaizners (Frank Wisener...). Visnera vārda lietojums nepareizs arī 6 rindīņas tālāk un nāk. lpp. 2. slejas 1. rind., arī JG262:48 sadaļas „Nesaskaņas biroaparātā” 1. slejas 2. rindkopas 15. un 20. rind. un sadaļas „Brīvības baloni” 4. rind. Ēģiptiešu revolūcijas pašā sākumā ziņas iekļuvušais ASV valdošai elitei piederošais Franks Visners ir šajā tekstā minētā Franka Visnera dēls, bijušais ASV vēstnieks Ēģiptē (1986-1991), kuru, bazīdamas par „drošību un stabilitāti” (security and stability) Vidējos Austrumos, Vašingtona nosūta (2011.I) uz Kairo draudzīgi apspriesties ar veco, labo paziņu, nu jau vēstures mēslainē ieslaucīto Hosni Mubaraku.

Bonifācijs Daukšts

VALSTS CENZŪRA PADOMJU SAVIENĪBĀ

Pastāv stingra sakarība starp valsts iekārtas tipu un cenzūras sistēmu, ja tāda tiek uztureta. Padomju Savienībā valsts cenzūras uzdevumi saskanēja un cieši savijās ar „monopartijas”, PSKP nedalītās varas un politiskās apspiešanas „orgānu” uzdevumiem. Cenzūra kopā ar tiem iejaucās radošajos procesos, piedalījās politiskajās vajāšanās, veica informācijas ierobežošanas uzraudzību, personiskās sarakstes pārbaudi, telefona sarunu noklausīšanos utt. Atcerēsimies arī, ka tagad jau publikotajā (1970) PSRS Galvenās literatūras pārvaldes (GLP jeb *Glavlita* – padomju cenzūras) izdotajā superslepenajā *Aizliegto datu sarakstā*, 232. paragrāfā kārtējo reizi bija noteikts – *ziņas par padomju cenzūras orgāniem, kas atklāj viņu darbības raksturu, organizāciju un metodes*, ir slepenas (13. lpp.). Par izpaušanu, kā toreiz mēdza sacīt, „sēdināja”. Tagad šis aizliegums ir kļuvis par anahroniku, bet, vēlreiz pārlasot profesora Heinriha Stroda monogrāfiju *PSRS politiskā cenzūra Latvijā. 1940-1990* (Rīga: Jumava, 2010. 472 lpp.), aizvien skaidrāk saprotu, ka dažā ziņā un vairākos aspektos profesora jaunākais pētījums analītiskam lasītājam paver tik tiešām panorāmas līmeņa spraugu uz pilnīgi vai fantasmagorisko okupētās Latvijas slēptās pagātnes ainu. Autors arī pats atklāti pasvītro, ka vēlējies runāt tieši par šīs grūti aptveramās Aizspoguļijas – *otrās, neoficiālās PSRS* (15) – fenomeniem. Protams, profesoram un viņa emocijonālajai vēlmei par to runāt ir labi priekšnoteikumi – vispirms jau milzīga vēsturnieka darba un dzīves pieredze, turklāt – ne katrs ir tik čakls, ne katrs to spēj, ne katram tas dots...

Autors visai korekti norāda, ka viņa *darbs nepretendē uz problēmas galīgo risinājumu, drīzāk gan ievada sarunu par okupācijas varas garīgo genocīdu* (14). Neapšaubāms informācijas alkstoša lasītāja guvums būs tas, ka mums pieejamajos cenzūras avotu arhīvos Latvijā, Lietuvā, Vācijā, arīdzan Krievijā, uzarta diža vaga, zināmos aspektos veikts pat īsts arhīvu līdumnieka darbs. Tikai retais no mūsu *Clio* kalpiem ir ražīgi strādājis VDR drošības dienesta Štazi arhīvā, pētījis Lietuvas Sevišķā arhīva fondus, bet savā „īpašākajā” pētnieka praksē skumji konstatējis Krievijas arhīvu „atvērtības” līmeni. It kā garāmejojot, Stroda grāmatā skarts arī ne mazums blakus cenzūras tēmai stāvošu, ar to tikai

pastarpināti saistītu jautājumu un problēmu. Tiem, kam pazīstams profesora darba un izteiksmes stils, nudien nāks priekšā jauni pārsteidzoši viņa kompetences šķautņu atklājumi un pavērsies kairinošas iespējas risināt vēl tikai principā iezīmētas tēmas un pētnieciskas problēmas. Vai varam iebilst, piemēram, ierosinājumam, ka literatūrzinātnes nākotnes pētījumiem būtu jāpierāda, cik tāl sociālistiskais reālisms bija sagremojis latviešu dzeju, vai latviešu dzeja sociālismu? (260).

Lasītājiem būs vilinājums arī pašiem iesaistīties un atšķetināt it kā nevilus uzdotās asociāciju, personāliju un norišu saistības mīklas un šarādes. Vai, piemēram, nekad nebijušais (bet zināmu loģiku uzrādošais) Jāņa Rokpeļņa dzejas grāmatas nosaukums *Zvaigznes putna ēnā un viss cits* (238) ir cenzūras domāšanas veida izteiksmīgs atspoguļojums, vai arī kāda korrektūras paviršība? Interesanti būs izprast Latvijas GLP priekšnieka Valentīna Jaunzema iebildumu pret kādu Maskavas „lielās” GLP Latvijā iespiest atļautu grāmatu. Šis *Merkulova apcerējums „Mans Ļeņins un Staļins”, kurā vairāk runāts par sunkopību nekā par tēmas būtību*, kā ziņoja Jaunzems, ticis apspriests LKP CK redakcijā (198). Principā katram erudītam lasītājam būs patikami uzminēt, ko labu vai sliktu nozīmē teikums: *Notika padomju literatūras „pikulizācija”* (202). Un kas ir t.s. *kreisās filmas, kuras bija izmantojamas PSKP „aģitpropa” vajadzībām arī tikai pēc apgraižšanas.* [? - B.D.] *Taču šo atbildīgo darbu PSRS GLP uzticēja galvenokārt Maskavas cenzoriem* (353). Galu galā – kas ir *Havasa apokrifī*, vai slēpti raksti? (35)

Bet atgriezīsimies pie visas nopietnības. Ir skaidrs, ka cenzūras vēstures pētīšanu Latvijā, kā to pamatoti pasvītro Heinrihs Strods, ļoti ierobežo dokumentu trūkums, cenzūras slepenākās daļas dokumenti, tie, kas atrodas galvenokārt Krievijā, mums nav pieejami (24, 447). Arī šodien Maskavā no Krievijas Federācijas Valsts arhīvā esošajiem deviņiem PSRS GLP arhīva fondu lietu uzskaites aprakstiem atslepenoti tikai divi, bet pārējie apraksti pieejami tikai (Krievijas pētniekiem) ar speciālajām triju pakāpju pielaidēm (30). Visi arhīvi, kuros iespējami materiāli par *slepeniem PSRS darbiem*, arī par cenzūru, jau vairākkārt ir „iztīrīti” (34). Profesors Strods ziņoši un autoritāti uzsver, ka no slepenākajiem vienīgi

pētniekam pieejamie dokumenti ir Latvijas GLP atskaites, ziņojumi Latvijas kompartijai. Arī, ka pilnīgi nekad un nekur nav bijis iespējams redzēt Latvijas GLP, cenzūras ziņojumus čekai, LPSR VDK, tāpat arī attiecīgās VDK atbildes (34). Tomēr, jāpiekrit, lai sāktu politiskās cenzūras problēmas izpēti, avotu literatūras ir pietiekami, bet problēmas pilnīgai izpētei – nepietiekami (35). Būtiski uzsvērts, ka arvien lielāka nozīme PSRS GLP cenzūras ziņu sarakstu, pavēļu un apkārtrakstu īstenošanā kopš 1960. gadiem bija LKP CK, LPSR VDK un Baltijas kara apgabala galvenā cenzora mutiskiem un telefonrikojumiem (60). Tāpēc Heinrihs Strods pamatoti norāda, ka, nezinot mutvārdu un telefonrikojumu spēku un daudzumu, nekad nebūs iespējams pilnībā atklāt cenzūras darbību (34). *Pastāvīgi*

glabājošas slepenās un sevišķi slepenās lietas, saņemot pavēli no Maskavas, X stundā bija nekavējotī jāznīcina uz vietas vai jānosūta uz Maskavu. Iznīcināšanai bija pakļautas visas PSRS GLP pavēles, instrukcijas, „Datu saraksts” un citi dokumenti. Tas, ka LGLP arhīvā nav saglabājušās pat pēdējās tā darba vajadzībām vajadzīgās instrukcijas un pavēles, liecina, ka LPSR GLP izpildījusi arī pavēli X stundā (24). Autors, acīmredzot, domā lielo *Glavlita* dokumentācijas iznīcināšanu Preses nama pagrabos 1990. gada augustā? Viņš apgalvo arī, ka *atsevišķu arhīva darbinieku nekompetences*

dēļ arhīvu materiālu, kas liecinātu par cenzūras darbību, iznīcināšana turpinās arī pēdējā laikā! (26) Prof. Strodam, starp citu, principā liekas iespējams, ka, ...*trūkstot vēstures pirmavotiem, nozīmīgus pētījumus PSRS cenzūras vēsturē varētu veikt vēsturnieki, ja viņiem bijusi cenzora vai tās politiskā vadītāja pieredze, ja vien viņi atteiktos no padomju specdienestiem sniegtā mūžīgas klusēšanas solījuma. Taču bijušie cenzūras darbinieki līdz šim no šī darba atturējušies, pierādot, ka minētais „svētsoļījums” joprojām ir spēkā* (23). Mēģinu uzminēt šos vārdā nenosauktos vēsturniekus, bet vairāk par pāris publiski pamānāmām personām nevaru iedomāties...

Pārejot pie Heinriha Stroda monogrāfijas svarīgāko atziņu kodola, vispirms jāatzīmē aptverošs konstatējums – *Zinātne, literatūra, māksla, kino Latvijā dzīvoja un gāja zosu gājienā LKP CK un politiskās cenzūras konvoja padarbībā visus pēckara okupācijas gadus.*

Tā tēlaini konstatē profesors un kompleksā iedzīlīnājumā turpina: *Mēs vienkāršotu stāvokli, ja iedomātos, ka cilvēku domas nogalināja tikai politcenzoru informācijas killeru aizliegumi un svītrojumi, no kuriem arī zināma tikai daļa. Cilvēku domas kontrolēja un nogalināja arī LKP CK, LPSR VDK organizētie politrecenzenti slepenajās un atklātajās publicētajās recenzijās, cilvēku domas nogalināja pārrunās un apspriedēs LKP CK, LPSR VDK, izdevniecībās, redakcijās, sarunās ar redaktoriem, katedru, sektoru, zinātnisko padomju un ekspertu komisiju sēdēs. Cilvēku domas nogalināja totalitārā vide, baiļu sajūta, cilvēka vēlēšanās izdzīvot, pašcenzūra un kolaborācija (440). Autors ir cieti pārliecināts, ka Latvijas vēstures desovjetizācija būtu nepilnīga, neatklājot PSRS okupēto tautu garīgo genocīdu arī ar politiskās cenzūras palīdzību (14). Skarbu pārmērumu un tikpat vai tiešu pētniecības darba uzdevumu saņem mūsu vēstures speci aizrādījumā, ka mūsdienu zinātnes, literatūras un mākslas vēsturē reti lasāma analīze par scientiārā un artistiskā totalitārisma [Kas tas ir? - B.D.] „meistardarbiem” okupētajā Latvijā un to autoriem. Nelasām par šiem meistardarbiem nopelnītajiem nopelniem bagāto akademiķu nosaukumiem, medaļām un prēmijām. Autoram šāda (anonīma) situācija ir liecība, ka mūsu nācija vēl nav gatava paškritiski analizēt savas verdziskās pakļautības gadus, tā saglabājot okupācijas laika kultūras mantojumu ar pārāk lielu toleranci un cenšoties visā tajā atklāt tikai nacionālās pretošanās sastāvdaļas (izcēlums mans - B.D.). Autors uzskata, ka Latvijā jārunā par „PSKP un tās cenzūru galvās” kā vienu no pēcpadomju garīgajiem mantojumiem un tā nepietiekamu novērtēšanu (20).*

Protams, cenzūra īstenoja Latvijas vēstures viltošanu un mitoloģizēšanu, profesora vārdiem sakot, *Krievijas IV impērijas (t.i. PSRS) garā (218). Bet pretošanās PSRS cenzūrai bija nevardarbīgās cīņas sastāvdaļa PSRS un Latvijas asimetriskajā (..) konfliktā, kas pastāvēja kopš 1939. gada (446). Tai pašā laikā dažu labu šokēs prof. Stroda kāds cits, pirmajā domas piegājienā kontrastējošs apgalvojums, ka – gan „vadošajā un virzošajā spēkā”, gan „partijas vairogā un šķēpā” un politcenzoros, kā redzēsīm, bija domājošie cenzori un pat sistēmas disidenti (izcēlums mans - B.D.) (119). Pētījumā izdodas atrast visai retu disidentisma gadījumu. Jā, cenzors Gojskis, revidējot divu sinagogu bibliotēkas, nevis grāmatas izņēma, bet centās tās noslēpt un ziņoja, ka nekā kaitīga bibliotēkā nav (152). Jāpiebilst, ka šajā gadījumā cenzoram patiešām bija vajadzīga liela drosme, jo*

sevišķi tāpēc, ka tas notika 1949.-1951. gadā, Staļina rīkotās antisemitiskās „kosmopolītu” kampaņas apstākļos. Pats varu nosaukt tikai uz uzticēšanos balstītus uzdrošināšanās gadījumus, kad, piemēram, vēstures students – man reizē iesācējs cenzors 1980. gados – mani brīdināja par draudošo konkrētu grāmatu izņemšanu Dzirnau ielas antikvariātā, tā izglābjot tās nākotnei. Rūgts ir Henriha Stroda pārmetums par bijušo cenzoru kūtrumu vispār ko atcerēties – *Kaut arī kultūrvēsturinieks Viesturs Zanders jau 1993. gadā aicināja „glavlitiešus” uzrakstīt atmiņas, „sarkanā zīmuļa bruņinieki” divpadsmit gadu laikā [t.i. - līdz 2005. g. - B.D.] to nav spējuši izdarīt (19). Nevīlus aizdomājos, kā „vienkāršs padomju cilvēks” savā dzīvē saskārās ar padomju okupācijas laika cenzūru, vai Latvijā kāds tai sevišķi izcili pretojās, kādā veidā un ar kādām sekmēm? ... Profesors min reto gadījumu Staļina laikā, 1945. gadā, kad Daugavpils nacionālie partizāni nošāva cenzoru Žoju Petroviču, kurš bija „izņēmis” un sadedzinājis ap 6 000 grāmatu (118).*

Vēlreiz atgādināšu, ka oficiāli Padomju Savienībā nekāda cenzūra neeksistēja. *Par LGLP pat oficiālu mītu nebija (17). Tā sakot, nekā nav, un tu to nezini; nezini, kāpēc nezini, un nedrīksti zināt, kāpēc nezini, ka nezini. Skolā mūs mazus mācīja, ka cenzūra vispār esot gan bijusi, pirms simts gadiem, carisma jūga laikos, bet slepenpolīcija un žandarmērija dzejnieku Pušķinu vajāja un krievu dekabristus... Tāpēc pie mums, savienoto republiku Padomju Savienībā, un konkrēti Latvijā, cenzūru nedrīkstēja pat iedomāties, jo vispārzināms bija taču, ka padomju valsts iekārta – pati demokrātiskākā pasaulē. Tik galējā demokrātijā pat ideoloģiski kaitīgo vārdkoppu „padomju režīms” oficiāli nedrīkstēja lietot. Nu bija, tā teikt, mums visdemokrātiskākā sociālistiskā valsts iekārta, bet pilnīgi bez kāda tur negatīvākas asociācijas raisoša „režīma”...*

Kā pirmais atklāti Latvijas rakstnieku kongresā (1968.9.XII) cenzūru atcēlt aicināja rakstnieks Alberts Bels, norādot, ka arī dzimtbūšana Latvijā atcelta 40 gadus agrāk nekā Krievijā. Henrihs Strods Maskavā ir atradis šos nozīmīgos Alberta Bela uzstāšanos atspoguļojošos cenzūras materiālus (226). Par cenzūras esamību oficiāli Padomijā bija aizliegts un pat bīstami runāt līdz pat Mihaila Gorbačova „pārbūves, perestroikas” un „atklātuma” laikam, konkrēti, līdz 1986.8.II, kad intervijā franču komunistu *L'Humanité* ģenseks pats beidzot atzinās, ka cenzūra Padomju Savienībā tomēr pastāv. Bet, publiski atzīstot cenzūras esamību, viņš norādīja uz padomju

cenzūras ierobežojumus attaisnojošiem uzdevumiem: valsts un kara noslēpumu aizsardzību, kara, nežēlības un vardarbības propagandas aizliegumu, personas neaizskaramības aizsardzību. Cenzūras ideoloģiskos motīvus neminēja. Atceros šo vēsturisko TV raidījumu un skatu no Vēstures fakultātes 6. auditorijas loga, virs „Saktas”, uz slepeno objektu – zīmīgo pretējo namu toreizējā Leņina ielā 21. Tur, pastā, vēl nesen bija rosījusies centrālā cenzūras specnodala (t.s. Vaivoda kantoris). Šis cenzūras „specobjekts” vienā mierā plēsa vaļā un izskatīja no ārzemēm atsūtītās bandroles ar iespieddarbiem; daļu no tām reizēm pat atdeva adresātam. Bet blakus telpā tur, kā tagad mums atklāj Heinrihs Strods, esot sadraudzīgi mituši īsti „kaimiņi” no VDK jeb „čekas”, – vairāk tādi kā privāto vēstulju pārbaudītāji – perlustrētāji.

Interesanti būtu uzzināt, kādā veidā ziņas par *Glavļita* centrālo speckantori un tā slepenie dokumenti nonāca čekas īpaši medītā ceļveža *UdSSR Reiserführer durch Gefängnisse und Konzentrationslager in der Sowjetunion* (Stefanus Edition Verlags AG CH-Seevis/GR, 1980) 127. lappusē. Tur publicēts 1960.-1970. gados Latvijas inteliģences garīgās terorizēšanas un latviešu trimdas idejiskās ietekmes apkaršanas laukā īpaši aktīvās un *Glavļita* priekšnieces Austras Lucēvičas parakstīts slepens cenzūras akts – par materiāliem, kas konfiscēti no ārzemnieku sūtītām bandrolēm. Akts, kas sastādīts 1974.3.IX, izlemj iznīcināt sadedzinot „pretpadomju literatūru” – sākot ar Bībeli, turpinot ar Edgara Dunsdorfa *Latvijas vēsturi*, Andreja Eglīša *Audiet mani karogā, sarkanbaltsarkanā...* pavisam kopā 19 eksemplārus augustā atsūtīto grāmatu – viens izteiksmīgs dārgums no 18 miljoniem eksemplāru, ko pēc Heinriha Stroda aprēķiniem iznīcināja okupācijas gados.

Prof. Strods savā darbā bieži min cenzūras „galvu” – vadošo, slepeno čekas, partijas cekas (LKP CK) un cenzūras šaurākā nozīmē (*Glavļita*) veidoto „trijstūri”, kas dzelžaini un mērķtiecīgi kontrolēja sabiedrības garīgo dzīvi un informāciju, un vadīja padomju propagandu, un, kā viņam patīk dēvēt – informācijas killerus. Trijstūra kontrolē pretrunīgi ritēja gan „vienkāršo” cilvēku, gan Latvijas vēsturē spilgti iezīmētu personību okupācijas laika dzīves. Faktiski līdzās „trijstūrim” bija vēl ceturtais, dominējošais stūris. Baltijas tautas īstenībā dzīvoja neiedomājami militarizētā PSRS karabāzē. Manuprāt, tieši par PSRS militārā faktora, militarizācijas absolūto, izņēmuma ietekmi uz cenzūru līdz šim ir maz rakstīts, maz izpētīts. Šai jomā valda tikai nojausmas, militāristu politiskā ietekme

visās cenzūras kampaņās nav atklāta. Militārā cenzūra bija kopēja visai Baltijai, pastāvēja zināma tās savrupība. Visa Baltija bija faktiski PSRS Bruņoto spēku priekšpostēja karabāze, – ar kodolbruņojuma raķetēm, stratēģisko aviāciju, zemūdenēm un kuģu grupējumiem, laika gaitā simtiem te pabijušu armijas daļu un īpašo vienību. Ar aizliegtām zonām, ar milzīgām, civilpersonām gandrīz nepieejamām teritorijām, slēgtajām pilsētām un milzumu visādu „īpaša režīma” objektu. Jau 1954. gadā Latvijā dislocētajās PSRS bruņoto spēku daļās sāka izvietot kodolieročus. Anna Brigadere nekad nebūtu varējusi iedomāties, ka pirmās stratēģiskās kodolraķetes Latvijā 1960. gadā izvietos viņas Tērvetes novadā. Par atomķīlniekiem padarīto tautu informācijas cenzūra vistiešākā veidā nonāca īpašās Baltijas valstu teritoriju aptverošās karabāzes vadības varā.

Ieskatos bijušā laika papīru vilni un arī padomju politiskās cenzūras aizkulišu zinātāja un izjutēja Vilhelma Muntera 1959. gada dienasgrāmatā. Rakstīts krieviski. 16. X. *Katros divdesmitajos. Galvenais pasts Kirova* [tagad - Merķeļa - B.D.] *ielā. Avdjukevičs*. Tātad – minēts otrs slavenākais Rīgas cenzūras specpunkts un apspriežu vieta. Bijušais Latvijas Republikas ārlietu ministrs Rīgā pēc Krievijā pavadītajiem gadiem atgriezās 1959.18.X. Bet viņa dienasgrāmatā minētais Longīns Avdjukēvičs – tas ir tolaik jau topošais LPSR VDK priekšnieks (1963-1980). Ar šo savu iestarpinājumu gribējū pateikt, ka Munters nu ārkārtīgi operatīvi, uzreiz ieradās varenā „trijstūra” jeb precīzāk – „četrstūra” redzes lokā. Un žēl, ka, piemēram, Munters un vēl daudzas cenzūras īpašas uzmanības „cienīgas” un daudziem pat personīgi pazītas Latvijas „atslēgas personas” neparādās profesora Stroda arhīvu arumos. Mēdz teikt – vēsturē katrai lietai, katram notikumam ir uzvārds. Tāpēc būtiski būtu zināt tās augstākās padomju hierarhijas personu virknes GLP - CK - VDK un Baltijas militārās varas pārvaldes ķēdē, kas paralēli un vienotā frontē komandēja reģiona cenzūras stratēģiskos viļņus un kampaņas.

Padomājot retrospektīvi, iznāk, ka manā paša atmiņā spilgtākais un pārsteidzošākais politiskās cenzūras plosīšanās notikums bērības novadā saistās ar Aglonas baznīcas, precīzāk – Aglonas klostera gadsimtos veidotās, unikālās bibliotēkas barbarisko sadedzināšanu Aglonas dzelzceļa stacijas kurtuvē 1960. gadu sākumā. Personas to atceras. Prof. Stroda pētījuma struktūrā šis Latvijas katoļu baznīcas vēsturē īpaši iezīmīgās čekistiskās akcijas pienācīgu pieminējumu gan

Pāresums no iepriekšējās lpp.

nepamanīju. Strukturāli tas iekrīt no Lietuvas pētnieka K. Sinkeviča (Sinkevičius) darbiem vairāk pazīstamā jēdziena „bibliocids” spilgtāko piemēru virknē visā Baltijā. Jāpiekrīt prof. Strodam jautājumā, ka blakus padomju cenzētajai literatūrai Latvijā bija *tamizdata* (tur, Rietumos, ārzemēs izdotā) literatūra, bet diemžēl nebija kaujinieciskas *samizdata* (pašizdotās, nelegālās) literatūras kā Krievijā un turpat kaimiņos, Lietuvā. (260).

Nobeigumā lai būtu paša prof. Heinriha Stroda dziļi emocionāla un skarbi jautājoša pasāža: *Visi jaunie radošie darbinieki ilgāku vai īsāku laiku mēģināja būt padomiski. Kāpēc tik daudz humanitārās zinātnes pārstāvju, mākslinieku, žurnālistu nespēja redzēt un rādīt patiesību? Arī 60.-80. gados par to nedraudēja izsūtīšana, bet valdīja bailes? No „visu tautu vadoņa un skolotāja” laikiem daudzi uzskatīja par godu nolaižīt PSKP pakaļu vairākkārt. Izplatījās politiskā ideoloģisma pragmatisms. Taču totalitārais komunisms noteica divdabju un pat trijdabju veidošanos, kurā cilvēks runāja (rakstīja) vienu, domāja otru, bet īstenoja trešo* (259). Diemžēl. □

Aglonā dzimušais Bonifācijs Daukšs – LVU / LU docētājs (1977-1993). LR Ārlietu ministrijas dienestā (kopš 1991), piedalījies kā eksperts sarunās ar Krieviju par armijas izvešanu, padomnieks LR vēstniecībās (Šveicē, Lihtenšteinā, Slovēnijā, Slovākijā, Ungārijā, Lietuvā), LR pārstāvis IAEA Viņē, pašlaik LR ĀM Politiskā arhīva padomnieks. Latvijas Okupācijas izpētes biedrības (LOIB) valdes loceklis. Raksta dzeju (kopkrājumā *Acis* – 1981, $\frac{1}{4}$ *satori*, presē), atdzejojis ukraiņu un krievu dzejniekus. Raksta pirmavots: $\frac{1}{4}$ *satori*.

JG līdzstrādnieces (pēdējā desmitgadē), latviešu jauniznākušo grāmatu recenzentes **Astras Rozes** (1934-2011) dzīves misija bija grāmatas, to vērtēšana, lasīšanas veicināšana. Divi akadēmiski grādi bibliotēku zinībās, galvenokārt augstskolu bibliotēku izveidošana, iekārtošana, vadīšana (arī Toronto Latviešu centra), speckursu lasīšana topošajiem bibliotekāriem, raksti profesionālos izdevumos (vairāk nekā pussimts *Canadian Book Review* u.c.), sadarbošanās ar grāmatu krātuvju ļaudīm Latvijā. Piedalījās trimdas bērnu žurnāla *Mazputniņš* veidošanā. Zinājām arī par Astras nevēlēšanos atsaukt atmiņā agrīno bēgļu laiku, kad kara gados Vācijā viņai 10 gadu vecumā jāzaudē dvīņumasiņa un dažus gadus vēlāk arī māmiņa. Bet tikai pēc pēckšņās aizmigšanas mūža miegā no dzīvesbiedra Andra uzzinājām par Astras slepenām zīmēšanas dotībām. Par piemiņu šeit viena no viņas neseno ceļojumu skicēm, darināta Puntakanā (Punta Cana), Dominikas Republikā. Astra mums pietrūks. (JG redakcija)

* * *

Par saknēm būt. Tai zemzemē, ne stars
Kur nenokāpj. Kur gaisma neieskatās.

Bez putna galotne. Bez lapām zars.

Bet dziļu avots stīgas smalkā matā

Un nedrīkst pārtrūkt. Sakņu melnais darbs

Bez atelpas. (Pat ziemas miegs ir šķietams.)

Krāt. Barot. Dzirdināt. Būt mēmai saitei starp

Visrūgto nīcību un dzīvi. Baltam ziedam

Caur savu kroplo, neredzamo esmi

Dot saules gaviles un dailes spēku paust.

Par saknēm būt. Un ziedus neapskaust.

Šis **Vizmas Belševicas** (1931-2005) dzejolis, iekļauts krājumā *Kamola tinēja* (1981), redzams arī I. lappusē dzejnieces rokrakstā.

Linda Treija

RAIMONDA STAPRĀNA GLEZNU IZSTĀDE

Hackett/Mill galerijā, Sanfrancisko (2011.8.IV - 8.VII) ir atklāta Raimonda Staprāna gleznu izstāde. Par mākslinieka daiļradi varētu sarakstīt biezu grāmatu, tāpēc pakavēšos tikai pie šīs izstādes darbiem. Jau vairākus gadu desmitus Staprāna gleznās var atpazīt Rietumkrasta žilbinošo sauli, apdullinoši zilās debesis, krāsainās ēnas. Tām nav jābūt ainavām, lai to sajustu, jo arī ikdienišķajās klusajās dabās ar pāris priekšmetiem var ieraudzīt Kaliforniju.

Izstādītās deviņas gleznas fascinē ar vienkāršo, bet reizē spēcīgo struktūru, abstrakto skatījumu uz dabu un tās formām, kā arī vibrējoši košajiem krāsu laukumiem. Vienīgā, nedaudz pieklusinātākos tonos ieturētā, ir ainava *Marina 8 / Marin 8* (2010). Ģeometriski vienkāršotā klints iezīmējas uz gaišā debess laukuma, kuru vietām pārrauj gareni krāsu triepieni kā tādas lietus švīkas. Izteiktās tonālās attiecības starp laukumiem ainavās *Pusmēneša līcis / Half Moon Bay* (2011) un *Ceļš uz Redondo krastu / Road to Redondo Shores* (2010) ļauj skaidri uztvert gleznu uzbūvi un kompozīciju. Vietām iegleznoti nelieli celtnu taisnstūri vai krāsainas līnijas, lai kompozīcija nekljūtu par daudz novienkāršota. Piesātināti tumši sarkanās debess un melno šķūņu juntu kontrasts ar balto zemi rada dramatisku efektu gleznā *Sarkanais šķūnis 2 / Red Barn 2* (2010), savukārt darbā *Šķūnis pēcpusdienā / Barn in the Afternoon* (2010) Staprāna iemīļotais oranžais kadmijs ar lillā un zilu līniju uzplaisnījumiem dominē gleznas proporcionāli lielākajā laukumā. Bālģanajās debesīs kā prožektors, kas raida gaismas kūli uz leju, iegleznota saule.

ARTnews (2011,6) izstādes aprakstā kritiķe Lea Feinsteina (Lea Feinstein) piemin, ka mākslinieka klusās dabas var uzskatīt kā *metaforu par aktieri uz skatuves*. Tas ir loģiski, jo Raimonds Staprāns ir arī lugu autors un darbība teātrī un uz skatuves viņam nav sveša. Parasti gleznā uz kādas virsmas pāris objekti – vai nu tie ir apelsīni, vai bumbieris un bundža, vai kādi citi priekšmeti, kārtojas kā aktieri uz skatuves pēdējā cēlienā pirms paklanīšanās. Gleznās *Klusā daba ar dažiem nevajadzīgiem, izdzēstiem priekšmetiem / Still Life with Some Unneeded, Painted Out Objects* (2011 – skat. 12 lpp.), *Bumbieris un bundža / The Pear and the Can* (2010) un *Cetri pārpalikušie apelsīni no vecajiem labajiem laikiem*

/ Four Leftover Oranges from Bygone Good Old Times (2011) košais, apžilbinošais fons gleznas vērotājam rada sajūtu, ka arī viņš, gaismas prožektoru apžilbināts, ir uz skatuves, teātra skatītāju masu nemaz neredzot. Bet varbūt Staprāna kluso dabu „iedzīvotāji” sēž Klusā okeāna krastā un vēro rietam sauli, kas parādās kā izsaukuma zīme, kā neliels, gaišāks līnijas nogrieznis, kā vibrējošs gaismas triepiens pie horizonta? Lielo, dažādu krāsu laukumus un to kārtojumu darbā *Vēl viens saules apspīdēts galds ar pustukšu burciņu / Another Sunshine Table with a Leftover Jar* (2011) ierāmē krāsainās līnijas, kas reizē veido galda formu.

Staprāna klusajās dabās un ainavās reālajā dzīvē atpazīstamie priekšmeti un skati ir būvēti no abstraktiem ģeometriskiem un krāsu laukumiem. Šo metodi mākslinieka daiļrades pētnieks Karlsroms (Paul Karlsrom) nosaucis par *realistisko abstrakciju*. Mākslinieka darbos var sajust tādu mākslinieku ietekmi kā Dībenkorns (Richard Diebenkorn), Tibo (Wayne Thiebaud) un arī Hoppers (Edward Hopper). Intervijā Paulam Karlsromam Raimonds Staprāns atklāti atzīst, ka ir „zadzis” noteiktas idejas no daudziem māksliniekiem, ka mākslinieki īstenībā ir tādi *atkritumu lasītāji* – viņi piesavinās visu, kas noder („Oral History Interview with Raimonds Staprāns, 1997 Aug. 14 - sept. 15”. *Archives of American Art*. Smithsonian Institution). Jāsaka, ka māksliniekam ir izdevies „piesavināties” to dziļāko, kvalitatīvāko no citiem, kā arī apkārtnes un, savienojot to ar savu talantu un profesionālismu, kļūt par izcilu Līča reģiona figuratīvās skolas *Bay Area Figurative School* pārstāvi.

Informācija par Raimonda Staprāna gleznu izstādi: <<http://www.hackettmill.com>> □

Linda Treija

LĪDZINĀTIES UPEI – PAR RITU GRENDZI

Upe sākas kā maza urdziņa. Plūstot cauri kalniem, mežiem, pļavām, laukiem un pilsētām, tā kļūst plašāka, straume straujāka. No krasiem sasūktais spēks, viss redzētais un piedzīvotais padara to zinošāku, saprotošāku un reizē spēcīgāku. Cilvēks ir kā tāda upe, kas plūst, novēro, iegūst zināšanas, reizēm kaut ko atrod, reizēm – nozaudē, ceļā no sākuma uz galu. Vai mums ir jālīdzinās upei, vai mēs jau līdzināmies tai? Tās ir asociācijas kādas

rodas, vērojot Ritas Grendzes telpisko darbu *Līdzināties upei / Becoming like the River* (2011) (skat. 41. lpp). Māksliniece izmanto dažādus materiālus, kas pēc blīvuma, izskata un dabas ir atšķirīgi – smags metāls, viegls papīrs un mīksts audums. Par pamatu ir ņemta veca, smaga radiatora daļa, uz kuras kā augi atveras grāmatu vāki ar baltām lapām, starp kurām plūst krāsainas auduma lentas kā ūdens straume.

Mani kaut kas tik ļoti pievilina un piesaista pie skulpturālajiem Ritas darbiem. Vai tā ir viegli zaļa skaudība, ka domāju pilnīgi savādākā veidā par mākslu un nespēju izveidot tik telpiskus un konceptuāli poētiskus darbus? Vai tā ir intriģējošā doma, kas slēpjas darbu nosaukumos, kompozīcijā, formā un izmantotajos materiālos? Pēdējo pāris gadu darbos kā tāds stabilizējošs spēks ienāk metāls. Tekstilšķiedru tehnikās – aušanā, pišanā u.t.t., kuras Rita pārzina un izprot (bakalaura grāds Klīvlendas Mākslas institūtā Ohaio štatā – *The Cleveland Institute of Art* – un maģistra grāds Krenbrukas mākslas akadēmijā Mičiganā – *Cranbrook Academy of Art* – iegūti zīmēšanas un tekstilmākslas studijās), iecerētās idejas nespēja pilnībā realizēties. Apģūstot metināšanas un lodēšanas tehnikas, māksliniecei ir iespēja, veidot skaidrākas telpisko darbu līnijas un formas. Mākslas darbi iegūst stabilitāti un patstāvību, it sevišķi risinot izstādīšanas problēmas.

Instalācijas meistars Latvijā Oļegs Tilbergs Mākslas akadēmijas studentiem mācīja, ka instalācijās telpiskajos objektos milzīga nozīme ir perfekti nostrādāt detaļas un panākt nobeigītības sajūtu. Ritas veidotie objekti ir akurāti, izstrādāti un reizē poētiski. Atrastie vai uzietie materiāli krājas kastēs un tad, sadzīvojuši ar Ritu kādu laiku, tie atrod savu vietu mākslas darbos. Objektā *Atzvelties / Slouch* (skat. 65. lpp) apaļie audumu gabaliņi ar spurainajām maliņām sasprausti uz diviem metāla kātiem. Izskatās, ka starp tiem notiek attiecību kārtošana. Strīds, saruna, neliela grūstīšanās? *Lūgšana / Prayer* atgādina mūsu vēlmju „rožu kroni“. To skaitot, no kroņa kreļļu pusītēm kā tādi saraustīti ziņņu gabaliņi kaudzē krīt mūsu vēlmes, iegribas, lūgumi. Izslējies kā pāvs dižojas darbs *Plume*, kura nosaukums angļiski nes divējādu nozīmi. Skaistais un dabīgais – putnu spalvas atveidā, katastrofālais – zemūdens naftas izplūdes nozīmē. Ritas mākslā bieži parādās lodes, puslodes, apļi (*Luīzei / For Louise, Bez iekšpusē / Without a Within* u.c.). Tā ir vispilnīgākā forma ne tikai fizikas, bet arī emocionālajā ziņā. Forma, kas ir miļa, pazīstama un reizē simboliska.

Māksliniece meistarīgi apvieno dažādus materiālus savos darbos. Pats process, kurā top māksla, Ritai ir ārkārtīgi svarīgs un iespaido gala iznākumu. Viņa sevi vairāk uzskata par materiālu mākslinieci, nevis kādas noteiktas tehnikas – aušanas, metināšanas, veidošanas mākslinieci. Ar katru jauno materiālu, ko Rita apģūst un izprot, viņas vizuālā valoda paplašinās un doma tiek izteikta skaidrāk un dziļāk.

Pieejā dzīvei un domāšanā Ritai sevišķi tuva liekas gleznotāja Agnese Martina (Agnes Martin), kura par primāro mākslas radišānā uzskata iedvesmu un nevis ideju. Nesen mīrusi franču izcelsmes amerikāņu māksliniece Luīze Buržuā (Louise Bourgeois), ar savu spēju ekspresīvi, reizēm pat agresīvi, parādīt savā mākslā cilvēka emocionālos pārdzīvojumus, ir iespaidojusi daudzus māksliniekus, arī Ritu. Māksliniece pati atzīst, ka ļoti daudz ir ieguvusi no savām studijām Krenbrukas Mākslas akadēmijā. Viņas profesora Gerharda Knodela (Gerhardt Knodel), studiju biedru un pašas skolas skandināviskās estētikas ietekme ir paliekoša vērtība Ritas radošajā attīstībā.

Jau gadu Rita strādā savā darbnīcā (*Water Street Studios*) Ilinoisas Batāvijā (Batavia). Viņas māksla paliek skulpturāli izteiksmīgāka, dziļāka un skaidrāk uztverama. Nupat iegūtās balvas (*Best in Show Artist*) par darbu *Lūgšana* un (*Honorable Mention Artist*) par *Līdzināties upei* vasaras izstādē (*Water Street Studios – Summer Show 3.VI-10.IX*) apliecina viņas mākslas spēku un vērtību.

Informācija par mākslinieci Ritu Grendzi:
<ritagrendze.carbonmade.com> □

Par JG redakcijas locekli Lindu Treiju skat. Sarmas Muižnieces-Liepiņas interviju JG263:55-56.

Helēna Hofmane

DĀRZNIEKS – CAURCAURĒM MŪZU KALPS

Losandželosas tautietis gleznotājs Volde-mārs Dārznieks (1926.1.IX-2010.4.XII) piedzima Koknesē, vēlāk dzīvoja Rīgā – mājā, kurā dzīvojis visu četru Saeimu loceklis Volde-mārs Bastjānis ar ģimeni. Tolaik septiņgadīgajam Voldiņam visu mūžu labi paliku-si atmiņā 1934.15.V nakts, kad aizsargi un

Imants Puriņš. *Mājup*

Par fotomeistaru skat. Viļņa Auziņa rakstu 38. lpp.

policisti uzlauzuši Bastjāņa dzīvokļa durvis, viņu apcietinājuši un aizveduši uz Centrālcietumu (vēlāk uz Liepājas koncentrācijas nometni). Priekšpēdējā kara gadā, kad vācieši iesauca 1926. gadā dzimušos, 18 gadus vecais Dārznieks nokļuva uz vācu kuģa, kur darbs bijis ļoti smags. Bēgļu laikos Vācijā 1940. gadu otrajā pusē Voldis mācījās Eslingenas Latviešu nometnes mākslas skolā, kur tolaik pulcējās un mācīja daudzi pazīstami Latvijas gleznotāji – Ludolfs Liberts, Jūlijs Matisons u.c. Jau tad Dārznieks saprata, ka gleznošana būs viņa dzīve. Tai laikā tur mācījās arī Dainis Miežājs, Raimonds Staprāns, Tāivaldis Stubis u.c., arī Kazimirs (Kaža) Laurs. Jau bēgļu nometnē Voldis sadraudzējās ar Kažu, kurš arī bija viens no pēdējiem, kas Voldi redzēja šai saulē ASV Veterāņu slimnīcā Losandželosā.

Pēc bēgļu Lielās izklišanas Rietumvācijā Dārznieks nokļuva ASV (1950). Viņš iestājās Čikāgas Mākslas institūtā (Art Institute of Chicago), bet, sākoties Korejas karam, tika iesaukts obligātajā kara dienestā – ASV kara flotē. Pēc nokalpošanas (1951-1953) viņš ar speciālo amerikāņu bruņoto spēku izglītības pabalstu (*G.I. Bill*) turpināja izglītību Ņujorkas Mākslas institūtā (Art Institute of New York), ko beidza 1956. gadā. Sekoja Rietumeiropas apceļošana. Dārznieka pirmā solo izstāde notika Ņujorkas „Aspects Gallery” (1961). 1964. gadā Dārznieks apprecējās ar Ņujorkā mītošo mākslinieci Ausmu Matcati. Piedzima meita Kaiva. Tais laikos Ņujorkā bija apmeties krietns skaits latviešu mākslinieku, un mākslas dzīve kūsāt kūsāja – izstādes dažādās mākslas galerijās un izstāžu telpās, nereti kopā ar Čikāgas jaunajiem latviešu māksliniekiem. Voldis bija uzbūvējis speciālu ierīci uz Ausmas folksvāģīša jumta, lai varētu pārvadāt liela formāta gleznas.

Voldemāram Dārzniekam patika jūra un ūdeņi. Nelielā buru laivā, nosauktā par „Noname”, t.i., „Bezvārdi”, kopā ar diviem draugiem, viņš apbrauca gandrīz visu Ziemeļamerikas kontinentu – no Sietlas uz dienvidiem gar Meksiku, Vidusameriku, cauri Panamas kanālim un tālāk uz ziemeļiem līdz Floridai. Kad „Noname” piestājās Dienvidkalifornijā, Kazimirs atveda Dārznieku pie mana tēva – gleznotāja Aleksandra Nukšas, iepazīstinot viņu kā „Caru Nikolaju II”. Ar savu labi kopto negaro bārdi Voldis patiešām atgādināja attēlos redzēto Krievijas caru Nikolaju II.

Dažus gadus vēlāk, varbūt ap 1964. gadu, Voldis, nopircis mazu lietotu Citroenu (man nez' kāpēc liekas, ka viņš par to samaksāja \$100), no Ņujorkas pārbrauca pāri visām Savienotajām Valstīm un ieradās Dienvidkalifornijā pie Kazimira Laura, sava vecā drauga Kažas. Drīz vien Voldis iekārtoja savu darbnīcu. Venīses (Venice) pilsētiņā pie jūras (kur gan citur!) viņš noīrēja paprāvu veikalu telpu. Šajā apkārtnē lēto telpu dēļ tolaik dzīvoja un strādāja daudz dažādu mākslinieku. Veikalu viņš pārveidoja līdz nepazīšanai – ievilkā elektrību, lai gleznotaj būtu piemērota gaisma. Dārzniekam patika strādāt ar kokmateriāliem. Vēl dzīvojot Ņujorkā, viņš pagatavoja mazajai Kaivai gultiņu, īstu mākslas darbu. Venīse viņš ar kokmateriāliem strādāja vēl biežāk. Reizēm viņš pacēla krastā pēc vētras šo un to, ko jūra bija izskalojusi. No kādas firmas ASV dienvidaustrumos viņš pasūtīnāja dažādus neparastākus dēļus – vītolkoka, dzelzskoka (tumšus, smagus, cieta koka no kādas Āfrikas zemes) u.c. Viņa darbnīcā atradās zemi, smagnēji blūķišveida soliņi, un soliņu virsa bija tā izveidota, ka ciemiņa sēžamvieta tajos ērti ietilpa. Savā studijā viņš iebūvēja dušas telpu ar mozaikas delfiniem uz sienām un grīdas. Delfini viņam ļoti patika.

Dārznieka saimniece vecā Granta kundze bija ļoti lepna uz „savu mākslinieku” un, cik man zināms, pa visiem šiem gadiem par šo tukšo veikala telpu īres maksu neko nepacēla.

Ēka, kurā Dārznieka studija (dzīvoklis) atradās, bija pie ielu krustojuma ietves malā, un tur nebija pat kabatas lakata lieluma zemes gabaliņa, kur varētu ko iestādīt. Pie sienas malas viņš novietoja prāvu koka sili acu augstumā ar latvisko ornamentu rotājumiem, kurā auga dažādi košumaugi. Ieeja telpā bija no stūra, un durvis bija izveidotas no dažādiem nesimetriska lieluma koka gabaliem un stikliem, šķiet, pēc Kurta Švitera parauga. No koka viņš gatavoja arī kaklartas un matuspraudes. Voldemārs Dārznieks strādāja gadījuma darbus, lai nopelnītu iztikai – restaurēja antīkas mēbeles, vairākiem šejienes māksliniekiem izbūvēja darbnīcas. Viņš gleznoja, kad radās iedvesma. Modeļu trūkuma laikos viņš izmantoja nūdistu žurnālus, kuros bija daudz kailu augumu dabiskās pozās. Tos tad viņš piemēroja savām vajadzībām. Sīkiu bloks viņam vienmēr bija pa ķērienam, un tā radās daudzie spalvas

←
**Voldemārs Dārznieks. *À la Henri Matisse.*
Eļļa uz audekla. Aizvadītā gs. beigās. 40 x 47 cm**

Par mākslinieku skat. Helēnas Hofmanes apceri iepriekšējā lpp.

zīmējumi. Brīžos, kad negleznoja, viņš lasīja haikas, Krišnamurti vai vācu rakstnieka Gintera Grasa darbus.

Aizritējušā gadsimta 60. gados bija populāras kafejnīcas, kurās dzejnieki lasīja savus darbus, jaunie mūziķi spēlēja instrumentus, un pie sienām karājās gleznas. Arī Dārznieks mēdza tur izstādīt savus darbus, tāpat galerijās, dažādās grupu izstādēs un mākslas festivālos. Viņa gleznu *Saules brilles* kādā lielā mākslinieku grupas izstādē Holivudā atzina par labāko darbu un godalgoja. Arī citās izstādēs viņš saņēma godalgas un naudas balvas. Rietumkrasta latviešu Dziesmu svētkos 1970. gadā Losandželosā viņš kopā ar Artūru Damrozi un Anšlavu Eglīti bija mākslas izstādes žūrijas komisijā. Viņš piedalījās izstādēs vai palīdzēja tās iekārtot arī citos Rietumkrasta Dziesmu svētkos.

Radio Brīvība / Radio Brīvā Eiropa Latviešu redakcijas ārštata darbiniece, mākslas vēsturniece Irēne Avena kādā radio raidījumā (1981) raksturoja Dārznieku kā *bezkompromisa personu, kurš atsakās dzīvot pēc noteikumiem, lai kādi tie būtu. Viņš mīl un prasa sev absolūtu brīvību, un ir ar mieru maksāt par savu brīvību ar vientulību un, ja vajadzīgs, arī trūkumu.* Un par viņa gleznošanu: *It kā bez apdoma šķiestās krāsas ir gaišas, spilgtas, eksplozīvas, pilnas nemiera un trauksmes... Tā vien liekas, ka Dārznieks glezno mūžīgā ekstāzē... Par sev tuviem māksliniekiem Dārznieks uzskatīja norvēģi Edvardu Munku, austrieti Oskaru Kokošku un amerikāni Villemu De Kūningu, ar kuriem viņam ir nepārprotama radniecība.*

Liels trieciens Voldemāram Dārzniekam bija viņa brāļa meitas Anitas Milleres pāragrā aiziešana mūžībā (2007). Milleri dzīvoja pie jūras Kalifornijas Sanpedro pilsētiņā, un, kad Anita ar vīru devās ceļojumos, viņi aicināja Voldi dzīvot viņu mājā. Tur Voldis piešķatīja dzīvniekus, strādāja dārzā un gāja uz ostu skicēt. Daudzus Dārznieka darbus draugs Marks Vanklīve (Mark Van Cleve) nofotografēja un izveidoja mājaslapu. Daļu šo darbu var apskatīt: <<http://www.flickr.com/photos/markvanclave/>> Udeņu mīļotāja Voldemāra pelni tiks iekaisīti Klusajā okeānā. □

Helēna Hofmane, Dienvidkalifornijas latviešu kopienas sabiedriska darbiniece un mākslas fotogrāfe. Darbi eksponēti gan solo, gan arī kopizstādēs, arī daudz reproducēti un apercerēti *JG* lappusēs. Skat. Richarda Liukas darināto Voldemāra Dārznieka fotoportretu *JG*265:46.

Imants Puriņš. *Rītausmā*

Vilnis Auziņš

MĀJVĪETAS ATAINOTĀJS IMANTS PURIŅŠ

Šodien varam tikai aptuveni nojaust, kā pagājušā gs. vidū veidojās to cilvēku motivācija, kuri pievērsās sava laika un vietas tulkojumam vizuālu aprakstu formātā un izvēlējās fotogrāfiju. Imants Puriņš (1930-2008) piederēja pie tās paaudzes, kas piedzīvoja rafinētas manipulācijas ar lielas iedzīvotāju daļas apziņu un vairāku tradicionālo cilvēcisko vērtību nicināšanu. Sarunās Imants bija vārdos skops, nenosauca nekādus zīmīgus iemeslus savai izvēlei. Vai nu zemnieka apdomība, vai padomju laikmeta psiholoģiskā destrukcija bija iemesls Puriņa atturībai attiecību veidošanā ar sava laika sabiedrību. Tagad atliek vien meklēt atbildes pašos attēlos, kas nepārprotami atspoguļo fotogrāfa uzskatu sistēmu, arī nepārprotamo opozīciju padomju laika kolektīvajai bezatbildībai. Īpaši *tulkot* attēlos redzamo nav nepieciešams, jo fotomeistars nebūt necentās tajos iekodēt kaut kādu subjektīvi sarežģītu motivāciju. Manuprāt, Imanta sižetu izvēli visvairāk motivēja mājvietas stabilitātes izjūtas nepieciešamība – rudzu stats, zirgs, ceļš u.c. raksturīgas Latvijas ainavas, kas izsaka jēdzienu *tēvzeme*, vienlaikus izvirzot tā laikmeta cilvēka ideālu un skaistuma izpratni. Garš ir fotogrāfa izstāžu un atzinības titulu saraksts, bet vislielāko gandarījumu dod viņa darbu vērotāju lieliskā emocionālā atsaucība. □

Vilnis Auziņš, autors un mākslas fotogrāfs, ir Latvijas Fotogrāfijas muzeja vadītājs.

Māris Brancis

LNMM PASTEĻU SAKOPOJUMS

Jautājums ir – kāpēc tieši pastelis ievada Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) kolekcijas katalogu izdošanu? Varbūt tādēļ, ka pasteļa gleznas ir mazākā daļa no tā, kas muzejā glabājas? Glezniecības un grafikas kolekcija ir milzīga. Lai tās aptvertu, nepieciešami daudzi rūpīgas sagatavošanas gadi. Savukārt tēlniecība ir fiziski smaga, lai to nofotografētu, un muzejā galvenokārt strādā sievietes. Otrs iemesls varētu būt finansiālas dabas. Ja vairāk kā 500 pasteļi iespiesti katalogā *Pastelis Latvijas Nacionālās mākslas muzeja kolekcijā* (Sastādītāja un teksta autore Valda Knāviņa. Māksliniece Irēna Ansava. LNMM: Rīgā, 2010) 239 lappusēs, cik vajadzētu glezniecībai vai grafikai, kuru skaits mērāms tūkstošos? Lai nu kā, bet darbs ir uzsākts un ļoti iespaidīgi. Apjomīgais katalogs ļauj mākslas cienītājiem redzēt visu, ko muzejs savācis šajā glezniecības nozarē. Faktiski, ne gluži visu – jo nav, piemēram, iekļauti Jāzepa Grosvalda, Gustava Šķiltera, Aleksandras Beļcovas, Romana Sutas, Borisa Bērziņa un Kurta Fridrihsona memoriālo kolekciju darbi pasteļtehnikā. Te gan jāpiebilst, ka kādu nesaprotamu

iesmeslu dēļ Aleksandras Beļcovas un Borisa Bērziņa atsevišķi pasteļi tomēr katalogā ir atrodami. Vislielākais ieguvums ir, ka krāsās iespiestos pasteļus, neraugoties uz nelielajiem izmēriem, varam labi iepazīt un redzēt pat to, kas nekad nav publicēts, piemēram, ļoti daudzie Baskāja Irbītes jeb Voldemāra Irbes darbi vai trimdā mirušā Fridriha Milta muzejam novēlētie pasteļi. Varam arī secināt, kā pamazām pastelis iekaroja latviešu mākslinieku uzmanību (Janis Rozentāls, Rūdolfs Vilciņš) 19. un 20. gs. mijā, kā tas pieņēmas spēkā pagājušā gadsimta 30. gados (Aleksandra Beļcova, Voldemārs Irbe, Eduards Metuzāls), bet vislielāko uzplaukumu piedzīvoja 20. gs. 70. un 80. gados (Indulis Landaus, Edvins Kalnenieks, Rita Valnere, Indulis Zariņš, Felicita Pauļuka, Baiba Veģere u.c.). Negribas gan piekrist teksta autores un kolekcijas apzinātājas Valdas Knāviņas domām, ka *21. gadsimtā interese par pasteļglezniecību nemazinās*. Kaut arī vēl joprojām strādā daļa spožāko pastelīstu, tomēr jaunāko paaudžu mākslinieku vidū šī tehnika nav visai populāra. Nav arī vairs liela mēroga pasteļglezniecības izstāžu, kurās varētu redzēt jaunākās tendences. Par pasteļa tālāku attīstību nerūpējas ne muzejs, nedz Latvijas Mākslinieku savienība.

Valda Knāviņa ievadtekstā apskata pasteļa attīstības vēsturi pasaules mākslā (gan, tikai līdz 20. gs. sākumam) un Latvijā, raksturojot to no kolekcijas viedokļa, bet ne no kopējā latviešu mākslas attīstības redzespunkta, tādējādi izvairoties no kolekcijas vērtējuma un pilnīgi ignorējot trimdu. Citādāk tas nevar būt, jo kolekcijā ir tikai atsevišķi Fridriha Milta pēckara pasteļi (ne paši labākie) un viens Sigurda Vidzirkstes darbs. Literatūras un izstāžu saraksts, kurās eksponēti pasteļi, diemžēl ir gaužām nepilnīgs. Nav, piemēram, pieminēta ne Ritas Valneres pasteļglezniecības izstāde Ojāra Vācieša memoriālajā muzejā (2003), ne Edvīna Kalnenieka jubilejas izstāde *Ar kluso dabu* Jelgavā (2009), pat ne viņa darbu izstāde Pitsburgā, ASV (2008), kas notika ar Jura Ubāna svētīgo roku. Tomēr plašais, informatīvi bagātais katalogs sagādās daudz prieka mūsu mākslas cienītājiem, jo sevišķi pasteļmākslas entuziastiem. Jānovēl, lai LNMM pietiek spēka darbu turpināt pie pārējās kolekcijas publiskošanas. □

LNMM Kataloga vāks: Janis Rozentāls. *Zieda*. Ap 1909

Tuvākā nākotnē paredzēts laist klajā mākslas vēsturnieka Māra Branča grāmatu par Laimoni Mieriņu. Skat. *JG262:73 Voldemāra Avena recenziju par Māra monogrāfiju *Edgars Krūmiņš** (Rīgā: Mansards, 2009).

Foto: Juris Zagariņš

Ilga Reizniece

ILĢIEM 30

30 gadi kāda ansambļa mūžā ir īpaša vērtība mūsu mainīgajos laikos. Turklāt – bez lieliem pārtraukumiem muzicējot, strādājot, izdodot albumus. Šajā laikā mainījies ir daudz kas – dalībnieku sastāvs, instrumenti, tradicionālās mūzikas aranžēšanas stilistika, koncertēšanas veids... taču nemainīga palikusi vēlme darīt zināmas mūsu senās kultūras vērtības, tulkojot tās mūsdienīgā mūzikas valodā. Jā, mūs varētu nosaukt par tradicionālās mūzikas tulkiem.

Ar folkloru jeb *tradicionālo kultūru* saprotu priekšgājēju dzīves gudrību un kārtību, smalko lietu un attiecību izjūtu, ko atrodam dainās; likumus, tikumus, rituālus, svētkus. Dziesmas, kas bieži bija kopā ar darbiem, un darbus, kas parasti bija kopā ar dziesmām. Mēs tajā visā līdzināties mūsu priekšgājējiem nevaram. Folklorā ir mūsu senču dzīvesveids. Nācās atrast apzīmējumu *postfolklorā*, lai kaut kā paskaidrotu to milzīgo atšķirību starp mani un manu vecvecmāmiņu. Tā, ko viņa darīja ikdienā – par to es tikai sapņoju, bet to, ko viņa dziedāja, darbus darot vai svētkus svinot, es – kāds kauns! – dziedu uz skatuves... Un tikai tā ārkārtīgā patiesuma sajūta (gluži kā mežā vai pie jūras, vai kādā pilskalnā), kas mani pārņem, dziedot tautasdziesmas, ir tā, kas man joprojām atļauj publiski vērt muti vaļā.

Ilģu patreizējais sastāvs ir labi saspēlējis un labi saprotas savā starpā. Ar Māri Muktupāvelu kopā spēlējam jau 29 gadus. Mūsu tandēms ir *Ilģu* kodols. Ar ASV dzimušo un augušo Gati Gaujenieku – nu jau gadus 12. Ģitāristam Egonam Kronbergam grupā šobrīd rit 10. gads, un pats jaunākais dalībnieks ir bundzinieks Mārtiņš Linde, kurš grupā spēlē ceturto gadu. Šis sastāvs ir skanīgs un saskānīgs. Visi ir ļoti labi un spēcīgi mūziķi katrs savā jomā. Sākumā mēs nebijām tik stipra muzikālā vienība, vairāk bijām vienkārši

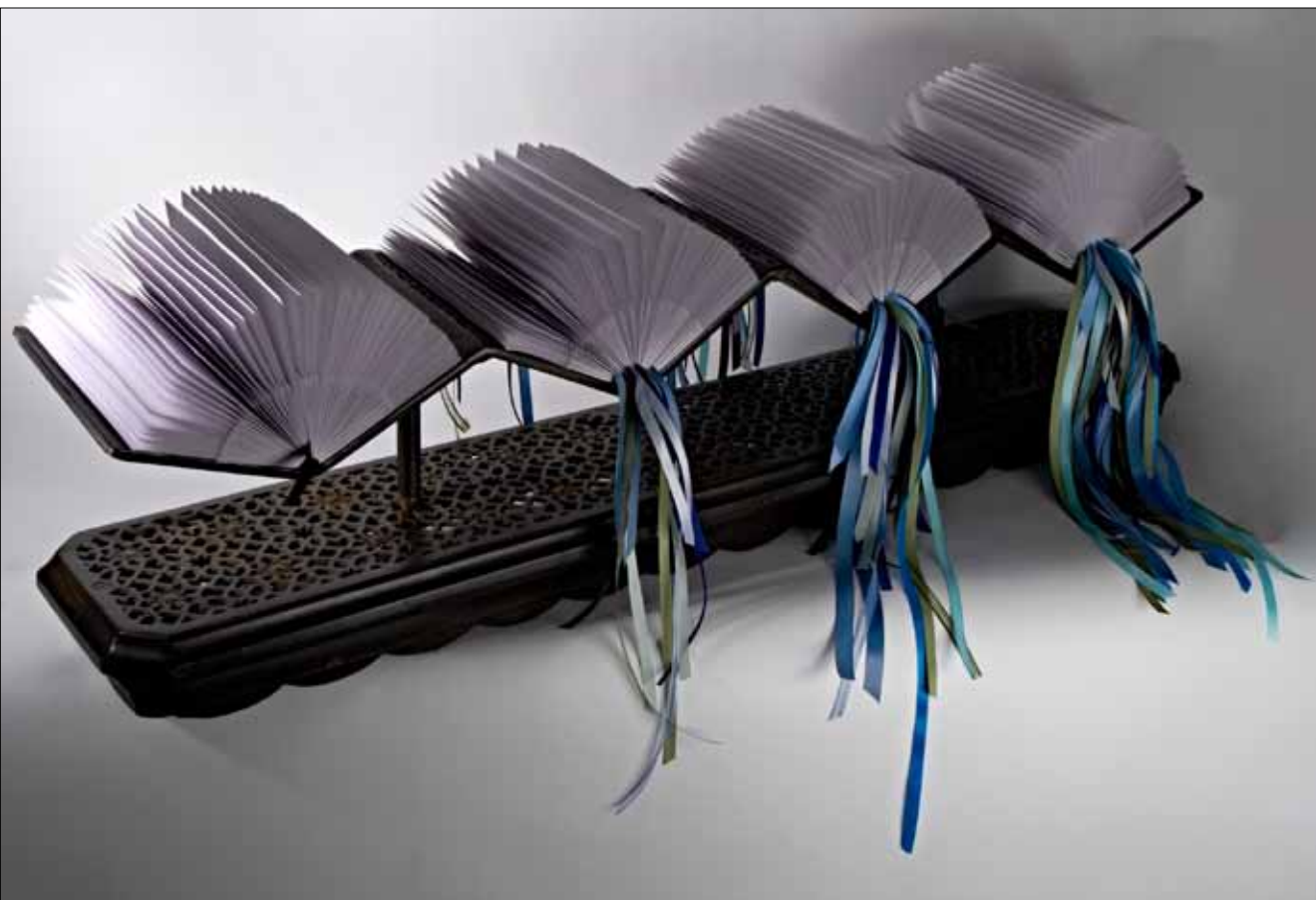
folkloras mīļotāji. Un mīļotājas. *Ilģu* pirmajos gados vairāk dominēja sievietes. Pirms 10 gadiem traģiski gāja bojā Māra Kalniņa – dziedātāja, kas pie mums bija īsu, bet ļoti spilgtu brīdi. Viņas vietu neviena nav ieņēmusi. Reizi gadā mums pievienojas *Ilģu* bijusī dalībiece Zane Šmite; mūsu Ziemassvētku programma bez viņas nav iedomājama.

Ilģu pirmā desmitgade vadīta vēl padomju laikos. Ak vai, cik ļoti toreiz piedzīvotais atšķiras no laika pēc tam. Bija rakstiski jāapstiprina katra dziesma, ko dziedāsim, bija jālieto mazas viltības, lai varētu dziedāt to, ko gribam. Mēs sākām *Ilģuciemā*, Kultūras namā, kas toreiz saucās Ļeņingradas rajona kultūras nams. Tāpēc arī mūsu vārds ir *Ilģi*, bet oficiāli apstiprināt nosaukumu toreizējie kultūras pārvaldnieki neļāva. Ak, par to varētu sarakstīt grāmatu! Bet bija jau arī gaišās puses tam laikam. Proti, mums bija daudz brīva laika! (Jo nauda nebija jāpelna – tā nebija vajadzīga, jo vai nu par to neko nevarēja nopirkt, vai arī tas, par ko mūsdienās nespējam samaksāt, toreiz bija gandrīz par brīvu.) Mums bija laiks satikties un muzicēt, meklēt dziesmas, pašizglītoties latviskās kultūras jautājumos, braukt pie teicējam, iepazīstināt ar jaunatklāto folkloras pasauli citus. Un lielā pasaule jau vēl bija ciet!

Ilģiem pasaule atdarījās neticamā kārtā un veidā – aizbraucām uz Austrāliju, uz latviešu Kultūras dienām Brisbanē 1989. gada nogalē. Tas bija mūsu pirmais brauciens ārpus Dzelzs aizkara, un savu pārdzīvojumu es atceros tik dziļi, it kā tas būtu bijis vakar. Arī par to varētu uzrakstīt grāmatu. Par piedzīvoto *kultūršoku*. Pēc tam laiks palika ātrs. Un nākamie 20 gadi ir vienkārši aizskrējuši. Tie ir bijuši tik intensīvi, radoši, darbīgi, skaisti un grūti...

21. aprīlī pirms 30 gadiem pieci kopā sanākuši jaunieši atļāvās publiski nodziedāt un nospēlēt latviešu tautasdziesmas tā, kā pirms tam vēl neviens to nebija darījis. Man liekas, ka *Ilģi* ar savu ļoti ilgo darbību rāda to, ka tradicionālā mūzika mūsdienās var mainīties un pārveidoties, tomēr saglabājot ko dziļi latvisku un trauslu savā kodolā. Ko tādu, kas vajadzīgs mums visiem... □

Ilģu vadītāja, folkloriste, autore Ilga Reizniece jūnijā nu jau turpat 10 gadus organizē „Jāņu mācības” – par vasaras saulgriežu tradīcijām un rituāliem – tiem ļaudīm, kuri vēlas maģiskajā Jāņu naktī kaut ko vairāk par desu, alus un šļāgerdziesmu izpriecām. Ilgas teiktais sakārā ar *Ilģu* jubileju, mazliet saīsināts, pārņemts no *Laikraksta Latvietis* 2011,142.

Rita Grendze. *Līdzināties upei / Becoming like the River*. Jaukta tehnika. 39x122x23 cm

Par mākslinieci skat. Lindas Treijas apceri 33. lpp.

Foto: John Granata

Olafs Stumbrs gul un smēķē savā dzīves vietā Losandželosā (1970). Kā paskaidro uzņēmuma autore, fotomāksliniece Helēna Hofmane, tā bija Olafa normālā poza. Viņš caurām dienām gulēja dzīvojamā istabā uz dīvana „boksieru” apakšbiksēs un dzejoja – galvā, ne uz papīra. Man tai laikā viņu viņa pagrabā bija iekārtota fotodarbnīca, kur atradās nevis vīns, bet tikai foto ķimikāliju pudeles. Tā bija veca, toties omulīga māja, ko kāds arhitekts bija cēlis savai līgavai – ar viņa pagrabu, liftu ēdienu sūtīšanai uz otro stāvu utt. Kad piekļāvēju pie durvīm, Olafs atnāca mani ielaist, paskatījās uz savām apakšbiksēm: „Nu, tu, Helēna, jau redzēji manas apakšbikses, es nemaz negērbšos.” Un negērbās arī. Nu, kas tad man. Bet reiz bija atnākušas kādas kora dāmas un Olafs viņas tāpat sagaidīja. Viņas bija šokētas...

Jānis Liepiņš

ANTONS BĀRDA – GIMNĀZIJAS DIREKTORS PAR AITU GANU

Friča Bārdas jaunākais brālis Antons Bārda no 1925. gada bija latviešu valodas skolotājs Rīgas Poļu ģimnāzijā, bet 1935. gadā kļuva par šās skolas direktoru. Reizē skola tika pārveidota par Valsts Poļu ģimnāziju. Antons Bārda to vadīja līdz 1940. gadam, kad visu skolu direktori tikuši atcelti. Iespējams, augstais postenis Kārļa Ulmaņa valdības laikā nosacīja padomju literatūras virsuzraugu un daiļdarbu sacerēšanas ideologu norobežošanu no direktora un dzejnieka, ierādāt viņam par piemērotu strādāšanu mežā un uz lauka. Laukos palikt Antonu Bārdu gan spieda galvenokārt kara radīti sarežģījumi. Tieši to dēļ citkārtējs vidusskolas direktors apmetās savās tēva mājās Pociema Rumbiņos. Viņa Rīgas dzīvoklis 1944. gadā sagruva, krievi uzmetot bumbu uz nama Brīvības un Miera ielas stūrī. Bārda laimīgā kārtā jau pirms uzbrukuma bija daļu mantu aizvedis uz Lielupi pie Ernesta Bīrnieka – Upīša. Tā izskaidroju Jāņa Jaunsudrabiņa gleznota Antona Bārdas portreta patveršanos, citādi tas droši vien būtu mums zudis, kā Bārdam zuda visa iedzīve, kas pa darba gadiem sagādāta.

Palikšana papriekš savā saimniecībā, vēlāk strādāšana kolhozā – tā jau nu nebija neparasta parādība pēckara apstākļos, kad daudziem (līdzīgi Antonam Bārdam) nebija vairs valsts darba, jo valsts bija okupēta un kārtību nosacīja Maskava, kas nevēlējās vēcās kārtības turpināšanu.

Kāda bija saimniekošana zemniekam savā sētā, to labi pārzinu, pirmo pēckara vasaru strādādams par darbveža palīgu labības pieņemšanas punktā. Gandrīz neviens nejaudāja izaudzēt tik daudz, cik prasīja rijīgās nodevas. Tām vēl klāt nāca spaidu darbi mežā. Antons Bārda savā „Autobiogrāfijā”, kas iespiesta rakstu krājumā *Varavīksne 1991*, piemin, ka viņam ar biedrinieku uzlikts sagatavot 126 sterus malkas. Juzdams, ka nebūs iespējams tik lielas klaugas veikt, Bārda braucis uz Rīgu un cerējis Rakstnieku savienībā sastapt Andreju Upīti. Dižais padomju rakstnieks savulaik Antonam Bārdam sacījis: *Es to nekad neaizmirsīšu...* Tās ir – neaizmirsīšot Bārdas palīdzību 1920. gadā, kad Upīti, uz Igaunijas robežas apcietinātu par nelegālu rīcību, konvoja kareivji veduši uz cietumu un Bārda nejauši viņu uz ielas redzējis, devies palīgā, cik tādos apstākļos ļaudjams, un apcietinātajam palīdzējis nest *sarkano* koferi. Turklāt nekavēdamies Antons Bārda gājis pie Pāvila Rozīša, kas tolaik bija Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības priekšsēdis, mudinādams raizēties par drīzāku apcietinātā izdabūšanu no cietuma. Upīts, solījumu tomēr aizmirsis, nebija raizējies, lai Antons Bārda kļūtu par LPSR Rakstnieku savienības (RS) biedru, kāds viņš ar savu 1930. gadā

izdoto dzejas grāmatu *Dziesmu dievs* visādā ziņā varēja kļūt.

Rīgā ierašanās reizē Antonam Bārdam Upīti nesekmējies sastapt. Upīti aizstājis valdes sekretārs Kārlis Krauliņš, kas tāpat kā Bārda, gan ne gluži vienā laikā, Latvijas Universitātē studējis filozofiju. Bet Krauliņš jau krievu okupācijas pirmajā gadā bija paguvis no ideālistiskās filozofijas pārskanoties uz marksismu. Ideoloģisku pretīšķību un arī citu iemeslu dēļ no jebkādas palīdzēšanas augstā priekšnieka vietnieks atteicies, tikai mudinājis lūdzēju naskāk strādāt padomju dzīves atjaunošanas darbos.

Vēlāk, kad dibinājās kopsaimniecības, Bārdam saprotamā kārtā nācās kļūt par kolhoznieku un darīt visu, ko brigadieris liek, grāvju rakšanu un aitu ganīšanu ieskaitot. Vai Padomju Savienība kāda plikatu zeme, kaut arī Uldis Ģērmanis *soctēvijū* iznīrgājis par nocietinātu nabagmāju! Kompartija var ar saviem *augstskolas kadriem* rīkoties krieviskā izšķērdībā. Taču pret zemnieku gribu nodibinātais Pociema kolhozs tikko vilcis dzīvību un drīz bijis spiests transformēties par padomju saimniecību (pievienoties Katvariem); tur Bārda vairs strādāt negribējis, laimīgi sasniedzis pensijas vecumu. Bet, tā kā kolhozā nebijis izstrādāts minimums (200 darbdienas gadā), pensija aprēķināta tikai 35 rubļu apmērā, un

Jānis Jaunsudrabiņš. *Antona Bārdas portrets. 20. gadsimta 20. un 30. gadu mijā. Eļļa uz kartona.*

tā vēl par 15 procentiem samazināta, jo nebijusi pārmērīta Rumbiņu zeme un Bārdam padomju ierēdņu ieskatā palicis vairāk nekā 0,15 hektāra. Tikai tādu nieku vien okupācijas vara pieļāva personām, kas nebija kopsaimniecības darbā. No pārmērīšanas izpildkomiteja tomēr vairījies, jebšu Antons Bārda vairākkārt lūdzis pārmērīt zemi un neatstāt viņam ne kvadrācentimetru neatļautas tēva zemes. Lai nu gan atstātā Rumbiņu daļa bijusi apstādīta vērtīgiem augļu kokiem, kā giedams no Bārdas sarakstes ar trimdas literātu Jāni Kārklīņu, ķirši, plūmes un āboli vien tomēr nenodrošina ikdienas iztiku. Un Bārdam klājšies gauži grūti. To bieži dzirdēju no Hildas Vīkas, kas Antonu Bārdu augstu vērtēja. Un viņš laikam savukārt visai augstu bija novērtējis Vīkas dzeju.

50. gadu otrā pusē, kad Bārda jau bija pārcietis mežstrādnieka un aitu gana kļaušas, sastapu viņu pie Vīkas Eglīšu Valdemāra ielas mitekļi. Biju gan Antona Bārdas vārdu dzirdējis, bet viņa dzejoļus nebiju lasījis, varbūt saskolots, ka lasīšanas vērti ir tikai viņa brāļa Friča Bārdas dzejoļi. Taču pie Vīkas tūlīt pēc apspiecināšanās pirmais temats bija dzeja, un abi dzejas sacerētāji viens otram stāstīja par rakstu darbiem, kas veikti pēdējos mēnešos. Ne Vīkai, ne Bārdam presē tolaik dzejoļus neiespieda, un ne viens, ne otrs pat ieminēties neiedrošinājās par grāmatas izdošanu.

Lai gan par vienīgo publikas pārstāvi es uzlūkots netiku, tomēr mani neaicināja arī nedz izteikties par dzirdēto, nedz pašam nolasīt dažu dzejoļi, ja kāds būtu bijis līdzī, jo Vīka Bārdam bilda, ka *dakteris jau arī raksta*. Antons Bārda radīja pārsteidzoši labu ieskatu par sevi. Dzejoļi, ko viņš nolasīja, man likās svaigi temata tvērumā un it mundri formā. Sevišķi dziļi skāra Bārdas rezignācija, kādu paust padomju dzejnieks gan nemaz nedrīkstēja, ja negribēja doties uz RS sekretariātu skaidroties. Gan drusciņ man nepatika vēlāk sarunās paustā Bārdas paštaisnība, vērtējot sabiedriskas norises.

Rendā pārradies, sāku rūpīgāk interesēties par Antonu Bārdu. Ja Rendā nebūtu rakstnieces Vilmas Delles un viņas bagātās bibliotēkas Dzelzāmuos, nāktos apmierināties ar to, kas dzirdēts Vīkas dzīvoklī. Bet Delle spēja ne vien apgādāt ar rakstiem un iedot *Valtera un Rapas* izdoto dzejas grāmatu *Dziesmu dievs*, Delle varēja pastāstīt arī par Frici Bārdu un Paulīnu Bārdu, jo viņas dzīvesbiedrs Jēkabs Delle bija kādu laiku dzīvojis vienā istabā ar Frici Bārdu, kā Antons Bārda Cēsu reālskolas mācību laikā amizantā kārtā bija vienā istabā dzīvojis ar savu skolotāju Jāni Grīnu. Delle arī pēc kara uzturēja saites ar Paulīnu Bārdu, ar Antonu – mazāk aktīvas. Vērtīgākās rakstu licības par Jēkaba Delles un Friča Bārdas draudzību gan jau bija atdotas Zentai Mauriņai, kas vēstules un citus materiālus Dellēm lūgusi, rakstīdama disertāciju par Frici Bārdu.

Vēlāk ar Antonu Bārdu gadījās vairākas reizes sastapties. Kad Rumbiņos atklāja (1968) piemiņas istabu Fricim Bārdam, dzirdēju Antonu Bārdu runājam, bet klāt iet tomēr vairījos, redzēdams, cik daudz ir ļaužu, kas grib apspiecināties ar Friča Bārdas brāli un turpat līdzās ar Paulīnu Bārdu, ko es ik pavasari sastapu Elzas Stērstes jubilejā, bet Antons

Bārda Stērsti neapmeklēja, pieļāju Stērste viņu neaicināja, zinādama, ka no Pociema iebraukšana Rīgā marta vidū nav viegli īstenojama. Tikai Bārdu dzimtas mājās kļuva skaidrs, kāpēc Paulīna Bārda runājusi par Antonu Bārdu kā citu māju iemītnieku: viņš apdzīvoja Rumbiņu veco māju, jaunais nams esot ticis Friča Bārdas celts. Veco māju, zālē un krūmos ieaugušu, gleznotājs Ansis Artums 1992. gadā attēlojis lielformāta gleznā, ko Rakstniecības muzejs gadu vēlāk no Tukuma meistara iegādājies. Muzejam savulaik ir nodota Rumbiņu vecā saimnieka Jāņa Bārdas un vēlāk Antona Bārdas rakstīta saimniecības grāmata, kurā ieraksti jau no 19. gs. 80. gadiem. Saglabājusies arī Rumbiņu mājas grāmata, sāka 1907. gadā, kad Pociems vēl saucās par *Pozendorfu* un Rumbiņi bija *Rumbing*. Mājas grāmata iespiesta Limbažos, kas tad vēl vācu un krievu izteiksmē saucās par *Lemsal*, un spiestuves īpašnieks bija pazīstamais grāmatizdevējs Kārlis Paucītis.

Grāmatnieka un grāmatu tirgotavas īpašnieka darbošanās boļševikiem 1919. gadā likusies tik bīstama, ka *tautas kaitnieks* Valmierā nošauts.

Ir saglabājusies gan Antona Bārdas iesvētību apliecinība, ko izdevis Straupes mācītājs, gan Latvijas Sociālistiskās Padomju republikas tautas bankas paziņojums par Rumbiņu parādu 1900 rubļu apmērā, par ko 1919.29.IV sūtīts paziņojums, tāpat Antona Bārdas 1925. gadā rakstīts līgums starp Rumbiņu saimnieku Jāni Bārdu un pusgraudnieku Ernestu Nātriņu.

Pāris reizes ar Antonu Bārdu sastapos Rakstnieku grāmatnīcā, kur viņš man 1971. gadā uzdāvināja tikko izdoto grāmatu „Puķe pagalvi”, ierakstīdams tajā kāda sava dzejoļa rindas.

Par Antona Bārdas pēdējām dienām Limbažos liecību sniegusi Emma Stegere, kas dzīvojusi vienā mājā ar viņu. Ziemās Rumbiņos nespēdams uzturēties, Bārda bija lūdzis viņam piešķirt dzīvokli pilsētā. To arī dzejnieks Mūru ielā dabūjis. Vēstule ir adresēta literatūras zinātniecei Mildai Kalvei. 1981. gada pavasarī, posdamies no pilsētas uz Rumbiņiem, Bārda sniedzies aizvērt logu un kritis, laudzams gūžu. Tai pavasarī viņam ir jau 90 gadu, un šai gadā, isi pirms nelaimes gadījuma, tiek izdots viņa dzejoļu krājums *Mūžīgā vasara*. Vecam cilvēkam bīstamais lūzums drīz noved dzejnieku kapā. Antons Bārda miris pašā Jāņu dienā, apglabāts Umurgas kapos.

Visu laiku bijis vecākā brāļa Friča Bārdas paenā, Antons Bārda ir nepietiekami izcelts latviešu gara darbinieks. Viņš izceļams ne vien kā godīgs dzejnieks, bet it sevišķi kā ievērojams kultūras cilvēks, kā latviskas pārliecības paudējs, kas nelocijās padomju varai, diedelēdams atzinību. 85 gadu jubilejā dzejnieks, savu dzīvi vērtēdams, aktīva darba gadus jautis kā tāli šalcošu mežu un sacījis: *Tu jūti, ka kaut kāda vērtības apziņa tevi nomierina un gaiši noskaņo*. Antons Bārda ir visādi daudzīnāms, sevišķi šajā gadā, kad viņam ir 120. dzimundiena. □

Par rakstnieka un ārsta Jāņa Liepiņa vienu no pēdējām grāmatām *Tautas turētāji* (2008) skat. JG259:89.

Uldis Siliņš

ATSKATĪTIES, PASMĀIDĪT

DP CAMP ALT-GARGE (1945/1946) – V

SPORTS. Elbas malā bija futbola laukums. Vasaras mēnešos spēles no otrpus upes vēroja arī krievu patuļas. Pirmās futbola sacikstes mums bija 1945. gadā ar kādu angļu armijas vienību. Mums tādu, kas bija spēruši bumbai, bija ļoti maz. Vienu no mūsējiem uz laukuma savainoja, un man paziņoja, ka jāiet spēlēt. Es savā mūžā nebiju futbolu spēlējis un protestēju neganti. Par laimi pietieicās manā vietā kāds cits. Protams, ka mēs zaudējām. Angļi mums laipni ļāva iesist goda vārtus. Par velti – neviens nevarēja pa vārtiem trāpīt. Spēles līdzdalībnieki stāsta, ka angļu zābaki neesot saudzējuši dipišu neaizsargātos stilbus.

Nometnes sākuma posmā es mētājos apkārt ar māsām Pangām – viena bija 20, otra 23 gadus veca. Sītām pa trim voleju. Kad ieradās labie spēlētāji, tad bija jāprotas un jāiet malā. Kad viņiem apņika, varēja tikt atpakaļ uz laukuma.

Pienāca arī mans laiks, kad varēju pamest kādam neprašam ar pirkstu un sacīt, lai iet malā. Bet uz to vēl bija mazliet jāpagaida. Katru nedēļas nogali notika volejbola sacikstes ar igauņiem viņu nometnes daļā. Diemžēl mūsējie parasti „norāvās” divos setos. No spēlētājiem garais Valdemārs Deklavs („Deķis”) strādāja galvenokārt ar āķiem, kas bieži nobeidza savas gaitas mūsu pusē tiklā. Igaunju publika bija reizēm diezgan ugunīga, sevišķi sievietes. Reiz viena igauņiete uzbruka visai latviešu nācijai, jo mūsu tiesnesis esot svilpis nevieta. Tiesnesis gan paziņoja, ka viņš neesot svilpis. Nesaprotu, kāpēc tas sievišķis bija tik jiftīgs. Vai igauņi nedabūja lielo pusi no Valkas? Pēc kārtējās sakāves nometnes komandants R. Rutks teica mūsu sportistiem, vai tad nu reiz nebūtu laiks latviešiem uzvarēt. Un raugi – no Rutkas mutes Dieva ausī. Mūsu laiks pienāca nākamajā reizē. Nometnē ieradās Viktors Kūliņš.

Viktors Kūliņš – sporta megazvaigzne pie Alt-Garges debesīm, topošo sportistu aprīnas objekts, sieviešu mīlulis, bijis 20. labākais galda tenisists Latvijā, ASK 2. „garnitūras” basketbolists un labs volejbolists. Sacikstēs ar igauņiem, kas bija pieraduši mūs klapēt, Kūliņš ar savām asajām gremdēm pēkšņi parādīja *estī pois*, kur kartupeļi aug. Viņš bija dienas varonis! Viņam cēla Imants Milics. Igaunī apjukuši. Latvieši gaviļē! Mums beidzot bija savs Beverīnas dziedonis. Tālākais Kūliņa ceļš bija meteorisks – nometnes sporta vadītājs, vingrošanas skolotājs, volejbola un basketbola vienības kapteinis un galvenais balsts. Un visbeidzot – arestants. Patiesībā, ja pretinieki spēja Kūliņa gremdes paņēmienu atšifrēt, viņš bija viegli bloķējams. Viņa komandas biedrs, izcilais gremdētājs T. Bērziņš kādā vēstulē man raksta: *Viņš spēcīgi gremdēja tikai ļoti zemos cēlienus, bumbai vēl ejot uz augšu, kad bloķētāji gremdi negaidīja. Viņš ļoti kritizēja savu cēlāju Maksī un citus, ka cēlieni nav pietiekami precīzi, lai sistu bumbu, kad tā sasniegusi tikla virsu. Kad*

*Kūliņa taktiku pretinieki atklāja, to viegli varēja bloķēt un viņš kā gremdētājs kļuva nenozīmīgs, bet turpināja kritizēt savus cēlājus. Bet mums mirstīgajiem sacīt, ka Kūliņš nenozīmīgs, būtu tas pats, kas saukt Romas pāvestu par bezdievi. Viņš tika arī pie sievas – Olgas Rūsītes, ļoti izskatīgas meitenes. Olga no sākuma brūnējās ar vienu no maniem skolas biedriem, bet tad viņa aizbrauca uz angļu karavīru balli, un ar to pašu romāns bija *šluss* un aus.*

Krahs nāca pavisam negaidīts! 1946.7.V ritā nometnes cigarešu noliktavu atrada tukšu. Nometnes policija aizturēja Viktoru. Sportistu aprindas bija šokā – mūsu elku dievam bija māla kājas. Vācu tiesa viņu iebāza kurķi uz kādiem 6 mēnešiem. Ar laiku zādzība aizmirsās, bet agrāko spožumu viņš vairs neatguva. Kā basketbolists viņš bija labs, bet uz viņu punktu gūšanā nevarēja paļauties. Kad viņam krita, tad krita kā no pilnības raga, kad nekrita, tad nekrita. *Velns, kā šodien nekrit* – viņš pēc katra neiemesta groza noteica. Viņš punktus parasti neguva zem groza, bet ar vienu roku mestiem pustāliem. Viktors vēlāk iestājās sardžu vienībā, t.s. melnajos. Pateicoties savam kriminālnodarījumam, viņš ilgu laiku nevarēja izceļot uz Ameriku. Olgas un viņa ceļi Amerikā šķīrās. Es Viktoru vēl 1970. gados satiku ASV, pēc tam Vācijas dziesmu svētkos. Viņš tagad ir miris.

Mūs ar sporta apaviem, tērpiem, bumbām, boksa cimdiem u.c. apgādāja YMCA. „Sportistiem” izsniedza kedas un īsās biksītes. Cimdu pāri pienāca simtiem, bet drīz tie atkal vairs nebija atrodam, kaut bokss pie latviešiem nebija sevišķi populārs. To gan popularizēja sporta vadītājs J. Kalderovskis un bijušais Latvijas vieglā svara meistars Knīsis. Boksa cimdiem bija liela ādas vērtība, un tie ātri nonāca melnajā tirgū. 1946. gadā nometnē nodibināja arī YMCA's nodaļu.

Pirms Kūliņa ierašanās, mēs sacentāmies basketā arī ar lietuviešiem, starp kuriem bija viens valsts vienības spēlētājs. Atceros, ka viņš mūsu trenerim Arnoldam Bāliņam mācīja dažus gājienus. Protams, leiši letiņiem mazgāja kā veļas dienā. Bāliņš mums, iesācējiem, mācīja spēles pamatus. Es nebiju dabas dots basketbolists, man no sākuma bija grūtības metienos pie groza dēļa sinhronizēt savas kustības. Ieskrējiens, lēcienš, bumba labajā rokā, metiens pret dēli,

iepriekš bumbu iegriežot, un tad, ja Dievs ir žēlīgs, tā iekrīt grozā. Parasti es nekādu lielu žēlastību nepiedzīvoju. Bāliņš vēlāk, trimdas gados Kanādā, bija tautas deju „guru”. Viņš bija jauns, enerģisks cilvēks, organizēja tautas dejas un citus pasākumus, trenēja basketbolu. Man likās, ka viņš bija par sevi ļoti labās domās, bet tas ir mans subjektīvs spriedums. Viņi abi ar sievu Gaidu drīz pārcēlās uz Mērbekas nometni. Šajos treniņos pirmo reiz satiku savu veco čomu Ojāru Celli (viņu dēvējām arī par Bālgīmi), vēlāk pazīstamo sabiedrisko darbinieku, žurnālistu, *Ziemeļkalifornijas Apskata* redaktoru, arī *Laika* redaktoru, PBLA pārstāvi Latvijā un vēlāko padomnieku, TZO kavalieri, bet toreiz – tādu pašu suņu sitēju, kā mēs pārējie. Viņa māte Anna Celle bija skolotāja, tēvs Jēkabs Celle – bijušais Jūrnieceības departamenta ierēdnis. Māsa Aina bija Alt-Garges ģimnāzijas 1. izlaidumā. Mēs ar Ojāru bijām 1945. gadā vienā klasē, bet kad es pēc pāris semestriem pārlēcu uz nākamo klasi, viņš palika turpat, lai gan viņa smadzeņu podā bija daudz vairāk iekšā nekā manējā. Ojārs ar ģimeni aizbrauca uz ASV, izstudēja un apprecēja dzejnieces Rūtas Skujņas meitu Māru. Ģimenē dēls un meita. Ojārs tagad dzīvo Latvijā.

Reiz leišiem bija sporta svētki. Redzēju divas slavenas leišu basketbola vienības *Šarunas* un *Vytis*. Visslavenākā bija *Kovas*, bet tā bija amerikāņu zonā un Alt-Garges spēlēs nepiedalījās. Ar futeni, pēc fiasko ar angļiem, mums gāja labāk. Bija no gūsta atgriezies viens otrs spēlētājs. Reiz vienā spēlē ar brāļu tautu leišu centra uzbrucējs ar lidaciņu lido pretī bumbai pie mūsu vārtiem un iesit vārtus ar roku. Leiši gaviļē. Letiņi sašutuši. Par laimi tiesnesis vārtus neatzina. Gadus vēlāk to pašu Anglijā izdarīja slavenais argentinietis Maradona.

Turpinājums sekos

Par Uldi Siliņu skat. JG261:33.

Laimonis Mieriņš pie Valtaiķu (Laidu) pagasta nama

Laimonis Mieriņš

DZIMTĀ PAGASTA PIEZĪMES

No 1934. līdz 1940. gadam Kurzemes Valtaiķu (tagad Laidu) pagasta nama rakstvedis jeb skrīveris bija Māters. Nezinu, vai viņa senči bija no tautas atmodas laikmeta publicista, Kazdangā dzimušā Jura Mātera (1845-1885) dzimtas. Labi palikuši atmiņā gājieni uz pagasta namu pēc pasta, ko pēcpusdienā no Valtaiķiem maitā atveda Novickis neparasti skaļi pukstošajā motociklā ar piekabi. Netālu no 1906. gada nošauto revolucionāru pieminekļa Novickim piederēja jaunsaimniecība. Pagasta kantora plašajā telpā abās pusēs gaidīja apmeklētāji. Pie gara galda blakus zemam koka režģim tumšā apvalkā uzvalkā sēdēja Māters. Tieši aiz viņa pie baltās sienas bija piestiprināts sauklis zeltītiem burtiem: *Par valsts lietām nerunā*. Un mazliet tālāk – prezidenta Kārļa Ulmaņa un ģenerāļa Jāņa Baloža attēli. Pie nelielas telefona centrāles ar maziem lodziņiem un „štepseļem” sēdēja telefoniste ne pārāk tīros brunčos.

Nezinu, vai līdzīgi saukļi rotāja arī citu pagasta namu pieņemšanas telpas? Varbūt Valtaiķi bija izņēmums un tikai rakstveža Mātera nopelns. Pie galvenās ieejas blakus zālē atradās paliels ieslīps cementa aplis ar iekaltu starojošu sauli un uzrakstu: *Sveiks 15. maijs!* No ieejas, kas tolaik atradās nama aizmugurē, mazs celiņš veda uz Laidu kapiem – vecajiem un jaunajiem. Vecajos kapos ar akmens stabiņiem un greznām dzelzs ķēdēm apjotā iežogojumā atradās tautas atmodas laika darbinieka un vienlaikus cara valdības preses cenzora Mārtiņa Remiņa (1845-1921) un viņa ģimenes metāla kroņiem

apkrauts kaps, kurš tagad diemžēl ir izdemolēts, zālēm aizaudzis un tikai ar grūtībām atrodam. Remiķis savā laikā izgādāja atļauju publicēt *Pēterburgas Avīzes*. Remiķim Rudes ceļa malā, apmēram kilometru no Laidu skolas, piederēja Remeši, uz kuriem kopā ar Laidu skolas skolotājiem devāmies nolikt ziedus nama lielajā istabā zem viņa ovālā rāmī iestiprināta portreta. Nezinu, kur tas palicis un kas to gleznoja. Laidu muižas vecajā moderniecības ēkā, kur bija iekārtota tēva tirgotava un viņa vadītā Valtaiķu piensaimnieku sabiedrības krejotava, allaž dzirdēju sarunas par politiku, arī anekdotes par prezidenta Ulmaņa seksuālo orientāciju. Boļševiku gadā Māteru un ģimeni aizveda uz Sibīriju, no kuru vietas viņš vairs neatgriezās.

Laidu pamatskola muižas jaunklasicisma stilā celtajā pilī atradās starp diķiem retu koku šķirņu bagātā parkā. Pils piebūvē – veļas mazgājamā telpa ar diviem lieliem katliem, maizes ceptuve un pirts, ar ko cieši saistītas manas pirmās publikās „mākslas izstādes”. Mani, mazu puisīti, sievietes vienmēr ņēma līdzī ziedus, un tur redzētais atstāja neizdzēšamas pēdas manā vizuālajā atmiņā – kājas, ciskas, varenī gurni, lieli pupi. Gadus vēlāk, dauzoties ar citiem puikām, ievēroju, ka uz pirts nokvēpušajām sienām ar asu naglu var ieskrāpēt līnijas. Cik vien augsti varēju aizsniegt līdz pat grīdai atveidoju Laidu sieviešu varenos augumus, kam drīz vien sekoja skaļa brēka – skolas pārzinis Lērumis skrēja pie vecākiem sūdzēties. Dabūju pamatīgi pa dusi no mātes un tēva. Vecajā muižas pārvaldnieka mājā, ko abos galos rotāja torniņi, dzīvoja skolotāji, skolas apkalpotājs, vecmāte un vēl citi. Kopā ar otru piebūvi sabiedriskajām telpām un skatuvei, viss ēku komplekss it kā veidoja burtu „U”. Bija arī stalli un vāgūzis, kur muižas pārvaldnieks Barons Bachs esot turējis automobili. Pie Brūža diķa zemā vienstāva ēkā atradās brūzis, kura funkciju vēlāk turpināja Ross firma – apmēram piecus kilometrus uz Snēpeles pusi. Iecienītais alus bija pērkams arī tēva tirgotavā.

Šodien palikušas tikai drupas un pamati, un ar sarkaniem ķieģeļu stabiem būvētais Dārzmaļu šķūnis, kā arī rijas fragments ar izcilu jumtu virs biežām māla sienu atliekām. Politikā nekādā veidā neimašīto Bachu piemeklējis ļauns liktenis. Pēc Latvijas valsts proklamēšanas no Rudbāržiem atjājuši daži desmiti Latvijas nacionālās armijas karavīru, aizvilkuši viņu uz stalliem un piespieduši apseglot viņa mīļāko zirgu. Tad visi kopā jājuši pa smilšaino ceļu uz Bezdzībenes ezera pusi, mežā pēkšņi apstājušies, likuši baronam nokāpt no zirga, iedevuši lāpstu un pavēlējuši rakt dziļu bedri, kurā viņš nošauts. Vieta nav zināma.

Kādu laiku pamatskolas pārzinis un vienlaikus aizsargu nodaļas komandieris bija Dāvis Krievs, izskatā dēļ dēvēts par Abesinijas Negusu. Skolotāju istabā pie sienas karājās viņa kopā ar pulkvedi Kalpaku kritušā brāļa, leitnanta Krieva, zobens. Aizsargu nodaļas rindās bija arī pamatskolas skolotājas vīrs, jau minētais, ne visai iecienītais Novickis. Ap 1932. gadu Skrundas tirgū viņš pamatīgi sastrīdējies ar vienu no Fersteru ģimenes brāļiem, pārliecinātiem „sociķiem”. Braucot mājup kopā ar četrgadīgo

meitiņu Valdu, dažus kilometrus no Laidiem ceļa ieplakas grants bedres malā Novickis apstādinājās zirgu un pacietīgi gaidījis Fersteru. Pēc kāda laika Fersters, laikam Novicki nepamanījis, mierīgi braucis garām. *Papiņ, nešauj! Nešauj, papiņ!* – kliegusi mazā Valdiņa. Ar aizsargu izsniegto šauteni smagi ievainoto Fersteru zirgs lēnām pārvedis mājā, kur viņš noasiņojis un drīz miris. Fersteru ģimenei, kas bez panākumiem iesūdzēja un atkal pārsūdzēja Novicki, bija jāgaida līdz politiskās iekārtas maiņai. Pirmajā boļševiku gadā Novicki tūdaļ apcietināja un aizveda vispirms uz Liepāju, pēcāk uz Daugavpili, lai „izrēķinātos”. Novicka atraitne tikai ar lielām grūtībām uzzāzinusi briesmīgi sakropļoto līķi, kas viņai izdots apbedīšanai.

Tēvs un māte, arī aizsargu organizācijas biedri, tāpat kā visi pārējie bija turējušies atstatu no visām Novicka izdarībām, taču labi saprata sērojošo skolotāju Novicki, Valtaiķu pagasta rakstveža Mātera sievas māsu, kura akli mīlēja savu neapbrēķināmo vīru. Tēvs brīvprātīgi iestājās Latviešu leģionā. Krita lielajās kaujās Lestenes 1944. gada Ziemassvētku vakarā. Apraksts Lestenes Brāļu kapos. Tēva brālis 1941. gadā aizgāja līdzī Sarkanarmijai, kuras rindās kritis kaujās Krievijā. Kapa vieta nezināma. □

Laimonis Mieriņš, JG ilggadējs līdzstrādnieks, ir pazīstams mākslinieks arī ārpus latviešu loka, īpaši savā mītnes zemē Anglijā.

Lāsma Ģibiete

PĀRLASĪT, LAI PADOMĀTU

Šogad janvārī Latvijā plaši atzīmēja komponista Raimonda Paula 75. dzimšanas dienu. Katru janvāra sestdienas pēcpusdienu „Latvijas Televīzijas” 1. programmā skatītājiem piedāvāja noskatīties agrākos gados uzņemtas teātru izrādes, bet svētdienas vakaros – latviešu mākslas filmas. Tātad kopumā tika demonstrētas 4 izrādes un 4 filmas. Gan teātru izrāžu, gan filmu mūzikas autors, protams, Pauls. Mana favorīte no piedāvātajām teātra izrādēm bija Dailes teātri iestudētā (1980) Bruknera (Ferdinand Bruckner) luga *Elizabete, Anglijas karaliene* (rež. Arnolds Liniņš, Aina Matīsa), savukārt no filmām – Rīgas kinostudijas uzņemtais (1978) *Teātris* (rež. Jānis Streičs). Minēto teātra izrādi un filmu vieno ne tikai to mūzikas autors un abu ievērojama vecums. Kā vienā, tā otrā galveno lomu tēloja arī viena un tā pati aktrise, Vija Artmane.

Savdabīga nejaušība, ka februāra sākumā manās rokās nonāca šīs aktrises sarakstīta un nu jau pirms 7 gadiem izdota grāmata *Ziemcieši. Mirkļi no manas dzīves* (Pētergailis, 2004. 264 lpp.). Tā ceļu pie lasītājiem sāka gadā, kad aktrisei apritēja 75. dzīves gads-kārta (tikpat, cik šogad Raimondam Paulam). Domāju, nekļūdišos apgalvodama, ka ikvienu šīs grāmatas

potenciālo lasītāju vispirms piesaistīs daudzie fotoattēli, kuros Vija Artmane iemūžināta gan kopā ar saviem vistuvākajiem cilvēkiem, gan daudzās teātra un kino lomās. Sieviete ar daudzām sejmām, kas uz skatuves un kino izdzīvojuši neskaitāmas, bieži vien pat pilnīgi pretējus likteņus. Vai gan viņas tēlotājai Soņai filmā *Dzintars asinis* (1964) vispār iespējams kas kopīgs, piemēram, ar to pašu Džūliju Lamberti filmā *Teātris?* Pareizs ir secinājums, ka Artmane ir aktrise ar plašu diapazonu. Ne velti savā laikā gan Latvijā, gan visā plašajā padomju zemē tika ļoti mīlēta, pat dievināta.

Ziemcieši, ja nevērtējam literāro kvalitāti, ir saistoša lasāmviela, ko apgūt vienā, augstākais, pāris vakaros. Grāmata ievērojama kaut vai tāpēc, ka lasītājam iespējams ko vairāk uzzināt par vienu no visticamākajiem latviešu teātru režisoriem Eduardu Smiļģi (1886-1966), ar kuru aktrise radoši sadarbojās 17 gadus. Lai gan par Smiļģa personību var lasīt gan Māra Grēviņa monogrāfijā *Eduards Smiļģis* (1974), gan Artmanes kolēģu Harija Liepiņa atmiņās *Pēr, tu melo!* (1997) un Mudītes Šneideres darbā *Trejgalv's* (2010), vienmēr ir interesanti par šo cilvēku uzzināt ko sev pašai jaunu; kā viņu vērtē laikabiedri, jo katram savs skatījums, savas atmiņas. Artmane rezumē: *Teātris vienmēr ir sava laika teātris. Un Smiļģis, tāpat kā viņa teātris, bija sava laika inscenētājs* (99). Otrs režisors, par kuru vēsti aktrise, ir Runcis jeb Pēteris Pētersons. Taču viņa gadījumā Artmane, kaut nedaudz, bet tomēr nav atturējusies no savstarpēju rēķinu kārtošānas, un tas grāmatas kontekstā vērtējams negatīvi. Vēl pie interesantākajām lappusēm minamas tās, kur aktrise vēsti par darbu pie kādas konkrētas lomas teātrī vai kino, vai arī par aktiera profesiju kopumā. Bez ievēribas nepaliek arī teātra kritiķi un teātra vēsturnieki, piemēram, krietnu devu Vijas Artmanes kritikas saņēmis prof. Hausmanis: *Kad teātra zinātnieks Viktors Hausmaņa kungs vēlāk sarakstīja grāmatiņu par Raiņa lugu iestudējumiem latviešu teātros, tad viņš Leldes vietu uzvedumā gandrīz nepieminēja, galveno uzmanību veltīdams citiem tēliem. (...) Tā, lūk, ir ar vēstures taisīšanu* (izcēlums mans – L.Ģ.) – *kas katram paliek prātā, ko katrs pieraksta, tas arī tiek saglabāts* (116-117). Savs dzelzsnītis tiek arī Valentīnai Freimanei un Līlijai Dzenei.

Un tagad par to, kā aktrise atreferējusi savu dzīves stāstu, jo šī grāmata taču galvenokārt ir par viņas dzīvi. Ja darba pirmajā daļā, kur autore vēsti par savu ārkārtīgi trūcīgo bērnību (viņa uzaugusi bez tēva), tam vēl ir iespējams noticēt, tad tālāk diemžēl jau vairs nē, kaut gan lielais trūkums mūža garumā pieminēts ar neapskaužamu regularitāti. Piemēram, pauzot savas izjūtas par to laiku, kad viņai tika piedāvāts Padomju Miera aizstāvēšanas komitejas priekšsēdētāja vietnieces amats. Runa ir par 80. gadiem. Vija Artmane vēsti: *Izpriedu, ka ar savu mazo aldziņu nekur aizbraukt nevarēšu, tāpēc iespējas jāizmanto. Grūti bija kaut ko vairāk nopelnīt. Filmējoties pašmāju filmās, man bija ļoti mazi honorāri, tikai vēlāk sāku saņemt lielākus. (...) Un tā – es centos izmantot iespējas, lai par valsts naudu aizbrauktu uz ārzemēm, kurās pati par savu naudiņu nekad nebūtu nokļuvusi* (180-181). Neparasta atklāsme, jo, ja ieskatāmies aktrises dzīves datos, atklājas, ka iespējas apmeklēt ārzemes viņai radušās jau krietni agrāk, no 1961. gada. Un velti

šai kontekstā tiek pieminēta nauda; ikvienam zināms, ka, lai padomju okupācijas laikā varētu braukt uz ārzemēm (uz rietumiem, bet ne tikai), simtreiz vairāk par naudu bija nepieciešams kas pilnīgi cits... To, ka aktrises paustais dažos jautājumos varētu atšķirties no dzīves īstenības, var iedomāties, kaut vai tikai aplūkojot grāmatā ievietotos fotoattēlus. Ļoti trūcīgā padomju aktrise vienmēr ģērbusies skaistās, greznās kleitās, smalkās kurpītēs, greznojusies ar krāšņām rotaslietām (nav runa par skatuvi). Trūkums bija tik liels, ka Artmanei gandrīz visu padomju laiku nācās dzīvot plašā dzīvoklī Rīgas centrā. Un cik daudziem latviešiem jau 1956. gadā mājās bija televizors???

Vissmagāk skaidrojamā lieta pašai aktrisei, grāmatu rakstot, bijusi viņas ļoti aktīvā sabiedriskā darbība padomju gados. Politikā Artmane iesaistījās agri – jau 1955. gadā tika ievēlēta par Rīgas pilsētas Kirova rajona deputāti, vēlāk septiņu gadu garumā arī par Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāti. Minu tikai divus amatus; visas dzīves laikā aktrisei to bijis daudz vairāk. Par to viņa grāmatā stāsta: *Bet tad es pati sev uzmetu cilpu, lai gan nesapratu, kam man tas vajadzīgs...* un tālāk: *Neuzskatu sevi par pierušanās upuri, bet par nepietiekami informētu gan. Nezināju par bīstamību, ko nozīmē kļūt par komunistiskās partijas biedru. Skaidrs bija tikai viens – panākumus un uzticību guvušos cilvēkus, kā jaunus, tā vecāka gada gājuma, aicināja iestāties partijā. Bija izplatīts teiciens: partijā neiestājas, partijā uzaicina!* (202). Autore gan aizmirsusi pieminēt būtisku faktu par tām daudzajām priekšrocībām, kuras toreiz *pareizie cilvēki* baudīja. Un nekāds izņēmums nebija viņa pati. Specveikali, specpoliklīnikas, tie paši jau minētie ārzemju braucieni... Nešķiet, ka Vija Artmane patiešām piederētu „ziemciešiem“¹, kā viņa sevi nodēvējusi. Un tālāk seko aizkustinošs aktrises pārsteigums, ka kāds latviešu emigrantu žurnālists viņu esot padarījis „sarkanu“ (203). Vēl komiskāka šķiet atzišanās, cik ļoti viņa iemīlējusi padomju laikā aizliegto rakstnieci Zentu Mauriņu un kā viņa paslepus kopā ar savu māti, laikā, kad jau bija guvusi panākumus uz skatuves, svinējusi Ziemassvētkus un gājusi uz baznīcu.

Par darba literāro kvalitāti – traucējošs, vietām pat apgrūtināošs ir ārkārtīgi biežais deminutivu lietojums tekstā. Citēšu kādu (pat komisku) piemēru: *Es pārņācu no kosmonauta Grečko pieņemšanas restorānā „Rīdzene” pulksten vienos. Atnesu pat cienastīņu līdzī – pīrādziņu un augļiņus, kokakolu ar šņabīti* (244). Nereti sastopami arī burtiski pārnesumi no krievu valodas, piemēram, *aizņemt divas istabas*. Latvieši istabas neaizņem, viņi tajās dzīvo. Grāmata uz labas literatūras titulu pretendēt nevar. □

Lāsma Ģibiete ir Rietumungārijas U. Filoloģijas fakultātes, Urālistikas katedras lektore. Publikācijas *Karogā, ¼ satori, Helikons* (Liepājā), *JG*.

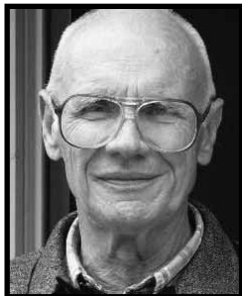
1. Ziemcietes – daudzgadīgi augi, kas pārziemo ar pazemes daļām (grāmatas kontekstā droši vien domāts – iztur grūtus apstākļus).

S E N Ć U V E Ļ I E M pievienojas ārsts, cīnītājs par Baltijas valstu brīvību 20. gs. 60. un 70. gados, **Dzintars Rolands Paegle** (1936-2011), rosinātājs domai izveidot raidītāju *Baltijas Balss* uz kuģa Baltijas jūrā (skat. JG250-251). Daļa radiokuģa aktivistu vecina *Radio Liberty / Radio Free Europe* raidījumu sarežģīto uzsākšanu baltiešu valodās 1975. gadā. TZO. ●●● Teātra zinātnu doktors, Raiņa un Ziverta lugu angļiskotājs, rakstnieks **Alfreds Straumanis** (1921-2011, pseid. Alfreds Vilnis), rokasgrāmatas/bibliogrāfijas *Baltic Drama* (1981) un daudzvu rakstu autors (*JG, Journal of Baltic Studies, Lituanius, Theatre 3, Southern Theatre* u.c.). Iesaukts Latviešu leģionā (1943), 11 g. dienējis Franču ārzemju leģionā. ●●● **Romāns Pussars** (1932-2011), ilggadējs Literatūras un Mākslas vēstures muzeja zinātniskais līdzstrādnieks, Trešās Atmodas un Latvijas Dievturu aktivists, vairāku grāmatu autors – *Pie dižozola saknēm* (par Krišjāni Baronu), *Tautai Dievam Tēvijai* (par Ernestu Brastiņu) u.c. TZO. (re)

J A U N I Z D E V U M I – Nozīmīgāko balvu latviešu literatūrā – **Literatūras gada balvu** labākā oriģinālīteratūras darba nominācijā šogad saņēmusi **Liāna Langa** par grāmatu *Vilkogas*, apsteidzot **Jāņa Rokpelņa** *Nosaukumu*, **Ingas Ābeles** *Kamenes*, **Annas Auziņas** *Es izskatījos laimīga* un **Andras Manfeldes** *Zemnicas bērņus*. Spilgtāko debiju balvu ieguva **Osvalda Zebra** *Brīvība tīklos*, aiz sevis atstājot **Vija Lāciša** romānu *Strolka ar skatu uz Londonu* un **Arta Osupa** *Biedrs Sniegs*. Latvijas Literatūras mūža balvu saņēmis **Knuts Skujenieks**. (vg)

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS – **Māras Zālītes** dzejas izlasē divās valodās – latviešu un franču – *Viss reizē zied / Et soudain tout fleurit* ir sakopotī vairāku gadu laikā periodikā un dzejas antoloģijās izkaisīti tulkojumi, ko veikušas **Roze-Marija Fransuā** un **Astra Skrābane** katra atsevišķi un abas kopā. ●●● **Liānas Langas** septiņu dzejoļu cikls *Bezpiederīgie* Kristapa Graša atdzejojumā publicēts jaunākajā austriešu literatūras un mākslas žurnālā *Freibord*. Līdztekus dzejai angļiski publicēta arī literatūrzinātnieka **Viestura Vecgrāvjā** eseja par Liānas Langas daiļradi Ināras Cedriņas tulkojumā. ●●● Arizonas Valsts univeristātes izdotajā vizuālās mākslas un literatūras žurnālā *Hayden's Ferry Review* Cedriņas tulkojumā iekļauts **Jāņa Einfelda** romāna *Meļu dzīres* fragments *Piektā dziru nakts*. ●●● Čehijā iznākošā literatūras un kultūras žurnāla *Souvislosti* š.g. 1. numurā atsevišķa sadaļa veltīta latviešu kultūrai un literatūrai – **Pāvela Štolla** un **Mihala Škrabala** intervija par aktualitātēm latviešu kultūrā ar filozofu, sociologu un psihologu **Igoru Šuvajevu**, **Škrabala** tulkojumā **Jura Zvirgzdiņa** stāsts *Agnā dienasgrāmata* un **Ingas Žoludes** stāsts *Kriņiņu princese*, bet **Lenkas Matuškovas** tulkojumā **Laimas Muktupāvelas** romāna *Šampinjonu derība* fragments. ●●● Interesantu

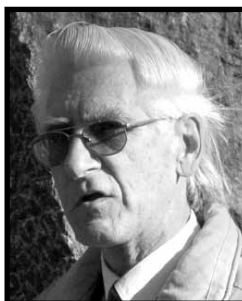
pētījumu veicis **Aleksandrs Zapoļs**, sakopojot un izdodot krājumā *Latviešu dzejnieku krievu valodā rakstīti dzejoļi* – no dažādiem laikiem. Krājums sākas ar Ernsta Gliku dzeju, tajā ievietoti kopumā 43 autoru darbi, Aleksandru Čaku, Jāni Rokpelni un Ingu Ābeli ieskaitot. ●●● Gruzīnu valodā izdots **Noras Ikstenas** romāns *Dzīves svinēšana*, ko tulkojusi Mzia Koberidze, savukārt **Kalevis Kalkuns** igauņu valodā pārtulkojis Ikstenas romānu *Jaunavas mācība*. (vg)

Dzintars Rolands Paegle

Alfreds Straumanis

Romāns Pussars

DZEJA – Sveicot Ņujorkā dzīvojošo **Elzu Kezberi** 100 gadu jubilejā, tieši viņas dzimšanas dienā 5. maijā Rīgā iznāca viņas dzejoļu krājums *Gliemežvāks dzied*, ko sastādījis literatūras pētnieks **Andrejs Grāpis** (skat. JG265:26-33). Dzejiece beidz savas gaitas divus mēnešus vēlāk. ●●● Uz **Imanta Ziedoņa** dzimšanas dienu atkārtoti izdots viņa un **Kurta Fridrihsona** kopdarbs *Pasāžas* – **Fridrihsona** ar zīmuli zīmētajiem ziediem pievienotas Ziedoņa domas vertikālā tekstā. Savukārt izlasē *Gaismas parāds* sakārtoti **Imanta Ziedoņa** mīlestības dzejoļi. ●●● Dzejgrāmatas *Avena dzejoļi* nosaukums jau vien rāda, ka tajā sakopoti Ņujorkā dzīvojošā latviešu mākslinieka, arhitekta un dzejnieka **Voldemāra Avena** darbi, daži no kuriem jau lasīti iepriekš izdotos krājumos, bet 30 ir vēl nepublicēti dzejoļi. Bez tam krājumā ievietotas arī laika biedru recenzijas un apceres. ●●● Vēl vienai jubilārei – **Amandai Aizpurietei** – iznācis jaunākais dzejas un prozas krājums *Leduskapja šūpuļdziesma*. ●●● **Valdis Rūja**, atzīmējot savu 65. gadskārtni, kopš Rūjienā sācis literārās un skatuviskās gaitas, sakārtojis dzeju krājumu *Rūjienas mozaika*, kas ir veltījums Ziemeļvidzemei ar siltu sirdi pieminot tieši Rūjienu. ●●● **Andra Akmentiņa** krājumā *Zemeņu blūzs* atrodami gan dzejoļi no iepriekšējiem izdevumiem, kas publicēti jau pirms 10 gadiem, gan arī iepriekš nepublicētie. ●●● Skolotāja un literatūras kritiķe **Iveta Ratiņika** krājumā *Rūgts* sakopojusi dzejoļus, kas izdzīvo viņas emocijas *no liksma tosta līdz vilšanās mielēm*, kā saka grāmatas redaktors **Kārlis Vērdiņš**. ●●● Viena no mūslaiku ražīgākajām dzejniecēm **Maija Laukmane** izdevusi krājumu *Nošalko gaisis un Atvērt logus uz jūru*, kurā ievietoti arī **Rītas Blaževičas** akvareļi. ●●● Jaunā dzejnieka **Jāņa Vādona** (skat. JG260:2-6) debijas krājumu *Virve* **Amanda Aizpuriete** raksturo ar vienu vārdu – mērķtiecība. (vg)

PROZA – Pieminot savu ilggadējo draudzību ar nu jau aizsaulē aizgājušo rakstnieku **Dzintaru Sodumu**, **Nora Ikstena** sarakstījusi grāmatu *Viris zilajā lietusemēlītī*. ●●● Savukārt par godu **Dzintara Soduma** 89 gadu jubilejai grāmatīņā *Virtuves piezīmes* publicēti trāpīgi un ironiski filozofiski izteicieni par Latviju un latviešiem, pašam par sevi, literatūru u.c. rakstniekiem. ●●● **Gundegas Repšes** dienasgrāmatu romāna ciklā *Smagais metāls* pie iepriekšējām

Skats no Bruno Skultes operas *Vilkaču mantinieci*

Alvas kļiedziens un *Vara rati* piepulcējušies arī trešā – *Dzelzs apvārdošana*. ●●● **Inguna Bauere** lasītāju vērtējumam nodod savu jaunāko romānu par Maīša Kaudzītes sievu Līzi Rātminderi – *Skolas Līze*, kurā līdztekus Rātminderes dzīvei var iepazīties ar 19. gs. vidus notikumiem un personībām tautiskās atmodas laikā. ●●● **Andra Kolberga** romāni ir lasāmi kā atsevišķi darbi, bet *Pulkstenis ar atpakaļgaitu*, *Klaunu maršs šausmu tirgū* un *Sieviete melnā* tomēr uzskatāmi kā brīnišķīgu vēsturisku kriminālromānu trilogija, notikumiem risinoties Latvijas valsts dzimšanas, II Pasaules kara laikā un nobeidzoties ar padomju dzīves reālijām. ●●● Prozaīķim un dramaturgam **Mārim Bērziņam** iznākušas divas grāmatas – jauks mīlasstāsts ar mūsdienu neraksturīgi laimīgām beigām *Tītāna skrūves* un – kopā ar **Aigaru Bikši** izdots albums – *Laika pavēlnieki*, kurā satikušās divas mākslas – tēlniecība un literatūra un kurā sakopoti latviešu un krievu valodā rakstīti septiņi skulptūrstāsti par dažādiem notikumiem un personāžiem. ●●● Pirmo zinātniskās fantastikas stāstu krājumu latviešu valodā *Bohēmijas zaglis* sarakstījis līdz šim maz zināms autors – *Latvijas Avīzes* bij. žurnālists **Didzis Sedlenieks**, stāstos bez fantastikas iepinot arī krietnu devu veselīga humora. ●●● **Lijas Bīdakas** romānā *Sadalītā dzīvē* aprakstīta gan jaunas sievietes, gan viņas mātes šķirtā dzīve, meitai apprecoties ar Amerikas latvieti un aizbraucot dzīvot uz svešo zemi. ●●● Dramaturģes, scenāristes un prozaīķes **Margaritas Perveņeckas** pirmais romāns *Gatēno Krematos* atver arī latviešu vērtus uz aizpasauli, pēcpasauli, nekadnekurzem ar nekadnekurcilvēkiem. Rimands Cepelis atzīst, ka tas ir *originālākais romāns, kādu nācies lasīt*. Lai nu tā būtu. ●●● **Valdis Felsbergs** par savu jaunāko noveļu krājumu *Mazā nakts mūzika* saka: *Latviešu literatūrā pirmo reizi iegrāmota reāla smagerotika ar naturālistisku izvarošanu, sadistisku anālpornogrāfiju, bezpalīdzīgas sievietes jaunprātīgu izmantošanu, varmācīgu kopdzīvi ar mazgadīgo, slepkavību dzimumakta laikā un pat zoopornogrāfiju*. Vai tiešām arī šāda grāmata atradīs sajūsminātos lasītājus? (vg)

DAŽĀDA SATURA – Klajā nākušas divas jaunas **Māras Zālītes** grāmatas – *Trīs latviskas dziesmuspēles*, krājumā iekļaujot trīs mūzikālo drāmu *Priekules Iksars*, traģikomisko dziesmuspēli *Tobāgo!* un dziesmuspēli *Še tev, Žūpu Bērtulis!*, un *Trīs drāmas*, kur iekļauta dokumentālā drāma *Lācis*, dramatiskā poēma *Pērs Gints nav mājās* un kamerspēle *Margarēta*. ●●● Zviedrijā mītošais, JG lasītājiem ļabi pazīstamais **Jānis Gulbītis** (pseud. **Viesiens**) (1916-2011) vienā sējumā savienojis divas lugas – *Nozaudētais vilķis* un *Jānis Reiters*, kā arī dzejkrājumu *Māla bezdelīgas*.

●●● **Armanda Pučes Ozo**: *Cilvēks uz ledus* ir par vienu no visu laiku slavenākajiem latviešu hokejistiem Sandi Ozoliņu, vienīgo latviešu hokejistu, kas izcīnījis NHL prestižāko balvu – Stenlija kausu. ●●● Par jaunākā skolas vecuma bērnu lasāmvielu parūpējies **Juris Zvirgzdiņš**, sarakstot aizraujošu grāmatu *Mufa. Stāsts par Āfrikas balto degunradzēnu*. (vg)

TULKOJUMI – Pēteris Bolšaitis iztulkojis Liepājā dzimušā, nu ASV dzīvojošā zinātnieka, LZA zinātņu Goda doktora ebreja **Eduarda Andersa** (istā vārdā Alperoviča) atklāto un smeldzīgo hitleriskās okupācijas un holokausta laika atmiņu grāmatu *Latviešu vidū holokausta laikā*. ●●● Mācītājs **Juris Rubenis** uzskata, ka amerikāņu filozofa **Vilbera (Ken Wilber) Īsa visaptverošā vēsture (A Brief History of Everything** – tulk. Nromunds Pukjans) apgāž lēta garīguma stereotipus un *modina cilvēkus iet dziļumā*. ●●● Latviski iznākusi laikraksta *The New York Times* slavenā autora **Bradena (Gregg Braden)** grāmata *Fraktālais laiks (Fractal Time* – tulk. Dace Vanaga), kas atklāj senā maiju kalendāra vēstījumu par 2012. gadu un citas pārsteidzošas sakarības. ●●● „Mansards” parūpējies par franču rakstnieces **Alegras (Brigitte Allègre)** grāmatas *Senomagusas spēki (Les fantômes de Sénomagus* – tulk. Vineta Berga) latviskojumu – 18 vēstījumi, kas paver durvis uz aizgājēju pasauli. ●●● **Andresa Ehina (Andres Ehin)** krājumu *Pakārtais ievērijums* sastādījis un atdzejojis Guntars Godiņš, iepazīstinot lasītāju ar igauņu dzejnieka, rakstnieka, dramaturga un tulkoāja komiķiem, bet tajā pašā laikā ļoti dziļiem, arī ar mitoloģiju un austrumu tautu kultūru saistītiem dzejoļiem. ●●● **Ādolfa Hitlera** uzticības personas **Rohusa Miša (Rochus Misch)** dzīvesstāstā *Pēdējais liecinieks. Hitlera telefonists, kurjers un miesassargs (Der Letzte Zeuge* – tulk. Gunārs Petrs) var uzziņāt daudz līdz šim nezināmas lietas, jo diez vai vēl kāds ir aizvadījis kara gadus tik tuvu Hitleram kā šis autors. ●●● Spriedzes romānu lielmeistara un žurnālista **Koneļija (Michael Connely)** thrilleris *Putnubiedēklis (The Scarecrow* – tulk. Uldis Šēns) atklāj datu pasaules neredzamo zemstrauņu vijumus. ●●● Viena no populārākajiem mūsdienu poļu rakstniekiem, zinātnieka Višņevska (**Janusz Leon Wiśniewski**) romāns *Bikini* (tulk. Irēna Birzvalka) stāsta par mīlestību, nodevību, karu un kaislību II Pasaules kara beigās. ●●● Vēl vienu no poļu valodas tulkotu darbu sagādājis **Knuts Skujenieks** – *Ļeca (Stanisław Jerzy Lec)* trāpīgos un zobgalīgos aforismus, sakoptus grāmatā *Spurainas domas*. ●●● Savukārt komponists **Imants Kalniņš** savu 70 gadu jubileju svin, no arābu valodas iztulkojot *Korānu*. (vg)

CILDINĀJUMI – LR eksprezidentei **Vairai Viķei-Freibergai** par mūža ieguldījumu brīvības un demokrātijas stiprināšanā piešķirta Komunisma upuru piemiņas fonda Trūmena-Reigana Brīvības medaļa (**Truman Reagan Medal of Freedom**). Izcilākie agrāko saņēmēju vidū: Jānis Pāvils II, Vaclavs Havels, Lehs Valensa, Vītautas Landsberģis, ķīniešu disidents Harijs Vu, britu vēsturnieks Roberts Konkvests (Conquest). ●●● LR Saeimas priekšsēdētāja **Solvita Āboltiņa** Stokholmā uzdāvina (10.V) karalim **Kārlim XVI Gustavam** pateicībā par Zviedrijas spēcīgo atbalstu baltiešu neatkarības centieniem latviskās identitātes simbolu **Lielvārdes jostu**, kur *ieausts [ne tikai] mūsu tautas liktenis, bet arī Zviedrijas vārds, jo mūsu likteņi ir savijušies cauri gadsimtiem...* ●●● Eiropas Literārās nakts ietvaros lasījumiem Britu bibliotēkā žūrija no Eiropas autoriem izvēlējusi **Noras Ikstenas** *Amour fou jeb Aplamā mila 69 pantos*. Fragmentus no Margītas Gailītis angļiskotā darba lasīja (11.V) autore. ●●● **Laila Pakalniņa** Maķedonijas autorkino festivālā *Asterfest* (27.-31.V) Strumicā saņem augstāko balvu par īpašo režisores skatījumu un poētisko valodu. ●●● Angļu gadskārtējās Martas Gelhornas balvas (**Martha Gellhorn Prize**) žurnālistmā par *propagandas un varai neērās patiesības atklāšanu* līdzšinējiem laureātiem (to vidū: Michael Tierney, Robert Fisk, Patrick Cockburn, Ghaith Abdul Ahad, Nick Davies u.c.) pievienojas tīmekļa vietnes **WikiLeaks** izveidotājs **Asanžs (Julian Assange)** (<guardian.co.uk> 2.VI). (re)

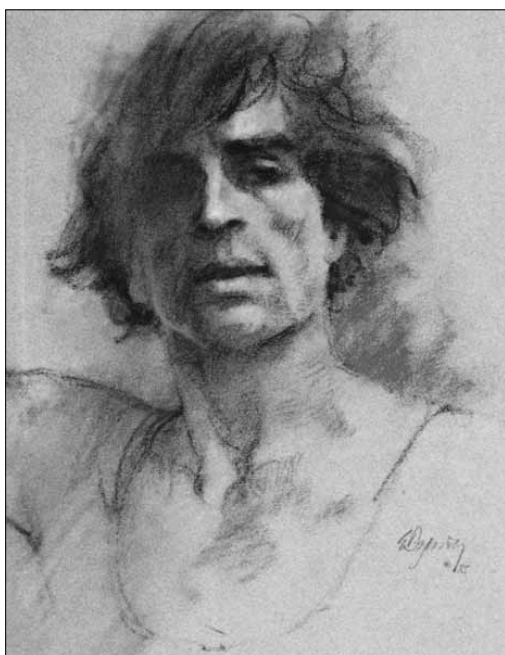
M Ū Z I K A – Daudzu citu piemiņas sarīkojumu vidū, atzīmējot 70 g. kopš 1940.14.VI, Latvijas dzelzceļa vēstures muzejā skan **Jura Kulakova** un **Pētera Aigara** rekviems uz Sibīriju deportētajiem Latvijas pilsoņiem – dramatiskā kantāte **Sarkanais vilciens**, kas sasaucas ar Lūcijas Garūtas **Dievs, Tava zeme deg!** ●●● LNO pasaules pirmizrādi (3.VI) un papildizrādi (4.VI) piedzīvo **Bruno Skultes** (1905-1976) bēgļu gaitās jansna 64 g. uzsāktā, diriģenta/komponista **Andreja Pirsona** pabeigtā opera **Vilkaču mantinieci**, kam pamatā **Ilonas Leimanes** (1905-1989) romāns. Režisores **Ināras Sluckas** ieskatā iestudējuma centrālais jautājums: *kā latviskajā daile, šajā skaistumā, ko tik pašapzinīgi kopjam un ar ko pamatotī lepojāmies, mājo tik milzīgs naidis? (...)* Skaistums un mīlestība ir spēks, kas spēj atbrīvot no naida. LNO ģilde (ASV) uzvedumam ziedojuši 50 000 latu. Tās finanšu rīkotājs **Andris Padeģis**: *Mums ir svarīgi, lai Latvijas tēls mirdzētu un lai pasaule redz, ko Latvija var dot.* ●●● **Neapšaubāmi vislabākā, viņas dzidro balsi perfekti balstīja elpas kontrole un intonācija** – tā par soprānu **Maiju Kovaļevsku** Liu lomā **Turandotas** jauniestudējumā Milānas **Teatro alla Scala** opermākslai veltītā interneta vietne <Theoperacritic.com> (19.IV). Siguldas pilsdrupu estrādē diva savukārt uzstājas (30.VII) viņas iemīļotajā Tatjanas lomā Čaikovska **Jevgeņijā Oņeginā**, bet pēcāk tajā pat lomā Vīnes Valsts operā. ●●● **Imanta Ramaņa** kantāti **Quaternity**, ko pirmatskaņo (11.V) Kanādas kori „Orpheus” un „Niagara”, raksturo *daudzveidība, vienotība, kopība un galu galā – mūžība* (Latvija Amerikā 2011,18). ●●● LNSO (diriģ. **Karels Marks Šišons**) sezonas noslēguma koncerts Lielajā Ģildē (18.-19.V) veltīts Gustava Mālera 1. Simfonijai, Bēthovena 3. Klavierkoncertam (pianists **Vestards Šimkus**) un, turpinot tradīciju,

mūsu pašu komponista darba pirmatskaņojumam – **Andra Dzeiņa** prelūdijai **Gaisma** (skat. JG246:31). ●●● **Māra Briēžkalna** kvintets atskaņo mūsu t.dz. aranžējumus džeza stilā Ņujorkas džeza klubā **Blue Note** (16.V), pirms tam arī Vašingtonā – LR vēstniecībā un **Twins Jazz Club**. ●●● Grupa jaunu mūziķu ar devīzi **LAIKS ZIEDONIM** – ar to domājot gan pavasari, gan **Imantu Ziedoni** – ieskaņos savas oriģināldziesmas ar dzejnieka vārdiem mūzikas albumā, ko izdod fonds **Vieglī**, kura moto ir: *Latvija ir brīnumskaista zeme, bet skaistajam jāpalīdz parādīties.* ●●● Popdziedonis **Lauris Reiniks** iedzied diskā populārās **Pasakas** igauņu versiju **Linnamuinasjutt** (ar **Luisa Vārķ**), kas kļūst par pirktāko dziesmu Igaunijā, un arī ne mazāk populāro lietuviešu versiju (ar Rīgas vidusskolnieci **Moniku Bleiķu** – lietuvietes un latvieša meitu). ●●● Uz Kristīnes Bērziņas jautājumu (DELFI 20.V) par *skaistāko skaņu* pieckārt Saeimā ievēlētais komponists **Imants Kalniņš**: *...kad sievietē augstpapēžu kurpēs iet pa marmora grīdu – tā ir tāda mūzika, kurai grūti līdzināties.* (re)

DRAMATURGIJA / DEJASMĀKSLA – Jauni producenti bijušās rūpnīcas VEF graustos iesāk (25.V) sēriju **Kompass** ar jauniem, radošiem, līdz šim neatzītiem māksliniekiem, kuri *nebaidās „aplauzties” un iet līdz galam pat tad, kad gals nav redzams*, piem., horeogrāfes **Evas Vancānes** dejas par mūsdienu „būri” – *materiālismu un urbanizāciju, par vērtību pārvērtēšanu, par robežām (ja tādas vispār pastāv).* ●●● **JRT** iestudēts (rež. **Inese Mičule**) **Smaigais metāls**, kam materiāli par pusaudža gadiem Padlatvijā 70. gados ņemti no **Gundegas Repšes** romāna **Alvas kļiedziens**. ●●● Liepājas teātri Imanta Kalniņa mūzikas skaņās Valdis Lūriņš iestudējis izrādi **Spēlē, spēlmani!** – par Čaka pesoniību un viņa dzijas pasauli. ●●● Daugavpils teātris uzved ārstes **Kristīnes Jokstes** pirmo lugu – komēdiju **Klepernīku pogosta zvaigzne** – par grāvraci Jezupu, kam jāpiedalās TV deju sacensībā. ●●● Teātra kritiķi Londonas **Royal Court Theatre** izrādīto (16.III-16.IV), Ukrainā dzimušā (1969), Latvijā mītošā 11 lugu autora **Alekseja Ščerbaka** **Remembrance Day** (Atceres diena), kur attēloti sarežģītās vēstures un ēršķķainās politikas sarūgtinātie mantinieki mūsdienu Rīgā, salīdzina ar Mihaila Bulgakova un Keisija (Sean O’Casey) darbiem. Paša autora, tagad avīzes **Bizness & Baltija** galvenā redaktora vārdiem, vēstījums esot par sabiedrības sašķeltību, konkrēti, šķelšanos kādā krievu ģimenē sakarā ar 16. marta veco leģionāru gājienu, par seniem pāridarījumiem un nevēlēšanos tuvināties (<LA.lv> 1.IV). (re)

Monika Bleiķa

Ēriks Dzenis. *Dejotājs*. 1985

TĒLOTĀJMĀKSLAS jomā starp galvenajām norisēm gada pirmajā pusē jāmin pieņemtais LNMM (Valdemāra ielā) **pārbūves** būvprojekts, žūrijas komisijai par labāko vienbalsīgi atzīstot Lietuvas arhitektu biroja *Process Office* radīto metu. Būvdarbus plānots pabeigt līdz 2014. g. sākumam, kad Rīga kļūs par Eiropas kultūras galvaspilsētu. ●●● *Wüste, Meer und Sterne* (Tuksnesis, jūra un zvaigznes) ir nosaukums **Vijas Celmiņas** divarpus mēnešu ilgstošai gleznu, zīmējumu un litogrāfiju izstādei Ludviga muzejā Ķelnē (Museum Ludwig, Köln). ●●● „Rīgas galerija” ar **Ievas Iltneres** izstādi *Apsēstība / Obsession* piedalās Vinē (12.-15.V) starptautiskajā mūsdienu mākslas izstādē **VIENNAFAIR 2011**. ●●● **Venēcijas biennālē** LR ekspozīciju *Mākslīgais miers / Artificial Peace* (3.VI-30.XI Palazzo Albrizzi), kas vienlaikus pārstāv monumentālo glezniecību un konceptuālistu, veidojīs **Kristaps Gelzis**, Purviša balvas un *Dienas* gada balvas kultūrā laureāts. ●●● Gētes Institūts Rīgā sarīko starptautisku konferenci (17-18.V) *Recuperating the Invisible Past* (Atsedzot neredzamo pagātni), kas veltīta mākslas un kultūras norisēm Maskavas iekšējā un arī ārējā imperijā pēc II Pasaulē kara. Izstāde *Paralēlas hronoloģijas – Austrumeiropas izstāžu nezināmā vēsture* (Rīgas mākslas telpā, 18.V-4.IV) savukārt sniedz ieskatu tā laika mākslas pasaules neoficiālajos notikumos okupētajās Baltijas republikās un Ungārijā – jauno mākslinieku „slēgtajās” izstādēs, hapeningos, etc. ●●● *Pasaules latviešu mākslas s-bas (PLMS)* locekļi **Lele Kalmīte** (priekšsēde), **Dainis Mjartāns**, **Juris Ubāns**, **Guna Mundheima** ir panākuši vienošanos par PLM centra/galerijas (ar vairākiem tūkstošiem trimdas darbu) izveidošanu Cēsīs ar novada domes izpilddirektoru **Jāni Rozenbergu** u.c. locekļiem, kuru vīzijā jau tagad nacionālās kultūras pilsētai Cēsīm jāiegūst arī starptautiska pazīstamība. ●●● Jelgavas Zinātniskās bibliotēkas galerijā atklāj **Baņutas Ancānes** izstādi neregulārajām ilustrācijām Šekspīra sonetiem ar Ādolfu Alunāna Jelgavas teātra aktieru un Spīdolas ģimnāzijas audzēkņu sonetu lasījumiem (arī oriģinālvalodā). Tāpat kā grafiskie darbi, arī Jura Birzvalka latviskotās sonetu

atdzejas joprojām nav publicētas. ●●● Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas muzejā, kas darbojas LNMM paspārnē, plaša **Sutas** tušas zīmējumu un akvareļu izstāde *Dzīves baudīšana*. ●●● Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā par godu Lietuvas tūkstošgadei izstāde **Baltu māksla**, ko veidojuši Viļņas Mākslas akadēmijas speciālisti sadarbībā ar Lietuvas, Polijas un Latvijas arheologiem, mākslas zinātniekiem, dizaineriem un jaunajiem māksliniekiem. Ekspozētas 614 baltu cilšu rotaslietas un tekstilijas, sākot ar akmens laikmetu, kas atrastas plašajā Daugavas un Nemunas upju baseinu teritorijā, austrumos sasniedzot Volgas un Okas sateku, bet rietumos – Vislu. ●●● Galerijā „Daugava” izstāde **Mākslinieku portreti un pašportreti** – ar Imanta Vecozola, Normunda Brasliņa, Andra Eglīša, Valda Krēšliņa, Jāņa Purcena, Jura Petraškeviča, Annas Baklānes, Laimas Bikšes, Ilzes Avotiņas, Vijas un Kaspara Zariņu, Gītas Šmites un Aijas Zariņas darbiem. ●●● Rīgas Mākslas telpā – arhitektam **Modrim Gelzim** (1929-2009) veltīta izstāde, kurā, cita vidū, eksponēts personīgās vasarnīcas makets, kam piešķirts (23.III) Valsts nozīmes kultūras pieminekļa statuss. ●●● Galerijā „Māksla XO” **Ivara Heinrihsona** izstādi *Ceļš* nomaina vīspirms francūža **Kasteņē (Michel Castaignet)** gleznu skate *In Memoriam Eiropa*, tad – abstraktās glezniecības mākslinieces **Tatjanas Krivenkovas** izstāde *Gaismas atdalīšana no tumsas*. ●●● **Māris Ruskulis** par izstādi *6,9 miljardiem Rīgas „Nabaklab”* galerijā (6.V-6.VI): *lieli, mazi, draudzīgi, skopi, atklāti, dūsmīgi, mierīgi, lecīgi, melanholiski, ne labi, ne slikti – mēs visi kopā veidojam vienotu cilvēces ritmu, varam viens otru noliegt, spēlēt teātri, bet mēs esam atkarīgi viens no otra, jo esam tikai cilvēki*. ●●● 16. Starptautiskā Baltijas Baleta festivāla ietvaros LNMM **Erika Dzeņa** iemīļotākā temata zīmējumu izstādē *Balets* (14.IV-22.V) redzami **Rudolfā Nurejeva**, **Karenas Keinas** (Kain), **Veronikas Tenantas** (Tenant), **Nadjas Postas** u.c. pasaules baleta zvaigžņu portretējumi. Par *Baleta Dzeņa* sauktais meistars ir viens no Kanādas Latviešu mākslinieku vienības „Latvis” dibinātājiem un joprojām aktīvs tās dalībnieks. ●●● Rīgā šogad izpaliek plašas *Mākslas dienas*, toties jo krāšņi uzplaukst **Jelgavas Mākslinieku biedrības** rīkotās *Mākslas dienas 2011* ar vairāk nekā 20 izstādēm gan pilsētā, gan visā novadā, piedaloties turpat visiem tur mītošajiem māksliniekiem – ne tikai profesionālajiem, bet arī amatiergleznotājiem. Izstādē *Sākums*, piemēram, 33 jelgavnieki rāda savus pirms

Silvija Meškone. Jurkela Studija. No izstādes Sākums

profesionālās mākslas izglītības iegūšanas radušos darbus, visvairāk pusaudžu gados, bet dažus darinātus pat 2 un 5 gadu vecumā – liecinājums, ka ar tālantu zīmēšanā un gleznošanā mēs piedzimstam, vēlāk tikai attīstām un pilnveidojam savas prasmes. Noslēgumā (7.V) galerijā „Sunā taka” plaša akcija *Ielene*, uzsverot domu, ka māksla šajos laikos ir spiesta iziet ielās. ●●● Kopš aprīļa beigām LNMM zālē „Arsenāls” izstāde *Pie Dzintara jūras* dod iespēju iepazīties ar muzeja kolekciju – glezniecību, grafiku, tēlniecību un instalācijām (1990-2010). Izdots arī katalogs. ●●● „Rīgas mākslas telpas” Lielajā zālē izstādes *Decoratīvi lietīšķā māksla Latvijā 1960-1990* vairāk nekā 500 darbi no LMS krājuma – tekstils, keramika, kokgriezumi, metālmāksla, stikls, rotas un ādas plastika – atklāj strauju uzplaukumu, kā arī nacionālo tradīciju un ornamenta saplūšanu ar pasaules modernās mākslas tendencēm. ●●● 17. jūnijā Lielajā ģildē paredzētais LMS 19. kongress diemžēl nenotiek, jo neierodas kvorums. (mb)

PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI – Latvijas Žurnālistu asociācija (pr-ja Anda Rožkalne) aktīvi iestājusies par masu mediju īpašnieku publisku atklāšanu, joma, kurā LR ir *Ņoti atpalikusi*, piem., Vācijā īpaša komisija apkopo informāciju par mediju īpašniekiem, bet Lietuvā noteikts, ka tie nedrīkst būt banķieri... ●●● 1986. g. Minsterē apvienojas laikraksti *Londonas Avīze* (dib. 1942) un *Latvija* (dib. 1946) ar nosaukumu *Brīvā Latvija*, kas kopš š.g. maija lasāma arī globālajā tīmeklī (<www.brivalatvija.lv>). ●●● Vērts izlasīt žurnālistes Ingas Sprinģes izcilo intervju ar pētnieciskā žurnālista speciālistu Čārlzu Luisu (Charles Lewis), *The Center for Public Integrity* dibinātāju, mācībspēku Prinstonas (Princeton) un Amerikas (American) universitātes (portālā <politika.lv> 2011.19.1). ●●● Politoloģa Dr. Jāņa Peniķa vērā liekamā, *Ir portālā* (3.V) atrodama „brīvestības krusa nešanas” (kopš 1991) analīze un ieteikumi vēlēšanu sistēmas maiņai rakstā „Nenobeigtā neatkarība”, kas pārpublicēts *Latvija Amerikā* (14.V) un arī *LatviansOnline Discussion Forum*, rada žiperīgu atbalsi tīmeklī. ●●● LMA Mākslas vēstures institūta augstvērtīgajā žurnālā *Mākslas Vēsture un Teorija* 2011/14 (80 lpp.) citu saistošu materiālu vidū Ilze Biruta Loze apcer Latvijas kultūras kanona pretendentu vizuālajās mākslās „Lubānas Apollonu”, Inese Kundziņa – Kurzemes pūralādes, Laila Bremša – Kārļa Zemdega darināto (1934) Raiņa kapa pieminekli, Stella Pelše – Daces Lambergas monogrāfiju *Valdemārs Tone* (2010), Ruta Čaupova – savā laikā JG redkolēģijas locekļa Nikolaja Bulmaņa lielākoties JG publicēto mākslas apskatu kopojumu *No vienas puses tā...* Lasāmas arī LMA aizstāvēto Annas Ancānes, Dainas Lāces un Andra Teikmaņa disertāciju anotācijas. ●●● Visā pasaulē lielu ievēribu (izņemot ASV medijos) guvušajā *Atklātajā vēstulē* (<wikileaksopenletter.com>), kur aizstāvētas tīmekļa vietnes *WikiLeaks* tiesības publicēt informāciju, cita vidū, asi nosodīti draudi ar tiesāšanu un pat nāves sodu *WikiLeaks* vadītājam, kurš, tāpat kā daudzas citas pasaules organizācijas, ir publikojis informāciju, kas neapšaubāmi ir sabiedrības interesēs. Nav nekas jauns, ka varas pārstāvji cenšas apslāpēt šāda veida informācijas klāvē laišanu. [ASV] tas ir darīts jau pirms 200 gadiem, kad noritēja cīņa par Britu Parlamenta protokolu

Romans Suta. *Dzīves baudītājs*. Rīgā 20. gs. 20. gados

publicēšanu, līdz pat „*Pentagon Papers*” publicēšanai [Vjetnamas kara laikā]. Mūsu uzskatā neviena demokrātija nekad nav cietusi no sabiedrības lielākas informētības, zināšanām un norišu izpratnes. Tāpēc mēs, apakšā parakstījušies, deklarējam savu nelokāmu atbalstu principam par žurnālistu pamatuzdevumu vākt ziņas un nodot tās atklātībai bez jebkādiem ierobežojumiem, un vienlaikus mēs nosodām spēkus, kas apdraud šo procesu (...) Žurnālistu galvenais uzdevums ir visur un visās lietās veicināt skaidrības iegūšanu, nevis esošās varas vai ietekmīgu interešu labā noklusēt informāciju. (...) *WikiLeaks* nopludinātā informācija ir pasaulei devusi lielu pakalpojumu. Vēstuli parakstījuši vairāki tūkstoši žurnālistu, akademiķu, rakstnieku u.c. visā pasaulē un to atbalsta virkne ietekmīgu organizāciju (*Frontline, Open Democracy, Reporteurs sans Frontières / Reporters without Borders, The Newspaper Guild, International Federation of Journalists* u.c.). ●●● Kamēr *Ipsos* veiktajā aptaujā 24 valstīs 79% apsvēk *WikiLeaks* un Džuliana Asanža misiju, pēc 69% amerikāņu sajūsmes Asanzs ir noziedznieks (BNS 27.IV – skat. arī JG264:63). (al) (re)

SCRIPTA MANENT – „Notikumi mazajā Parīzē” (*Diena* 4.VI) ir virsrakstā rakstnieces Laimas Muktupāvelas sava veida laikmeta dokumentam: *Ceturtdien, toreiz, kad kādā mazā, saules piekarsētā zemē pie jūras uz četriem gadiem vēlēja karali, bija saules aptumsums. Ļaudis izgāja ielās un, cits citu balstīdami, sasaucoties pa bezdrāts telefoniem, teica - nu nevajag mums tādu saules karali, kurš pa Eiropas naudu pārbūvē Versaļas pili laukos, nevajag mums karali, kurš nekaunas teikt, ka visu sastrādājis savām bālajām naudās skaitītāja rociņām, nevajag mums karali, kurš neprot sarunāties ar skribentiem,*

vienmēr atbildot ar pretjautājumu, tā arī neko nepasakot. Nepatik mums viņš, ai, nepatik ieliktenis! Četrus tūkstošus minūšu tauta viņam ievilkā vēlēšanās... Tik un tā pussimt velcergūldeņu, kuri uz priekšu tika, cits citu velkot un grūžot, mazajā zemē pa saules aptumsuma laiku, aizsedzoties ar hūtēm, aizklātā balsošanā panāca, ko gribēja, un cits citam un tautai apliecināja, kas viņi ir. Uzspļāvēji. Liekuļi. Sanāca kopā ļaudis pa tumsu tumsaju. Viņus vienoja bezpalīdzības sajūta. Sāka spriest, ko darīt tālāk ar pašā sākumā necienīto ievēlētni. Brēkšana bija skaļa un ... vairs neproduktīva: kāds teica, ka saules piekļūdētā zemē pussimt ērgļu valsts līgzdā iedējuši vanckaru, kāds izteicās, vai nav vienalga, jedritvai kociņ bēziņ, ko ievēl, tikai lai pēdējais no saules pārcepinātās valstiņas aizlidojošais uz Zaļo salu izdzēs gaismu, cits izteicās, ka vienas dienas karalis lēmumu par karali pieņēmis prāta aptumsumā, nesaprot, ka ievēlēts. To visi saprata. Tik un tā gribējās dzīvot tālāk. ●● Būtiskas ir dzejnieces un prozas rakstnieces **Andras Manfredes** (skat. R. Cepla fotoportretu JG255) paustās domas **Guntim Berelim** (DELFI intervijā – 9.V) sakarā ar viņas grāmatu **Zemnicās bērni** (pieejama arī audio variantā), kam pamatā autore mātes un mātes māšas stāstītais par izsūtījuma laiku (1949-1956) Sibīrijā: ...es netieši, bet tomēr pārstāvu visu, kas noticis ar manu māti, vecmāmiņu, vectētiņu. Šī apziņa ļāva man ķerties pie šīs tēmas. (...) ... bērns jau neatceras „kas, kur, kad” ir noticis, viņš atceras emocijas – un šīs emocijas es mēģināju pārceļt „Zemnicās bērnos”, (...) kad tu palasi, kā cilvēki reāli ēda žurkas, (...) bija aizvesti uz nāvi, kad visu apjēdz, vairs nemaz negribas pasmieties vai nonicināt tos, kas sapulcējas sēru dienās, lai cik neveikli un ar visādiem patosiem viņiem tas sanāk. To vajag apzināti izlaist caur sevi un varbūt pat lepoties. Man negribas te mētāties ar tādiem jēdzieniem kā upuri, mocekļi vai svētie, bet ir gluži vai mistiska sajūta, ka neviens tāds cilvēks nepazūd. (...) Tur nav svešo – viņi ir mani, un ne tikai tāpēc, ka tie bija mani radnieki. Katru latviešu ģimeni ir skārusi šī lieta. Ja tauta būtu kā cilvēka seja, viņi ir kā grumbas vai rētas uz šīs sejas, un tās nevajag pūderēt ciet. ●● Dzejnieks un atdzejotājs **Knuts Skujenieks** intervijā **Ilzei Vitolai** atceras pats savu ieslodzījuma laiku (1962-1969) padomju koncentrācijas nometnē Mordvijā: Es taču nevarēju sēdēt, galvu saķēris, un visu laiku vaimanāt (...) arī tajos apstākļos cilvēkam ir sevi jāsarga (...) protestējām, atteicāmies iet darbā Lieldienās, Ziemsvētkos. Katru gadu ar referātiem, tulkojumiem dažādās valodās atzīmējām Raiņa dienu. Mums bija ļoti piesātināta kultūras dzīve. Nometnē mana gadagājuma vīru bija ap 50. Tas bija kluss terora vilnis no 1959. līdz 1963. gadam. Tā izplānots, lai iebaidītu atsevišķas cilvēku grupas, bet pārējie par to nezināja un neinteresējās. Līdz šai dienai nav nekādu materiālu Okupācijas muzejā. Lai gan lēģeri bija ieslodzītie, kas, dienot padomju armijā un flotē, bija veidojuši pagrīdes organizācijas. Uz jautājumu, vai atmiņai palikusi oficiālā rehabilitācija 1989.6.VI: Ziņu par savu rehabilitāciju saņēmu Minhenē „Radio Brīvā Eiropa” redakcijā no teletaipa: „TASS paziņo...” Vīsa dzīve savā ziņā ir operete! Ar latviešu redakcijas zēniem turpat dārza kafejnicā ar vienu konjaciņu to nosvinējām (<LA.lv> 23.IV). ●● Angliski uzrakstīto un lietuviski jau pārtulkoto Rūtas Šepetis (**Šepetyts**) romānu *Between Shades of Gray*,

kam pamatā Staļina režīma deportēto Baltijas valstu iedzīvotāju liktenis, paredzēts laist klajā aptuveni 20 valodās. ●● Zinātni doktore, eksprezidente **Vaira Viķe-Freiberga** savas *Meteoroloģiskās saules / Gaišās saules* (Rīgā: Pētergailis, 2011. 248 lpp.) pēcvārdos: sējums nāk kā noslēgums fiziskās saules dziesmu apceru triloģijai, kas aizsākās ar „Hronoloģisko sauli” (1999) un turpinājās ar interpretācijām par „Siltās saules” tēmu (2002). Ar savām aptuveni 2 500 no „Saules dainu” masīva dziesmām fiziskā saule tās kopumā veido centrālo un skaitliski lielāko daļu no „Trejādām saulēm”, kur blakus tai nostājas „Kosmoloģiskā saule” (1997) un „Mitoloģiskā saule”, ar kuru būs noslēgta „Divtrejādo saulu” pentaloģija – viss piecu sējumu apceru cikls par latviešu saules dainām (223). ●● **Uldis Bērziņš**, kurš ar „Nepuņna” klajā laistā *Korāna (al-kur’ān)* latviskojumu piebiedrojas slavenu islāma svētrakstu tulkojumu zinātnieku virknei: „Korāns” nu jau 13½ gadsimtus ir atzīts par arābu kultūras Pamattekstu, (...) *Muhammeda atnestie raksti ir „arābu valodas dvēsele”, (...) islāma kultūras kods – bez „Korāna” jēdzienu sistēmas taču nav izprotama islāma garīgo vērtību skala* (Diena 22.VI, skat. U.B. atdzejotās sūras vai to fragmentus JG228:27-30 un JG247:2-6). ●● Un **Jānis Rokpelnis** uz **Bereļa** jautājumu, ko nozīmē jauns dzejnieks? – ...pēdējo gadu desmitu spilgtākais piemērs ir **Raupis**, kurš ienāca ar pilnīgi neatkarīgu intonāciju. *Raupu nav iespējams ne kopēt, ne atdarināt* [skat. JG265:2-9] (...) jaunam dzejniekam jāpieaudzē latviešu dzejai to, kas tai līdz šim trūcis. To var darīt arī ar tulkošanu – neba Latvijā aug un neba Rainis attīstījās, balstoties tikai uz Neredzīgo Indriķi, tāpēc man patīk, ka daudzi jaunie dzejnieki zina valodas, lasa oriģinālā, līdz ar to spēj aptvert pasaules kultūras mantojumu un justies brīvi mūsdienu vārda mākslā, bet, galvenais, pievēršas arī atdzejotājam – kā tas pats **Arvis Vīguls** (DELFI 13.V). ●● Autobiogrāfijas *Ilgais ceļš mājup* (2010) recenzents **Eduards Silkalns** autori **Māru Celli** („savas dvēseles meklētāju”) pievieno to latviešu jeb „klīstošo hollandiešu” kategorijai, kas notiesāti it kā uz mūžīgu pārvietošanos (Laiks 2011.12-18.II). ●● Pret biznesa spaidīto grāmatu apgādu tieksmi laist klajā mēslus protestē Latgales rakstnieki – **Līga Seikste Deksnē** ar savu skaistā rokrakstā sarakstīto, ādas vākos piecos eksemplāros iesieto pirmo dzejotāju krājumu *Herbarijs* aba *sina nikaida*, bet **Valentīns Lukaševičs** jau savu ceturto grāmatiņu *Bolti burti* ar 103 dzejoļiem izdevis pats (dzejnieka vecmammai bijis rožu kronis ar 103 pērlītēm). (re)

V A L O D A – Vai kāds varētu iedomāties, ka Francijas valdība nodrošinātu Francijā dzīvojošajiem [vairākiem miljoniem arābu] valsts apmaksātu izglītību arābu valodā? Vai Latvija ir bagātāka par Vāciju vai Franciju, ka var atļauties nodrošināt izglītību ne tikai valsts valodā, bet arī citās? – jautā **Jānis Iesalnieks** izdevumā *Visu Latvijai* (20.IV) ar piebildi, ka pāreja taču notikšot pakāpeniski, sākot ar 2012.1.IX, kad uz mācībām pilnībā latviešu valodā pārietu tikai 1. klase. ●● Centrālās vēlēšanu komisijas pr-jis **Arnis Cimdars** spiests (10.VI) ziņot, ka Satversmes grozījumiem par latviešu valodu skolās no nepieciešamajiem 150 000 parakstiem pietrūcis apm. 40 000... ●● Tikai ar lielām mokām 2. balsojumā

(9.VI) Saeimas vairākumam izdodas noraidīt **Igora Pimenova** (SC) priekšlikumu, kas atceltu regulējumu augstskolās lietot tikai ES valodas, tādējādi atverot durvis krievu valodai. ●●● Zīmīgas ir Saeimas deputāta un RLB pr-jā **Ingmāra Čaklā** (dzejnieka Māra Čaklā dēla) atbildes Uz *Latvijas Avīzes* (<LA.lv> 6.V) šefa **Voldemāra Krustiņa** asajiem jautājumiem par zināmu aprindu vēlmi ieviest LV citu iekārtu ar krievu kā valsts valodu, par pārkrievošanas centieniem, par amatpersonu vārģo pretspiedienu: *...politiski, nokļuvuši Saeimā, ar zvērestu apliecina, ka sargās latviešu valodu kā valsts valodu un nepieļaus neko citu.* [Mans] vērtējums ir tikpat viennozīmīgs – pilnīgi nepieļaujami, ka krievu valodu paceļ valsts valodas līmeni. (...) Lielākās bažas rada (...) latviešu biežā piekāpšanās sarunāties ar krieviem krieviski (...) latviešu valodas nelietošana saziņā ar krievvalodīgajiem. (...) Man sāpīgi vērot, ka labu reitingu notur „Saskaņas centrs” un viņu tradicionālajai bāzei pievienojas arī kāds pulciņš latviešu vēlētāju. (re)

DUBULTPILSONĪBAS jautājums bijis viens no galvenajiem ASV latviešu jaunatnes 15 pārstāvjiem Vašingtonā (1.IV), tiekoties ar prezidentu **Valdi Zatlēru**, kurš ieteicis rakstīt LR augstākajām amatpersonām un Saeimas deputātiem vēstules ar mudinājumiem grozīt eksistējošo likumu – tā <*Latviansonline.com*> (8.IV) vēstī Minesotas U. maģistrante **Ilze Garoza**, informēdama arī par nesenās miniaptaujas rezultātiem: 73% no ASV mītošiem latviešiem vecumā līdz 40 g. plāno nākotnē mācīties vai strādāt LR, 14,4 % izteikuši to pašu varbūtības formā, bet 8,1% vēlētos pārcelties uz dzīvi LR. Viens no 15 – Kolumbijas U. maģistrs **Mārtiņš Andersons** – paskaidrojis žurnālam *lr*, ka, neraugoties uz valstiskajiem šķēršļiem, sapni par dzīvošanu Latvijā viņš nesot atmetis. Žurnālistes **Ingas Sprinģes** vārdiem izsakoties, *viņš ir gatavs pamest savu dzīvokli saulainajā Sanfrancisko. Viņš ir pat gatavs mainīt nodarbošanos, ja vien pretī būtu iespēja strādāt atsaucīgā kolektīvā ar jauniem izaicinājumiem. Lai tas notiktu vieglāk, Mārtiņš vēlas iegūt arī Latvijas pilsonību, jo mēs visi esam latvieši neatkarīgi no tā, kurā vietā*

uzauguši. „Mums ir jāturas kopā. Nāv vērts dalīt mēs un jūs”, saka Mārtiņš, „tā ir vecmodīga domāšana, kas man riebjas”. Vērts izlasīt plašo, veikli uzrakstīto rakstu „Disnejlendas sajūta pārgājusi” (lr 26.V), galvenokārt par jaunajiem ārlatviešiem. (Ja JG lasītājiem rastos vēlēšanās izteikt savu viedokli par šo lr rakstu, laidiet ziņu: <rekmanis@gmail.com>). ●●● It kā no Gogoļa lugas *Revidents* izrāpušies Naturalizācijas pārvaldes klerki sekmīgi cēluši šķietami tikpat gogoliskajā tiesā prasību atņemt LR pilsonību pirms 25 gadiem – īsi pēc piedzimšanas Latvijā – kopā ar vecākiem ASV nonākušajam **Uģim Šteinmanim**, jo noskaidrojies, ka viņam, bez LR pases, ak šausmas, ir arī ASV pilsoņa pase. *Kā var atņemt vietu, kurā esi dzimis. Loģiski, ka ar Latvijas likumdošanu kaut kas nav kārtībā. Ar tādu attieksmi Latvijas pilsonību drīz nebūs. Un tagadējā Latvijas valdība cer, ka latvieši izglītosies un atgriezīsies?* – dibinātu sašutumu pauž Uģis, no kura, visam pa virsu, Rīgas apgabaltiesa lūko piedzīt tiesu izdevumus 51 lata apmērā! ●●● Šimbrīžam pilsonības likums ir atvērts (līdz 1.IX) un **Ingmāra Čaklā** vadītā Saeimas apakškomisija uzklaua visus viedokļus, arī no t.s. ārzemju latviešiem (*Diena* 18.V). (re)

ĒRMĪGAS BŪŠANAS – Lai gan dzirdēts par ne vienu vien gadījumu, kad latviešu darba meklētāji, īpaši jaunieši, izvēlas doties uz Rietumeiropu sakarā ar vietējo darba devēju diskriminējošo un totāli nepamatoto prasību zināt krievu valodu – pat no mežstrādniekiem, pavāriem, riepju montētājiem un adītājām (kuras strādā mājās!), Saeimas tautas kalpu vairākums atkārtoti noraida (28.IV) grozījumus, kas aizliegtu pieprasīt konkrētas, darba pienākumos nevajadzīgas valodas prasmi. ●●● LV Administratīvā rajona tiesa atstājusi spēkā disciplināro sodu policistam J.M. – ar 15 g. stāžu un 4 apbalvojumiem – par atbildēšanu dienesta telefonā latviski kādam krievvalodīgajam zvanītājam (<LA.lv> 28.V). ●●● Dibinātu sašutumu par ērmībām valodas jomā pauž rakstnieks un medicīnas doktors **Jānis Liepiņš**: *Ne Vācijā, ne Anglijā neesmu redzējis ielu nosaukumu plāksnēs līdzās vācu vai angļu valodai arī kādu citu valodu, bet*

Prezidents Valdis Zatlers tiekas LR vēstniecībā Vašingtonā (2011.1.IV) ar jauniešiem no ALJAS un 2x2 semināra (Malibū, Kalifornijā). 1.rind. no kr.: **Erīka Flina** (Flynn), **Marisa Gudrā**, **Indra Ekmane**, **Guna Začeste**, **Ilze Garoza**, **Alessandra Sūberģa** (Suuberg), **Kaira Čēčere**. 2. rind.: **Aleksandrs Israels**, **Alberts Ozols**, **Ēriks Apelis**, **Pēcis Aivars**, **2x2 organizētājs Aivars Osvalds**, **prezidents Valdis Zatlers**, **Mārtiņš Andersons**, **Markus Apelis**, **Pauls Šmauls**, **Dāvis Sīksnāns**.

mums Brisele [EP Ministru komiteja ministru vietnieku līmenī – red.] *iesaka lietot līdzās minoritāšu valodas.* (...) *Krievisko ielu plāksņu noņemšana pirms 20 gadiem bija viens no svarīgākajiem faktoriem okupācijas važu rašanas procesā. Ja tādas plāksnes plānprātīgi rosinās atjaunot Briseles ierēdņi, mēs pretošimies visiem spēkiem, barikāžu atjaunošanu ieskaitot* (Latvija Amerikā 2011,18). ●●● Īrijas latviešu portāls <baltic-ireland.ie> savukārt ņem uz grauda valsts ierēdņus, kuri „brīfingos” informē darba meklētājus Latvijā par iespējām Vācijas un Austrijas darba tirgū, pat nepieskaroties nacionālo un kultūras saišu saglabāšanas tematam. ●●● Ērmīguma piramīdas augšgalā jānovieto LR finanšu ministra **Andra Vilka** izteikta: *Ja Latvijas iedzīvotājam kaut kas nav pa prātam, viņš var doties strādāt uz ārzemēm, vai meklēt labāku darbu šeit pat. Valsts ar katru individuāli auklēties nevar.* ●●● Par kara noziegumos vainīgu atzītā un notiesātā Latgales Mazo Batu sādžas iedzīvotāju slaktera **Vasiļija Kononova** bērēs (5.IV) piedalījušies atsevišķi Saeimas saskaņieši un krievu frakcijas Rīgas domnieki, arī KF un Baltkrievijas vēstniecību darbinieki, to vidū KF vēstnieks Vešņakovs. ●●● ASV Valsts departaments katru gadu publicē simtiem lpp. garus ziņojumus par cilvēktiesībām visās pasaules valstīs. Visumā labvēlīgajā 20 lpp. garajā novērtējumā par pag.g. Latvijā izcelta 1) valsts amatpersonu korumpētība, 2) pārapdzīvotība un sliktā izturēšanās islaicīga ieslodzījuma vietās, 3) minimālo algu nespēja nodrošināt pienācīgu dzīvi, kas esot arī iemesls vardarbībai ģimenēs, 4) Rīga kā seksuāla galamērķis un, pārsteidzoši, 5) Rīgas domes nedibinātais aizliegums rīkot 16.III leģionāru piemiņas gājienu. Kritika, šaubu nav, ir pamatota, bet būtu krietni pārliecinošāka, ja naktu, piem., no Helsinkiem, Bernes, Oslo vai Berlīnes, nevis no Völstrīta finansistu bankrotā iedzītās megalvalsts, kur liela kongresmeņu daļa kalpo valdošajai korporatokrātijai, kur 40 milj. iedzīvotāju, nespēdami nopelnīt dienišķo uzturu, ir laimīgi par piešķirtajiem pārtikas kuponiem (*food stamps*), kur 50 milj. nav nodrošināta medicīniskā aprūpe un kas ieslodzīto skaita ziņā (pārpildītos cietumos!) ieņem 1. vietu pasaulē. ●●● Kad uz Bagdādi nosūtītās kongresmeņu delegācijas sastāvā ietilpstošais Rōrbekers (**Dana Rohrbacker**), republikānis no Kalifornijas, pieprasījis Irākai atmaksāt amerikāņu *pēdējos 8 kara gadus izdoto dolāru mega-summu* (pēc ekspertu aprēķiniem apm. 3 triljonus), Irākas valdības pārstāvis **Dr. Ali al-Dabbagh** palūdzis kongresmeņu kopā ar saviem kompanjoniem atstāt Irāku (AFP/Reuters). Pēc atgriešanās ASV Rōrbekers vairākos TV kanālos (FoxNews, CNN u.c. – 14.VI) diktā balsi vēstī par Irākas valsts amerikāņiem *neizprotamo nepateicību*. Tajā pat laikā ar Nobela Miera prēmiju apbalvotais Starptautiskās atomenerģijas aģentūras (IAEA) un ANO kodolieroču

inspektoru bij. vadītājs (1997-2009), pašreiz viens no Ēģiptes prezidenta kandidātiem, **Dr. Mohameds El Baradeis**, grāmatā *The Age of Deception* (Maldināšanas laikmets, 2011) ierosina, ka – tāpat kā serbu līderi **Slobodanu Miloševiću** – arī ASV eksprezidentu **Džordžu Bušu** un viņa administrācijas vadošos darbiniekus būtu jātiesā kā kara noziedzniekus, lai kaut kas *tamlīdzīgs neatkārtotos nākotnē.* (re)

LATVIJA – AR SKATU VIŅDIENĀS – Saeimas deputāte (Vienotība) **Inguna Rībena** – dubultdviņu māte, arhitekte, augstskolas mācībspēks, svētku *Rīga 800* vadītāja, kultūras ministre (2002-2004) – žurnāla *Ir* reti atklātā intervijā (7.VI), kas publicēta arī ārvaltiešu avīzēs, aicina beidzot izrunāt, sakārtot un pareizi novērtēt Latvijas neseno vēsturi, kas vēl joprojām esot *padomju okupācijas laikos traktētā pagātnē* – piem., LR plašsaziņas līdzekļi cietuši klusu par konferenci Lestēnē (8.V), kur speciālisti, ieskaitot Baltijas valstu aizsardzības ministrus, pieteikuši „trešo skatījumu” uz II Pasaules karu, proti, divu totalitāru lielvaru pāri staigāšanu Austrumeiropas zemēm un to iznīcināšanu. (Līdz šim Rietumi koncentrējušies galvenokārt uz holokaustu, bet Krievija – uz Lielo uzvaru.) Nākamajā dienā pēc Lestenes, *no rīta ieslēdzot radio un TV, dzirdēju un redzēju, ka Pārdaugavā pie Uzvaras pieminekļa tiek translēta militārā uzvaras parāde no Maskavas Sarkanā laukuma. Tas bija gluži kā padomju okupācijas gadus, kad 9.V visapkārt skanēja uzvaras maršī un visur bija redzamas translācijas no Maskavas. Patiesībā todien es līdz kaulam jutos kā savā bērībā un jaunībā Padomju Latvijā.* (...) *Un pēc šīm Maskavas svinībām Latvijā neviens no politiskās vides nenāca ar savu vērtējumu 9.V svinēšanai. Vēl pirms tam, 4.V, bija Dzintras Gekas dokumentālās filmas „Stacija Latyši” pirmizrāde par 1937./1938. gadu Maskavā un Krievijā, kad desmitiem tūkstoši cilvēku tika nosauti tikai tādēļ, ka viņi ir latvieši...* – tā Inguna Rībena. ●●● Viskonsinas U. vēstures profesors un LOM izveides autors **Dr. Paulis Lazda**: *Tiem, kas tika iesaukti leģionā, nebija izvēles.* (...) *Mēs nebijām un nekādā ziņā nevarējām būt sabiedrotie ar Vāciju, jo tad tāda Latvijas valdība vispār neeksistēja. Tā tas ir jāsaprot un tā uz to jāatbild. Apgalvojums, ka II Pasaules karā latviešu tauta karoja brālīs pret brāli, ir pārpratumš. Tas nebija brāļu karš. Bija masu armijas – vācu un sarkanā, kurās latvieši bija piespiedu kārtā iesaukti* (...) *Baltijas valstīm vajadzīga kopīga politika vēstures jautājumos. Mēs nevaram iet katrs atšķirīgu ceļu. Igaunija pasaulē bauda augstāku respektu nekā Latvija, [jo] igauņi nav tā locījušies kā viens otrs Latvijas politiķis* (Latvija Amerikā 30.IV). ●●● Rīgas Kongresu namā atklāj (29.IV) Polijas Tautas piemiņas institūta izstādi *Zimna wojna / Aukstais karš*, kur izmantoti arī Latvijas

Tautas frontes muzeja materiāli.

●●● Režisores **Dzintras Gekas** dokumentālfilma **Stacija Latvieši** (pirmizrāde Rīgā 4.V – Ērika Lansa scenārijs, prof. Aivara Strangas teksts) – par latviešu izcināšanu pēc Kremļa pavēles pag. gs. 30. gados Padomju Savienībā, kur, kā norāda 1926. gada tautas skaitīšanas dati, dzīvojuši 151 410 latviešu – 18 346 Ļeņingradā un tās apkaimē, Pleskavas apgabalā – 10 583, Maskavā – 10 167, Sibīrijā – 35 069. Kopumā Padomju Savienībā bija vismaz 372 latviešu kolonijas ar 12 000 saimniecībām. **Galina Strazdiņa** no Kemerovas stāsta: *Drīz mūsu vairs nebūs... Neesam ne latvieši, ne krievi... Tāpēc, ka neprotam savu valodu. Neprotam latviski runāt. 1937. gads...*

*ko es varu pateikt... man bija 14 gadi... nē, 15 gadi jau bija... „Melnā Berta” brauca pa mūsu sādžu... visus savāca, latviešus, igauņus, krievus, visus... Nevienš neatgriezās. Tolaik NKVD vadītāja Nikolaja Ježova pavēle (1937.30.XI) ievada t.s. **Latviešu operāciju**, kuras rezultātā tiek apcietināti 22 360 cilvēki, no kuriem 74% nošauj. Lai arī operācija galvenokārt vērsta pret latviešiem, tai par upuri kļūst arī citu tautību PSRS pilsoņi, kurus apsūdz spiegošanā Latvijas labā. Cieš gluži nevainīgi cilvēki, kuru vienīgais noziedzums ir būt par latvieti. Kemerovas apgabalā joprojām atrodas stacija **Latyši**. Filmā izmantotas Sibīrijas latviešu dziesmas un redzami 1937. gada represijas cietušo pēcteči Maskavā, Kemerovā, Krasnojarskas apgabalā un Latvijā. ●●● Pie Rundāles pils, kur atradušās Napoleona I armijas (1812) un I Pasaulē kara laikā vācu armijas (1915) lazaretēs, atklāti (29.IV) divi pieminekļi mirušajiem karotājiem. ●●● Atceroties Rīgā dzimušo, visā pasaulē pazīstamo foto portretistu Filipu Halsmanu (**Philippe Halsman** 1906-1979), kuru stāda līdzās pasaules izcilākajiem foto meistariem (Irving Penn, Richard Avedon, Ansel Adams, Henry Cartier-Bresson u.c.), maija sākumā mākslas zinātnieces **Ineses Baranovskas** vadītā projekta **Filips Halsmans un Rīga** ietvaros notiek starptautiska zinātniska konference, piemiņas zīmes (uz Dekoratīvās mākslas un dizaina muzeja sienas) un vairāku izstāžu (piem., **101 žurnāla LIFE vāks**) atklāšana. (re)*

LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS – Centrālās statistikas pārvalde vēstī, LR atstājušo skaits 2009. g. (10 700, ieskaitot 1 500 bērnu) bijis par 44,9% lielāks nekā 2008. g. ●●● Pēc **Valda Zatlera Rikojuma nr. 2** – rosinājuma atlaist 10. Saeimu, par ko lemtu tautas referendumā, – „pro-oligarhiskie” deputāti balsojumā (2.VI) ar 56% balsu iesēdina LR prezidenta krēslā ZZS deputātu, eksbaņķieri **Andri Bērziņu**, kurš LNT raidījuma **900 sekundes** veiktajā aptaujā gūst tikai 8% ekonomiski aktīvo iedzīvotāju atbalstu. Referendumā (23.VII) Saeimas atlaišanu atbalsta, apaļos skaitļos, 95% vēlētāju. ●●● Latvijas Radošo savienību 3 500 biedri publiskā paziņojumā (1.VI) Zatlera rikojumu raksturo kā **pārdomā-**

Garis Šitka <LA.lv>

Prezidents Andris Bērziņš

tu un jēgpilnu soli. ●●● Latvijas Intelektuālās attīstības fonda valdes pr-jns **Viesturs Dūle** u.c. aktīvisti drudzainā steigā noorganizē **Oligarhu kapusvētkus** (8.VI) ar mērķi izvilkt valsti no „intelektuālās apokalipses” un pārliecināt tautu pārņemt iniciatīvu savās rokās, ievēlot 11. Saeimā **domājošus cilvēkus**. Režisors **Aivars Čivželis**, uzrunājot Daugavmalā sanākušos tūkstošus, savukārt aicina ņemt piemēru no Islandes, kur pat teātra izrādes nesākoties, kamēr negodīgi politiķi sēž zālē, un arī oficianti restorānos atsakoties viņus apkalpot. Apolitiskās demonstrācijas noslēgumā vairāk nekā 8 000 cilvēku aplausu un izaucieni pavadījumā tiek sadedzināta tēlnieka un Latvijas Mākslas akadē-

mijas mācībspēka **Aigara Bikšes** (skat. JG253:49, 261:42, 262:40-45) un viņa studentu veidotā instalācija **Korupcijas klucis jeb trīsgalvainais kurl-aklmēmais jods** – simbols debesīs aizlaistajai ļaužu tendencei nedzirdēt, nerunāt un neredzēt notiekošās netaisnības. Labs sākums jautrā gaisotnē! Bet līdz oligarhu nogādāšanai kapos nāksies vēl pagaidīt. Taisnība blogistam **Imantam Burvim** – vergi ir tie, kas rada sev tirānus, nevis otrādi. Tādēļ, lūk, vispirms aši jāķeroti pie verga, pie verdziskas domāšanas izspiešanas no sevis. **Jānis Domburs** savukārt liek pierādīt latviešu elektorātam nepazaudēt plašāku skatu, lai neiznāk tā, ka *no oligarhiem bēga, uz krieviem uzskrēja*. ●●● Namdaris, Latvijas Amatniecības kamearas diplomēts guļbūves meistars, Lēdmanes „Saliņu” saimnieks, piecu bērnu tēvs **Tālis Sala** no brīvas **gribas un tīras sirds** atsakās (17.VI) no 2009. g. piešķirtā Atzinības krusta, pauzot protestu pret savtīgumu, amoralitāti, prettiesiskumu, kas valda Saeimā un valdībā. *Mums jāievēl tāda Saeima, kura spētu sasaukt Satversmes sapulci un pieņemt jaunu Satversmi*, aicinot talkā augstskolu studentus, vēlāk pieslēdzot juristus u.c. speciālistus, *tikai ne tos, kuri šodien grozās ap Šķēli, Lembergu, Grūtupa kantori – tā Dienā* (21.VI) Sala. ●●● *...esam gaidījuši 20 gadus, esam lēni gājuši un gaidījuši, ka kāds to izdarīs. Zatlers to izdarīja, viņš nosauca PATIESĪBU Vārdā un nav svarīgi kādi bija viņa iemesli, saka Ingūna Rībena* Ir intervē-

Korupcijas klucis deg, kamēr fonā skan „Vēl nāks Piektais gads”

Foto: Juris Zariņš

tājai Sallijai Benfeldei (7.VI) un turpina: *Mēs visur pieminam igauņus un to, ka viņi tikuši daudz tālāk, bet igauņi, piem., izvēlējās savai atjaunotajai valstij par prezidentu cilvēku, kurš nekad nebija košetējis ar okupācijas varu. Mēs par savu konformismu klusējam, to nevērtējam. Igauņi arī nomainīja visu savu vēsturnieku korpusu, aizvietojot viņus ar cilvēkiem, kas uz šīm lietām raudzījās pavisam ar citām, ar vecās ideoloģijas neaizēnotām acīm. Latvijā tie, kas mācīja PSKP vēsturi, sāka mācīt neatkarīgās Latvijas vēsturi. Mani aizkustināja, ka uz dokumentālās filmas par Lidiju Doroninu-Lasmani pirmizrādi ciemos bija atbraukusi viņas biedrene no Mordovijas nometnes laikiem, kura neatkarīgajā Igaunijā šajos laikos bijusi ministres amatā. Latvijā nekas tāds pat nav iedomājams, jo Doronina-Lasmane Latvijā tagad ir tikpat neērta kā okupācijas gados. Mums vēl aizvien vecā nomenklatūra pārvalda Latvijas valsti, tāpēc arī esam tur, kur mēs esam.* ●●● Viedais bloga publicists Alehins: *...post sovjetu sabiedrība ar saviem totalitārisma dēmoniem, gariem un rēģiem dabiski ir nedemokrātiska (..) liela daļa etnisko krievu nav samierinājušies ar to, ka viņi dzīvo nekrievu valstī, kur valsts dominējošā valoda, kultūra, sociālā atmiņa ir (precīzāk – ir jābūt) citai kā krievu valodai, kultūrai, sociālai atmiņai (..) viņiem šis fakts jāakceptē un jāieklaujas (vismaz daļēji jāasimilējas) valstsniecībā (..) latviešu partijām jāpastāv uz Latviju kā nacionālu latviešu valsti, jo nebūtu taisnīgi un godīgi prasīt no latviešiem integrēties krievos tāpat kā nebūtu taisnīgi un godīgi prasīt no frančiem, lai tie integrējas arābu imigrantos (kas, piem., Francijas otrajā lielākajā pilsētā Marselē ir vairākumā) (Ir 25.IV).* ●●● Par LV institūciju ļenganu pretspiedienu pret iedzīvotāju masveida došanos uz ārzemēm, arī pret pretvalstisko politiku (Jakova Plinera, Jāņa Urbanoviča u.c.) draudošajiem izteicieniem, piesaucot Libiju, Ēģipti un etniski ievirzīto asinspirti Kirgizstānas galvaspilsētā Biškekā, politiski aktīvie LR pilsoņi ir neizpratnē. Socioloģijas doktore Dagmāra Beitnere (skat. interviju 20. lpp.) atklātā vēstulē (4.V) aicina pilsoņus nebaidīties izteikties,

zvanīt un rakstīt iestādēm, protestēt: *Tikai neesiet vienaldzīgi. Latvijai vajag mūsu rūpes un uzmanību. (..) Runājiet ar ģimeni, draugiem, kolēģiem, domu-biedriem. Iedrošiniet viņus domāt visiem procesiem līdzī. Latvijai tas ir svarīgi. Mēs dzīvojam ekskluzīvā un ļoti iekārojamā vietā, par kuru arī miera laikā jābūt nomodā. Ja vēlamies pārmaiņas, ir jāmainās mums – sabiedrībai.* ●●● Politoloģe Dr. Vita Matīsa, kuras uzskatā Zatlers savas TV uzrunas laikā (2.VI) pirmo reizi neesot izskatījis pēc sausa ierēdņa, pirms tam radioraidījumā *Krustpunktā* (3.V) mudina LV politiķus sekot ASV prezidenta Džona Kenedija vārdiem: *Neprasiet, ko valsts var izdarīt jūsu labā, bet prasiet, ko jūs varat izdarīt savas valsts labā – ar piebildi, ka pēdējiem 20 gadiem Latvijā ir bijis uzlikts alkātības zīmogs – šīs paaudzes Latvijas politiķi savu pašlabumu ir likuši priekšā visam.* ●●● 4. maijā – LR Neatkarības atjaunošanas dienā (agrāk: LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienā) plašsaziņas līdzekļi vēstī par augsta kalibra amatpersonām, kuras greznos limuzīnos un miesassargu ielenkumā ierodas valsts svētku svinīgajā sēdē Saeimā, kur, pēc daļskanīgām uzrunām un himnas nodziedāšanas, Sarkanajā zālē skan svinīga tostēšana, dzirkstī šampānietis, mirdz ordeni un zibsnī fotoaparātu zibspuldzes, kam seko, Nacionālo bruņoto spēku orķestrim skanot, došanās ar ziediem pie Brīvības pieminekļa, kur, kā par nelaيمي – tāpat kā pie Raiņa pieminekļa Esplanādē – sapulcējušies vairāki simti *drūmu un karavīgu cilvēku*, visvairāk jaunizveidotās kustības *Tautai pietiek* dalībnieku, izsaka nemienu par amatvīru attālināšanos no vienkāršās tautas. Vēlāk Esplanādē notiek plašs koncertuzvedums *Strāvoklis* – ar Raiņa dzejas un dienasgrāmatas fragmentu lasījumiem un 19 mūzikas grupu priekšnesumiem – jaunām dziesmām ar dižā dzejnieka vārdiem. ●●● Tieši valsts svētkos, kā *Dienai* pavēsti Viļakas vietējais deputāts **Antons Pužulis** (TB/LNNK), par Krievijas vēstniecības atvēlēto naudu Saskaņas Centra piepalīgi klusi sākuši uzpravit pieminekli *padomju okupācijas varas nesējas* zaldātiņam (iesauka: *karjošais džeks*), kurš

Rinda uz “atvērto durvju dienu” Latvijas Nacionālās bibliotēkas *Gaismas pils* spēru svētku laikā

Foto: S. Suhānenkova

draudoši ar savu plinti skatoties uz Viļakas novada domi. ●●● Ko domājat par to, ka latvieši izmirst un emigrē, vai tas nozīmē, ka mēs vairs pasaulei neesam vajadzīgi? – jautā timekļa laikraksts *Visu Latvijai* (20.IV) triloģijas *Zīmogs Sarkanā Vaskā* autoram **Jānim Lejiņam**. Viņa atbilde: *Bet vai tad mūsu vairs nav? Jā. Tā tas viss tiek kurbulēts. Protams, šobrīd laiķi ir grūti, bet man ir iekšēja pārliecība, ka, ja esam pārdzīvojuši visu to jezgu, kas mums aiz muguras, tad arī šo pārdzīvosim. Ja palasa vēstures grāmatas, vienas šausmas, ko mūsu senči ir pārdzīvojuši, bet vai šie cilvēki vaidēja par dzīvi? Mana sirds saka, ka mēs esam tāda nezāle, ko nevienš kultivators neiznīdēs.* ●●● Un turpat agronoms **Andrejs Lucāns** aicina LR valdību un likumdevējus griezt par labu sevis pastrādāto *noziedzumu*, proti, bijušo lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumu apzinātu novirzīšanu no izejprodukcijas ražotāju kooperācijas ceļa uz spekulatīvā un alkatīgā privātā biznesa ceļa, kas iznīcināja potenciālo zemniecību. Viņš aicina sākt ar *biznesa haizivju sakampto piena pārstrādes atsavināšanu un nodošanu piensaimnieku kooperatīvajām sabiedrībām* – vispirms atsavinot s/s „Valmieras piens” un s/s „Rīgas piena kombināts”, kuras jau gatavojoties pārdot savas akcijas kādam *Krievijas uzņēmējam*. ●●● LU Lielajā aulā, klātesot valdības pārstāvjiem, katoļu garīdzniekiem un Polijas sūtnim, par godu Jāņa Pāvila II iecelšanai svēto kārtā notiek konference Jaunās pasaules vēstnesis un atskan (1.V) pēdējais pāvesta dzejdarbs *Romas triptihs*, arī Šopēns un Lists Vestarda Šimkus izpildījumā. ●●● **Latvijas Nacionālās bibliotēkas** jaunbūves – *Gaismas pils* – spēru svētku (3.V) dažas atbalsis: *LNB ir svētvietā nacionālajai pašapziņai, intelekta krātuve (prezidents Zatlers), LNB būs nacionālās identitātes krātuve, tā kalpos nācijai un reprezentēs to pasaulē* (kultūras ministre **Sarmīte Ēlerte**), *LNB ir pierādījusi mūsu tautas spēku, kas atkal ir jāatrod un jāturpina* (ēkas iecerēšanas projekta autors, arhitekts **Gunars Birkerts**), un *brīdī, kad augšup pret pelēkajām debesīm pacēlās zvaigznes vainags, kas tagad rotā spēres, un koris „Kamēr...” dziedāja „Gaismas pili”, šķita, ka klāt ir ne tikai pašreizējās, bet arī bijušās un nākamās paauzdes. Šis brīdis bija tikpat nopietns un lepnuma pilns kā 1988.11.XI vēja pluinītais rīts, kad Rīgas pils Svētā gara tornī uzvaroši pacēlās Latvijas sarkanbaltsarkanais karogs* (rakstnieks **Anna Žigure**). ●●● **Daugavpils** Māla mākslas centrā, piedaloties folkloras kopām *Dzīsmē* un *Dzīsmēite*, (11.VI) tiek iekurināts **malkas cepļis** keramikas izstrādājumiem, kurus raksturo latgaliski gudra atturība, vienkāršs skaistums un praktiskums. ●●● **Legendārās Turaidas Rozes** piemiņai Maijas dienas svētkos (10.V), slavīnot sauli un pavasari, tiek stādītas īpašas krūmrozes, kā arī iedegta *pret saviem tuvākajiem un pasauli vērsta mīlestības ugunīņa* (10.V). ●●● DnB Nord Barometra pētījums (DELFI 18.VI) liecina, ka 20% latviešu, ja nedzīvotu LV, vislabāk mājotu Zviedrijā; seko Šveice (16%), Vācija (14%), ASV (11%), Īrija (5%), KF (2%). (re)

ES – <EUobserver.com> (13.VI) vēsti, ka **Lietuva**, 26 ES valstu atbalstīta, uzņēmusies veikt informācijas darbu par savu pieredzi Maskavas totalitārā režīma gados, ar mērķi sagatavot paraugu citām valstīm vēsturiskās atmiņas dokumentēšanai un, galvenais,

Viļakas „Karojošais džeks”

lai pasauli pasargātu no totalitāru režīmu noziegumiem nākotnē. Tomēr PSRS noziegumus ES speciālisti izvairās pielīdzināt holokaustam. (re)

LATVIJAI VISAPKĀRT – NORVĒGIJĀ 32 g.v. islamofobs Anders Behringss Breiviks, kurš sevi, cita vidū, dēvē par kristiešu fundamentālistu un brīvmūrnieku ložas locekli, valdošās sociāldemokrātu partijas vasaras nometnē Ūtsalā (Utøya) pusotras stundas laikā apšāuj (22.VII) turpat 80 „kreiso” jauniešu, neilgi pirms tam detonējot nāvējošu autombīļbumbu Oslo valdības ēku rajonā (AFP; <guardian.co.uk>). ●●● **LIETUVĀ** Viļņas apgabaltiesa piespriež mūža ieslodzījumu bij. Rīgas omoniešiem **Konstantīnam Mihailovam** par 7 policistu/muitas ierēdņu nogalināšanu **Medininku robežpunktā** (1991.31.VI). Lidz šim Maskava nav reaģējusi uz Lietuvas aicinājumiem izdot pārējos trīs aizdomās turamos omoniešus (BNS). ●●● **IGAUNIJĀ** laikraksta **Aripaev** redaktors (6.VI): *Latvijai ir problēmas, ja prezidents rosina atlaist parlamentu kā pēdējo mēģinājumu, lai ierobežotu t.d. oligarhu varu, un tad ir spiests noskattīties, kā vienam no šādiem oligarhiem, bijušajam banķierim, tiek piešķirts viņa darbs.* ●●● *Eiropas valstīs, kurās 20. gs. pie varas nāca autoritāri vai totalitāri režīmi, ir atvainojušās par to pastrādātajiem noziegumiem un paužus nosēdēt par notikušo, (...) to nav izdarījusi tikai viena valsts. (...) II Pasaules karš sākās pēc deportācijām, pēc Igaunijas, Latvijas un Lietuvas okupācijas, pēc iebrukuma Polijā 1939. g. septembrī, [kad] bija divi sabiedrotie – Hitlers un Staļins, Padomju Savienība un Vācija – tā prezidents Ilvess Tallinā pie Brīvības krusta, atceroties staļinistiskās represijas 1941. g.* ●●● Dabas katastrofu ziņā, kā vēsta beļģu pētniecības centrs EM-DAT, Igaunija esot visdrošākā vieta pasaulē. Seko: Katara, Bahreina, Apvienotie Arābu Emirāti un Andora. ●●● **ZVIEDRIJAS** Kara akadēmijas izstrādātajā militārajā doktrīnā viens no punktiem paredz sniegt palīdzību Baltijas valstīm, ja tām uzbrūktu KF. Hipotētiskajā karā **NATO murgs** varētu būt krievu draudi *izmantot kodolieročus, ja Rietumvalstīs gribēs iejaukties* (LETA 20.V). ●●● **POLIJAS** vēstniecības Rīgā oficiālā paziņojumā (<LA.lv> 21.IV) Saimes deputāta **Nikolaja Kabanova** (SC) staļinistiski ievirzītās izteikas Rīgas krievu avīzē *Vesti segodnja* par Maskavas noziegumu Katiņā raksturotas kā mēģinājums provocēt konfliktu starp Poliju un KF. ●●● **SOMIJĀ** vēlēšanās (17.IV) ne visai pārliecinoša uzvarētāja ar 21% ir pro-ES nacionālās koalīcijas partija **Kokoomus**, apsteidzot sociāldemokrātus (19,1%) un anti-ES populistus **Perussuomalaiset** („Īstos somus” – 19%, kas pirms 4 g. iegūst 4%). ●●● **JAKUTIJĀ** izdota pirmā ābece čukču valodā, pateicoties pērngada lēmumam Jakutijas čukču kongresā (DELFI 15.IV). ●●● **KF** cilvēktiesību

org-*jas Memorial* vietnē ievietots **Vēsturisko atmiņu darba grupas** izstrādāts **Krievijas destalinizācijas plāns**, kur, cita vidū, iekļauta prasība atzīt PSRS totalitārā režīma upurus un sekas visā bijušajā PSRS, ieskaitot Baltiju. Medvedjevs līdz šim nav devis atklātībā plāna vērtējumu. ●●● Vēsturniece, Sanktpēterburgas Ermitāžas muzeja padomniece, **Jūlija Kantora** radiopārraidē *Eho Moskvy* (4.VI) nodēvē baltiešu masveida deportācijas (1940.14.VI) par *momentānu traģēdiju*, kam neesot bijusi *ne mazākā* (..) *iekšpolitiskā nepieciešamība*, piebilstot, ka *pirmais, kurš attiecībā uz Baltijas valstīm lietojis jēdzienu „okupācija”, bijis pats biedrs Stalins. Tas ir PSRS Ārlietu tautas komisariāta dokumentos. Viņš saka: „Ja ne mēs, tad vācieši jūs okupēs”* (<LA.lv> 7.VI). ●●● Dzejnieka un publicista **Aļekseja Širopajeva** uzskatā KF jāatsakoties no *valstiskuma impēriskā rakstura* un jādod *vaļa Tatarstānai un Baškortostānai, jāatbrīvojas no Ziemeļkaukāza kā no smagas nastas un jāizveido 7 krievu brīvvalstis: Tālie Austrumi, Sibīrija, Urāli, Pievolga, Viduskrīvijs, Dienvidkrīvijs, Krievu Ziemeļi – tā Laikā* (18.VI-1.VII) vēsti **Franks Gordons**. ●●● Varas iestādes slepus nomainījušas Smoļenskas katastrofas piemiņas plāksni ar uzrakstu poļu valodā par 96 upuriem, ieskaitot Polijas prezidentu **Lehu Kačiņski**, kuri devušies uz Katīnu atzīmēt *padomju genocīda noziegumu pret karagūstekņiem*. ●●● Zimīgi ir 12 krievu studentu, **ņākotnes KF līderu** vērtējumi pēc 5 dienām Latvijā: *Šobrīd nav nekā, ko Latvija varētu pārņemt no Krievijas* (Anastasija Kuzmina, Maskava). *Kauns, ka Latvijā ir tādi politiķi kā Kravcovs, kuri, gadiem te dzīvojot, nav iemācījušies valsts valodu* (..) *laba ekoloģija, ja laukos tik daudz stārķu!* (Ivans Ivolga, Stavropole). *Ir pilnīgi skaidrs – dzīvojot Latvijā un lai saņemtu LR pilsonību, valsts valoda ir jāprot* (Ludmila Šoganova, Ziemeļkaukāzs) (<LA.lv> 16.VII). (re)

CITUR ĢEOPOLITISKAJĀ TELPĀ – PAKISTĀNAS garnizonpilsētas Ahotabadas trīsstāvu villā, minūšu gājienā no karaskolas un nepilnus 50 km no galvaspilsētas Islamabadas, ASV specvienības SEAL kaujinieki ar precīzu šāvīnu galvā nogalina (1.V) neapbruņoto **Osamu bin Ladenu**, pie reizes sašaujot kājā viņa 29 g.v., arī neapbruņoto sievu **Amalu Ahmed Abdul Fatah**. Daudzu uzskatā kovbojiskā gājiena vietā civilizētāk būtu bijis starptautiskā teroristu tīkla *Al Qaeda* formālo galvu saņemt dzīvu un, tāpat kā, piem., „Balkānu slakterus” **Slobodanu Miloševiću** un serbu ģenerāli **Ratko Mladiču**, kuru kontā ir vairāk nekā 8 000 noslaktēto musulmaņu vīriešu un pusaudžu Srebrenicā vien, nodot ANO Starptautiskajam tribunālam (International Criminal Tribunal) vai Starptautiskajai krimināltiesībai (International Criminal Court), kurai ASV gan atsaucās piediedroties savas pašiedomātās „ekskluzivitātes” dēļ. ●●● Partijas Jamiat-e-Ulema-e-Islam (JUI) mītiņā Kvetā (6.V) tās līdera, bij. senatora **Hafiza Fazala Bareha** reakcija: *viens Osama ir noslepkavots, un tagad dzims tūkstošiem Osamu, svētais karš nerims un cīņa pret Ameriku un tās sabiedrotajiem turpināsies*. ●●● **TUVAJOS AUSTRUMOS** bin Ladena likvidēšanu aizēno politiskā atmda, neatkarības kustības, panarābisms, ar ēģiptiešu starpniecību panāktā vienošanās starp naidīgajām palestīniešu frakcijām *Fatah* un *Hamas*. ●●● **GRIEĶIJĀ** Atēnās un

Obamas burvja triks

SPĀNIJĀ Madridē, un ne tikai, tūkstošiem nemiernieku jeb **Indignés** protestē pret *mežonīgā kapitālisma politiskās un ekonomiskās elites izraisītajiem procesiem*. ●●● Līdz šim vienīgi **ISLANDE** ir uzdrošinājusies blēdīgos finansistus samest cietumā, vienlaikus nomainot valdību, kas sniedza palīdzīgu roku ļaunu manipulētājiem banksteriem. ●●● **ASV** – Nesenais, akadēmiskajam žurnālam *Perspectives on Psychological Science* uzrakstītais pētījums *Building a Better America – One Wealth Quintile at a Time* (**Michael I. Norton** – Harvard U. un **Dan Ariely** – Duke U. <<http://tinyurl.com/norton-ariely>>) liecina, ka ASV iedzīvotāju visumā tumsonīgās un apātiskās masas nemaz neapzinās (pateicoties korporatīvu veiklajām manipulācijām) milzīgo nevienlīdzību valstī – faktu, ka 1% megabagātnieku rokās ir turpat 50% (augšējo 20% – 84%) valsts bagātības. Kaut arī neesot sagaidāms, ka (tās pašas tumsonības dēļ) amerikāņi aktīvi iestāsies par plaīsas sašaurināšanu starp relatīvi nēdaudzajiem plutokrātiem un tautu, 92% no tiem, kuri ir vairāk vai mazāk lietas kursā, izvēlētos vienlīdzīgāku ekonomisko sistēmu, tādu, kāda valda, piem., sociāldemokrātiskajā Skandināvijā. ●●● *The Washington Post* ekonomists **Roberts J. Samuelsons** rakstā „Maybe We Americans Can Learn from Latvia” (17.VII) aicina ASV valdības amatpersonas palūkoties uz Latvijas piemēru *ekonomiskās lejupslīdes apturēšanai un stabilitātes nodrošināšanai*. ●●● **VĒRTS IZLASĪT** prof. (U. of Exeter) Papes (**Ilan Pappé**, dz. 1937, vecāki Vācijas žīdi) *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples* (Cambridge U. Press, 2003) – no Muhammada Ali Pašas dinastijas 19. gs. sākumā (Ēģiptē, Sudānā), cionistu nacionālistu ierašanās 20. gs. sākumā līdz pat Izraēlas valsts nodibināšanai (1948), sekojošiem kariem/konfliktiem un intifadām (1987 un 2000). ●●● Demokrātiski ievirzītās sabiedriskās kustības Dienvidamerikā (Bolīvijā, Argentīnā, Ekvadorā, Urugvajā, Paragvajā, Venecuēlā, Brazīlijā u.c.) apcer ASV un Argentīnā izglītību ieguvušais žurnālists **Dangls (Ben Dajls)** savā otrā grāmatā *Dancing with Dynamite: Social Movements and States in Latin America* (AK Press, 2010). Pēdējā nodaļā, it kā paredzēdams tautas buntošanos pret Viskonsinas reakcionāro gubernatoru štata galvaspilsētā Madisonā īsi pēc grāmatas iznākšanas, autors cenšas atbildēt uz jautājumu: *ko amerikāņu aktivisti varētu mācīties no Dienvidamerikas sociālajām kustībām?* (re)

Materiālus sagatavoja Vita Gaiķe (vg), Anita Liepiņa (al), Māris Brancis (mb), Rolfs Ekmanis (re).

Jānis Krēsliņš, Sr.

ATBILDE LAIMOŅA PURA VĒSTULEI JG265:59-64

Mēs esam vairījušies dziļāk ieskaļties (...) savas tautas vēstures traģiskajā ainā. (...) Visi mūsu sapņi ir saistīti ar vizionāro nākotnes Latviju. Tā nāks ar tiem vīriem un sievietēm, bet tikai tad, ja tiem būs bijusi drosmie ieskaļties tautas vēsturē tādā, kāda tā ir, un spēju atzīt, ka brīvību tautai nekad nenes svešnieki.

Haralds Biezais. *Sveši kungi, pašu ļaudis. Latvija kāskrusta varā* (1992:525).

Tā kā Laimonis Pūrs savā man adresētās atklātās vēstules „Vēsture un patriotisms” pašā sākumā uzrunā mani teikdams: *Lūk, mister Jāni Krēsliņ, senior, cik dāsni saplaukst Jūsu izsētās nezāļu sēklas mūsu vēsturē, tās nomāc valstsnācijas patriotismu, tiešāk izsakoties, nicina latviskumu, gribot negribot mana atbilde varētu būt adresēta gospoģinam Laimonim Pūram. LP dēvē mani arī par kulturologu. Pirmo reizi šādu vārdu pamanīju redakcijas piezīmē pie mana JG 264 iespiestā raksta „Latvijas anarhisti Londonā pirms 100 gadiem”. LP vēstule patiesībā ir komentāri par šo rakstu.*

Mani uzrunājot, LP raksta: *Vai nav smieklīgi acināt latviešus kā pirmos pasaulē atvainotus „krieviem par tautiešu nelietībām”?* Nekad neesmu acinājies to darīt, to *Latvijas Avīzē* ir acinājis Arvīds Bernhards.

Es neprasu atvainoties, es cenšos noskaidrot, atklāt cik savas tautas nonākšanā katastrofālā situācijā vainojams ir arī savs skaits tautas brāļu un māsu un, jo sevišķi, to nezinīgie ideologi. Un kādēļ tik milzīgs skaits latviešu aizgāja bojā 1905. gada revolūcijas, Pirmā un Otrā Pasaules kara laikos. Kas varbūt ir arī viens no galveniem iemesliem kādēļ pēc Otrā Pasaules kara Latvijā iepļūda tik milzums daudz sveštautiešu. Kādēļ izcilais latviešu rakstnieks Kārlis Zariņš savā grāmatā *Pārdomas baložiem maizi drupinot* (1992:58) rakstīja: *Arvien vairāk jūtu, ka abos milzu karos kritušo latvju asinīs brēc un vaimanā manā apziņā. Es dzirdu šīs asinīs, rītos celdamies, vakaros gulēt iedams.*

1905. gada revolūcijas norisē zināmu teroristu izraisītās slepkavības un vardarbība, kas bija vērstas ne tikai pret Latvijas baltvāciešiem un krievu administrācijas pārstāvjiem, bet arī pret revolūcionāriem nepatīkamiem latviešiem, izraisīja asiņainās cara soda ekspedīcijas. Šais norisēs bojā aizgāja liels skaits Latvijas iedzīvotāju, ne tikai latviešu tautības vien.

Vēlākais valstsvīrs, 1941. gadā lielinieku apcietinātais un nošautais Hugo Celmiņš 1906. gadā rakstīja: *Ļaudis teicās cīnāmiēs pret rupju nospiedošu varu, sludina atsavināšanos no tās un lieto pie tam atkal to pašu rupjo varu pret katru savu domu pretinieku. „Kas nav ar mums, tas ir pret mums!” – Tas ir nežēlīgi, nepareizi un netaisni. Nē! Tas nevar būt: rupja vara nav lietojama ne no vienas, ne no otras puses. Sociālisms taču grib būt kultūras panākums? Tad viņa piekritējiem nav jākaro ar mežoņu līdzekļiem.*

Pirmā Pasaules kara laikā un pēcāk, cīnoties krievu armijas rindās un kalpojot Ļeņina impērijai, bojā, savukārt, aizgāja milzīgs skaits latviešu. 1919. gadā nodibinātā Stučkas komunistiskā īslaicīga Latvijas Padomju Sociālistiskā republika, kuras vadība bij pilnīgi latviska, ar savu brutalitāti un neskaitāmām slepkavībām, parādīja šī režīma isto seju.

Minot latviešu strēlnieku un viņu lomu Ļeņina kalpībā, LP, starp citiem, citē arī Ilmāru Knaģi, kas jau-tājis: *Vai tagad būtu Latvija, ja ar latviešu strēlnieku līdzdalību nebūtu satriekta tā vara, kas latviešiem nesolīja neko?* Vēstures takas ir sarežģītas, bet ir zīmīgi, ka latviešu strēlnieku piedalīšanās Ļeņina plānotās cara Krievijas graušānā pilnīgi atbilda Vācijas ārpolitikas un militāras visaugstākās virsvadības interesēm, kas bij pārliecinātas, ka Krievija nav jāgrauj tikai ar militāriem līdzekļiem, bet arī atbalstot grupējumus, kas vēlējas graut cara režīmu no iekšienes un kas bija par mieru, jo karš vēl nebija beidzies ne rietumu, ne austrumu frontē. Tādēļ tās ar milzu līdzekļiem atbalstīja Ļeņina komunisti, aizveda Ļeņinu no Šveices speciālā vilcienā cauri Vācijai uz Zviedriju, lai no turienes tas nokļūtu Krievijā, un vēlējas, lai latviešu strēlnieki grauj Krieviju no iekšienes. (Skati apceres „Kas deva naudu boļševiku revolūcijai Krievijā” un „Pulkvedis Vācietis un vācieši. Kādēļ latviešu strēlnieki 1918. gadā vācu valdības uztverē cīnījās par tās mērķiem” manu *Rakstu* otrā sējumā *Vēstures vērtos*. Rīgā: Valters un Rapa, 2006.)

Otrā Pasaules kara laikā vācu armijas rindās bojā aizgāja atkal ļoti daudz Latvijas iedzīvotāju (ne jau tikai latvieši vien), kas vairumā bija ar varu mobilizēti. Milzīgs skaits aizgāja bojā arī Padomju armijā brīvprātīgo un iesaukto Latvijas iedzīvotāju – no kuriem daļai bija Kurzemē jācīnās pret vācu armijas latviešu vienībām. Ne Hitlera ne Staļina impērijām nebija nodomi atjaunot Latvijas neatkarību. Šim varām bija vajadzīga tikai lielgabalu barība savu latviešu tautai naidīgo mērķu īstenošanai.

Par LP sāku galvenokārt interesēties pēc viņa atmiņu *Aizejot atskaties* pirmo divu sējumu (2005, 2006) izlasīšanas, kuras autors pirms gadiem man atsuģija ar veltījumu. Tās man likās nozīmīgas, jo viņš ir viens no retajiem Padomju Latvijas kultūras un politiskās dzīves vadošiem darbiniekiem, kas publicējis šādas sīkas atskaites, arī par savu personīgo dzīvi un likstām. Tur plašas ziņas par Latviju Padomju režīma laikā, arī par to, kā Otrā Pasaules kara laika beigu posmā, kad Rīga vēl nebija ieņemta, LP darbojies Daugavpilī Latviešu Komunistu partijas laikrakstā *Cīņa*. Tas jau varbūt saprotams, jo viņš bija rados un draudzīgās attiecībās ar Albertu Miezi, Hitlera režīma laikā nošauto komunistu pagrīdes darbinieku, kurš pēc krievu armijas ieņākšanas Padomju varas laikā bija Latvijas Tautas saeimas deputāts. Albertam Miezim LP veltījis romānu *Ēnas gaist* (1956). Arī 1940. gadā LP bij jaunās varas apsveicēju rindās. Tagad viņš ir kvēls nacionālists, ass krievu varas, pašreizējo Latvijas valdību, daudzu slavenu Padlatvijas rakstnieku, ieskaitot Jāņa Petera, un arī trimdas latviešu kritizētājs. Gan Latvijā tagad, gan trimdā bieži ir aizmirsts, ka LP ilgus gadus bija viens no populārākajiem un raģīgākajiem Padlatvijas rakstniekiem. Krietsns skaits viņa sacerējumu ir tulkoti krievu un igauņu, varbūt arī citās valodās. Ilgus gadus LP bija arī žurnāla *Zvaigzne* atbildīgais sekretārs

un līdzstrādnieks. Viņa darbošanās laikā žurnāls bieži bija visai interesants, tur iespieda arī dažu trimdas rakstnieku, piemēram, Anšlava Eglīša, sacerējumus.

Protams, daudziem LP uzskatiem par Latvijas un latviešu vēsturi un valodu nepiekrītu. Diemžēl, tādi uzskati joprojām piemīt daudziem tautas brāļiem un māsām. Lai šos visus atspēkotu, vajadzētu uzrakstīt garu rakstu. Zīnu, ka LP neapšaubāmi sirds asiņo par latviešu tautas likteni un ka viņš ir kvēls nacionālists, bet viņš tomēr ir mītu varā, kas, manuprāt, ir palīdzējuši latviešu tautu apmulsināt un novest to vēstures neceljos. Par latviešu vēstures gaitām dziļāku ieskatu varam iegūt, salīdzinot tās ar latviešu kaimiņu – igauņu, leišu, somu, zviedru un citu tautu vēsturi. Daudz kas ir ļoti līdzīgs, par spīti tam, ka daudz kas ir atšķirīgs.

LP savā vēstulē raksta, ka jau savā *Aizejot atskaties* otrā sējumā viņš paudis nepatiku pret manu apgalvojumu, ka 1905. gada revolūciju nevar saistīt ar latviešu tautas vairākuma nostāju (ja arī tas varētu būt taisnība, kur es šādu apgalvojumu esmu izteicis?), jo tajā noteicošie teroristi ir ļoti radniecīgi tiem teroristiem, kas bieži tiek pieminēti šodienas laikrakstu pirmās lapās visā pasaulē (JK). LP jautā, Kam izdevīgs šāds mūsu tēvtēvu varonības nonicinājums? Es nenīcinu, bet cildinu, tos daudzos latviešus kas revolūcijas laikā, un pirms un pēc tās, centās latviešu tautai iegūt lielākas tiesības politiskā, kulturālā un saimnieciskā ziņā savā tēvzemē un apkaroja galīgi novecojušās un netaisnās muižniecības privilēģijas un cara valdības pārkrievošanas izricības. Es nicinu tos, kas revolūcijas laikā nodarbojās ar neskaitāmām visbrutālākām slepkavībām, ne tikai baltvāciešu, bet galvenokārt latviešu, neskaitāmo muižu dedzināšanām, izlaupišanām, baznīcu demolešanu, vēstures arhīvu, bibliotēku izpostīšanu un nodedzināšanu, kas viss izraisīja nežēlīgās cara valdības un muižniecības soda ekspedīcijas. Un jaunus asins plūdus. Pēc revolūcijas emigrējuši baltvācieši, savukārt, izplatīja visā pasaulē naidīgas ziņas par latviešiem. Dažiem no šiem baltvāciešiem bija vadoša loma Hitlera rasiskā nacionālsociālisma un latviešiem naidīgu ideju izveidošanā.

Ja rakstot par latviešu vēsturi 20. gs. mēs nedrīkstētu pieminēt nos tautas brāļus un māsas, kas piedalījušies noziedzīgos pasākumos, tad jāņem vērā, ka to pasaulē nepārtraukti darījuši un dara citi, ļoti bieži darot nepatiesus vispārinājumus un apvainojumus visai latviešu tautai. Jāmin, visu tautu starpā ir blēži, slepkavas un noziedznieki. Varbūt LP īsti nezina, ka rietumu pasaulē par latviešiem bieži var atrast negatīvus un arī aplamus apgalvojumus. Par tādiem krievu mēdijos LP, pieņemu, labi zina.

Latviešiem nav jāidentificējas ar visādiem latviešu izcelsmes neliešiem, bet gan ar tādiem tautas brāļiem un māsām, kas darbojas savas tautas labā ar godīgiem līdzekļiem. Latvieši ir ļoti maza tauta, un ar varu diez vai ko varēsīm paveikt. Kad es jaunus gados Ņujorkā satikos ar Jāni Ozolu (1878-1968), 1905. gada revolūcijas Latvijā vai pašu galveno vadītāju, Latvijas Sociāldemokrātu partijas un tā laikraksta *Cīņa* dibinātāju un Krievijas Otrās Domas deputātu, kurš pēc tās slēgšanas atbēga uz Ameriku un dzīvoja Ņujorkā netālu no manas mājvietas, jautāju kā viņš īsumā izvērtētu šo revolūciju, viņš atbildēja apmēram šādi: *Krievijas lācis bija aizmiedzis. Mēs viņam ar adatu*

iedūrām dibenā. Viņš lēnām pamodās, atčāpoja uz Latviju un uzsēdās mums virsū. Un revolūcija bija cauri.

Kādēļ es nedrīkstētu aprakstīt latviešu komunistiskos anarhistus, kuru vadoņi jau 1905. gada revolūcijas laikā bija revolūcijas vadītāju latviešu sociāldemokrātu un Žīdu Bunda Federatīvās komitejas teroristisko kaujinieku avangardā un vēlāk piedalījās slepkavībās un laupīšanās Anglijā un citur? Viens no šiem Londonas anarhistiem, Jēkabs Peterss, kļuva Leņina Valsts Ārkārtējās komitejas (čēkas) priekšsēdētāja Dzeržinska vietnieks.

Kāds sakars šiem anarhistiem, pārfrāzējot sākumā citēto profesora Haralda Biezā teicienu, ar vizionāro un cēlo Latviju, par ko domājām kādreiz un par kuru varbūt vēl kāds kaut kur domā? Varbūt jau novēloti.

Kā jau visas vēstules, arī šo ievietojam bez redakcionāliem labojumiem, ja neskaita vietumis pieturas zīmes. Red.

NOTA BENE

JG265:65 ievietotais attēls, kur redzams „Voldiņš” uz Brīvības ielas bruģa, atlaidies garšļaukus uz muguras 6.45 no rīta, 1991.25.VIII, uzglabājies no „veciem laikiem”, kad, jau sākot ar 80. gadu vidū, *Radio Brīvā Eiropa* latviešu redakcijā Minhenē pa dažādiem ceļiem nonāca dramatisko viņdienu liecības – visvairāk skaņu un video lentes, drukas darbi un fotogrāfijas, kuru autori ne vienmēr bija identificēti. Tāds arī bija uzņēmums ar demontēto Rīgas leņinekli. Piekabinājām: *fotogrāfs nezināms*. Drīz pēc Vasaras nr. parādīšanās dienas gaismā saņēmām sekojošās ar humora pieskaņu apveltītās rindiņas no neviena cita kā Latvijas foteimestaru Olimpa pašā augšā esošā **Gunāra Janaiša**, kura darbi ne reizi vien ievietoti JG lappusēs (skat., piem., JG263, kas veltīts dzejniekam Gunaram Saliņam): *Mēdz būt arī tādi gadījumi, kad nezināms fotogrāfs (zem nogāztā Leņina) atrodas, ir vēl dzīvs un atpazīst savu bildi, kuras dēļ zaudējis veselu nakti... Neķer krenķi, tiesā nesūdžēsu...*

Pie reizes lūdzu **Richardu Liuki** – mākslinieka Voldemāra Dārznieka jau vairākus slavinošus komentārus saņēmušā fotoportreta (JG265:46) darinātāju – neļauņoties par viņa uzvārda sagrozīšanu (jābūt Liukis, nevis Luikis), turklāt veselās trīs reizes (satura rādītājā, *In This Issue* un 47. lpp. apakšā). Mūsu līdzstrādniece Helēna Hofmane zina vēstīt, ka šis latgaļu uzvārds sākotnēji bijis *Lyuks*, t.i., *lūks* – koka mizas sloksne, kas plēsta, piem., no augoša kārkla, liepas un ko parasti izmanto pinumiem. (JG red.)

PASAUĻĒ LIELĀKAIS ĻAUNDARIS?

Latvijas politiskajos un ekonomiskajos procesos aizvien lielāku ietekmi iegūst algoti vai citādi uzpirkti cilvēki – mūsu līdzpilsoņi, kuri darbojas Sorosa [George Soros] tīklos, vai kuri par savu iztiku, sabiedrisko un sociālo stāvokli pateicību parādā pasaulē skandalozākajam megaspekulantam Džordžam Sorosam. Kas ir Soross? Pats sevi viņš publiski salīdzinājis ar Dievu un „pasaules sirdsapziņu”, daudzi neiedziļinājušies cilvēki viņu uzskata par labdari vai filantropu. Latviešu valodā ir maz līdzsvarotu rakstu par Sorosu, tāpēc nolēmu pārtulkot CBS žurnālista Stīva Krofta (Steve Kroft) rakstu, kas saucas „Pasaulē jaunākais cilvēks”.

Jānis Kučinskis <vetrasputns@inbox.lv>

<<http://zinas.nra.lv/viedokli/janis-kucinskis/49368-pasaule-lielakais-laundaris-soross.htm>>

<<http://imfreenow.blogspot.com/2011/01/most-evil-man-in-world.html>>

Izvilumi no raksta...

Obama virzās vienā solī ar Sorosa filozofijām un ir instruments Sorosa pasaules pārveidošanas stratēģijā. „Galvenais šķērslis taisnīgai pasaules kārtībai ir Amerikas Savienotās Valstis,” paziņojis Džordžs Soross. Ja papētām Sorosu, mēs atrodam, ka viņš ir multimiljardieris un ateists ar sašķobītām morālajām vērtībām un sociopātām raksturīgu sirdsapziņas nesamību. Viņš sevi uzskata par elitāru pasaules limeņa filozofu, nicina amerikānisko dzīvesveidu un viņam ļoti patīk būt par sociālu inženieri, kas maina kultūru. (..) Soross mācījās Londonas ekonomiskajā augstskolā, kur viņš nonāca cita ateista un bijušā Ungārijas iedzīvotāja Karla Popera [Karl Popper] ietekmē, kurš bija viens no profesoriem. Popers bija Sorosa mentors līdz savai nāvei 1994. gadā. Divas svarīgākās Popera mācības bija „atvērta sabiedrība” un fallibilisms. Fallibilisms ir filozofiska doktrīna, kas sludina, ka visas pretenzijas uz zināšanu būtībā ir kļūdainas [proti, zināt nav iespējams – tulk. komentārs]. „Atvērta sabiedrība” nozīmē uz testiem un vērtējumiem balstītu pieeju sociālajai inženierijai. (..) kopš Otrā pasaules kara lielākā Rietumu demokrātisko valstu daļa ir sekojusi Popera sociālās inženierijas padomiem un īstenojušas sociālās reformas, kas šīs valstis novedušas šausmīgā jucekli. (..) 1956. gadā Soross pārcēlās uz Ņujorku, kur viņš strādāja Volstrītā [ASV finanšu centrs – tulk. piez.] un sāka uzkrāt savu bagātību. Viņš specializējās hedžfondos un valūtu spekulācijās. Soross šajos darījumos ir absolūti nežēlīgs, amorāls un viltīgs, savu salaupīto bagātību viņš vairo ļoti ātri. Jau 1980. gados viņš kļuva viens no globālajiem finanšu grāvējiem, kāds viņš ir pašlaik. (..) Soross ir planetāra mēroga parazīts. Viņa vara, alkatība un rījība sasnēgusi globālus apmērus.

* * *

Nevēlos analizēt savdabīgo Džordžam Sorosam veļtīto tekstu, kas, pēc visa spriežot, rakstīts no kārtīga kristīgfundamentālā eshatoloģiskā obamofoba redzespunkta. Šāds redzespunkts, protams, drīkst pastāvēt; raksta autors, kā arī tulkotājs Jānis Kučinskis ar to būtu laipni gaidīti Latvijas Kristīgā radio fundamentālistu spārna raidījumos. Viens gan mani uzjautrina – ka Sorosa ļaunumam kājas augot no Karla Popera filozofiskajiem uzskatiem. Rauģi, Popers ir viens no nozīmīgākajiem 20. gadsimta zinātnes filozofiem, kurš obligāti jāmacās arī Latvijā (kam pietiek čakluma to darīt) – gan filozofijas, gan dabaszinātņu kursu ietvaros. Daudz ko no Popera teiktā var apstrīdēt, bet viņa izvirzītie kritēriji zinātņu nošķiršanai no pseidozinātnēm un citiem uz ticību balstītiem cilvēku uzskatiem ir vēra ņemami. Varbūt tāpēc nav brīnums, ka dabaszinātnes studējušo latviešu vidū ir ievērojams „sorosītu” īpatsvars. Popers pie vainas!

Vents Zvaigzne <vents.zvaigzne@gmail.com>

Soross savu sabiedriskās darbības veidu (ko Jānis Kučinskis nobrāķē kā uz testiem un vērtējumiem balstītu pieeju sociālajai inženierijai) nosauc par „refleksivitāti” (reflexivity) – t.i., metodisku riņķveidīga mijiedarbes izsekošanu starp problēmu cēloņiem un darbības sekām. Par Poperu žurnālā *The New York Review of Books* nesen (2011.23.VI) Soross izteicās sekojoši (jž tulkojumā):

[ASV prezidenta Buša t.s.] „Karš pret teroru” lika man pārdomāt atvērtais sabiedrības jēdzienu. Mani piedzīvojumi bijušajā Padomju Savienībā bija man mācījuši, ka slēgtas sabiedrības sabrukšana neved automātiski uz atvērtu sabiedrību; sabrukšana var sāpīgi un nevajadzīgi ieilgt un tai var sekot jauns

režims, kas daudz vairāk, nekā atvērtajai sabiedrībai, līdzinās jau sabrukūšajam režīmam. Nu man bija jādāma dzīlāk par atvērtās sabiedrības ideju, kādu biju mācījis no Karla Popera savās studenta dienās, un es atradu šai viņa idejā kļūdu. Lūk, Popers bija argumentējis, ka runas brīvība un kritiska domāšana novedīs pie labākiem likumiem un labākas īstenības izpratnes, nekā jebkāda dogma. Es tagad esmu nācis pie atziņas, ka šīs domas pamatā bija neizteikts pieņēmums, proti, ka demokrātisku pārrunu jēga ir īstenības izpratnes padziļināšana. Nu saprotu, ka manis paša refleksivitātes koncepcija liek apšaubīt šo Popera neizteikto pieņēmumu. Domu izmaiņai, līdzās informatīvai, ir arī manipulatīva funkcija, un nevar teikt, ka labāka īstenības izpratne ir viss, ko vajag, lai iegūtu vēlamas pārmaiņas likumos. Pastāv īsāks ceļš [shortcut]: argumentu prezentāciju izskaistinot [spin] un manipulējot publikas domu, var daudz ātrāk gūt vēlamās rezultātus. (...) Popera neizteiktais pieņēmums, ka runas un domas brīvība pa taisnu ceļu vedīs uz labāku īstenības izpratni, varbūt pareizi attiecas tikai uz dabas pētījumiem. Attiecināt šo pieņēmumu uz cilvēku attiecībām un izdarībām ir daļēji tas, ko es esmu nosaucis par „Apgaismības maldiem”. Kā izrādījās, Buša administrācijas politiskie darboņi bija apzinājuši un pratuši izmantot šos Apgaismības maldus jau sen pirms es to paspēju sarežģēt. (...)

Tālāk savā rakstā Soross aizrāda, ka ASV prezidents Baraks Obama diemžēl nav iemācījis un nav iegūmējis refleksivitātes principu, aiziedams Apgaismības maldu neceļos. Konsekventi atturoties no Buša administrācijas nosodīšanas un lēnprātīgi cenzdamies panākt tautas bezpartejisku pašapziņas pacelšanu (*confidence multiplier effect*), Obama jau no sākta gala ir ASV tautsaimniecības situāciju mālējis daudz rožainākās krāsās, nekā atbilst īstenībai, un pats nosmērējies ar Buša administrācijas un ekstrēmi labējās Republikāņu partijas vainu pie globālās „dižkibeles”, taču neiegūdam nekādu paliekošu popularitāti par savām pūlēm.

Juris Žagariņš <juris.zagarins@gmail.com>

Bija vai nebija 14 gadu, taču Latvijai no Sorosa ir vairāk ļaunuma nekā labuma. Tāpat kā citām valstīm, kuras šo laiš pie teikšanas caur vietējiem kangariem. Sorosistu ideoloģija ieperinājusies Latvijas augstākajās mācību iestādēs, tāpēc ir tik viegli saaicināt uz mītiņu „Sītīsim savējos!” Nu, sasītīsim savējos – un pēc tam? Vieglu roku atdosim globālajiem oligarhiem vēl pēdējās bagātības, kas palicis – Latvenergo, Valsts Mežus, Lattelecom, LMT, lidsabiedrību un lidostu, ostas, visu! Ka tik netiek kādam no vietējiem, vai ne? Džordžam vairāk rūpēs latviešu labklājība nekā Jānim? Džordžam skatīties uz pirkstiem mums būs vieglāk nekā Jānim? Oh, kas par cīņām pašlaik politikajā arēnā, kaut gan apakšā ir tikai viens – garo kumosīņu sagrābšana, kas nobrieduši un tā vien prasās, lai nošķītu kā plūmi no zara, bet to sorosveidīgie vieglāk var izdarīt, gūstot arī politisko varu. Uzklusot nu jau atvaļinātā eksprezidenta Valda Zatlera runas par tikšanu valā no oligarhiem, man sāk

likties, ka Latvijā Soross dibina jaunu komunistisko partiju! Diezin, vai ES piekritīs? Dzīvojam taču kapitālisma iekārtā, nevis padomju sociālismā. Lūdzu, paskaidro kāds te man, kā var iedomāties kapitālisma iekārtu bez oligarhiem – kā tas izpaušanās! Vai jums tur nav neviena oligarha? Un kad sastopaties ar oligarhu, pēc kādām pazīmēm tos atšķirāt no neoligarhiem? Konkrēti šeit, Latvijā. Kāpēc Kargins, Kravovickis, Ēlerte, Ašenradens, Štokenbergs, Dombrovskis nav oligarhi, bet Šlesers ir oligarhs? Un kas tad ir pats Soross, ja ne oligarhs? Ja jau es tanī oligarhu likvidēšanā piedalos, tad gribu zināt skaidri un precīzi – ar ko un pret ko? Bez kripatiņas saprāta taču līdzī pūlim nebļāušu.

Ausma Ābele <ausma.abele@balticom.lv>

Cik tad nesen tas bija, kad Žagariņš šeit Sveikā vaiga sviedros ciniņās par demokrātiju un zākājās par vienu otru patriarhālu iestādi? A tagad pats klanās Lielajam Brālim – Sorosam. Vot, kognitīva disonance.

Marija <strunts@yahoo.com>

Vārds „oligarhija”, protams, nāk no grieķu valodas – oriģinālā nozīmē tā ir iekārta, kur valsti vada tikai daži brālīgi konkurējoši noteicēji. Modernā nozīmē, vismaz angļu mēlē, un laikam jau arī latviešu, vārdam „oligarhs” ir piegārša no krieviskā varianta, kas, kopš Padomju Savienības izkūpēšanas, izmantojot likumības neesamību vai arī ar uzpirkšanu apejot likumus, sagrābis jeb „prihvatizējis” (*прихватывать* = sagrābt) valsts dabas resursus un ražotnes, tādējādi gūstot attiecīgu politisku ietekmi (ko gan tagad stingri iegrožo Vladimira Putina fašistiskais FSB). Turpretī „megaspēkulants”, gan skandalozs, gan neskandalozs, kurš stāvus bagāts kļuvis veikli un brutāli, bet pilnīgi legāli spēkulējot globālajā finanšu tirgū, reti pretendē uz oligarha stāžu. Viņš gandrīz nekad nedarbojas ar politiku atklātībā, jo viņam parasti neinteresē atskaitīšanās tautai. Normālā demokrātiskā valstī tauta uz viņu skatās skaudīgi un nelabvēlīgi, un norobežojas no viņa ar dažādiem likumiem. Manuprāt Džordžs Soross ir izņēmums. Izņēmuma kārtā, pats būdams superbagāts „megaspēkulants” jeb, kā smejas Marija, „Lielais Brālis”, viņš ir apbrīnojams ar to, ka atklāti ziedo gan savu talantu, gan savu vinnestu, lai palīdzētu visā pasaulē panākt atklātāku globālo finanšu sistēmu demokrātiskas pārraudzības ietvaros. Lielais vairums pasaules oligarhu un megaspēkulantu mēdz par savu naudu kultivēt sabiedrības necaurredzamību un tumsonību, bet Džordžs Soross atbalsta organizācijas, kas sabiedrību cenšas apgaismot. Nemas nav jācieš no lētīcības un kognitīvas disonances, lai to saprastu.

Juris

Publikāciju no ziņām un neziņām interneta vēstkopā *Sveiks* sagatavoja Juris Žagariņš

Rita Grendze. *Atzvelties / Slouch*. Jaukta tehnika. 102x51x25 cm

Par mākslinieci skat. Lindas Treijas apceri 40. lpp.

Foto: John Granata

Olafa Stumbra (kr. pusē) un Jura Kronberga (labā pusē) autorvakarā Losandželosā Latviešu sabiedriskajā centrā (1984.20.1). Starp abiem dzejniekiem no kr.: laikraksta *Brīvā Latvija* redaktors Freds Launags, rakstnieks un gleznotājs Jānis Gorsvāns, rakstnieks Anšlavs Eglītis. Fonā Voldemāra Dārznieka glezna (skat. rakstu 34. lpp.).

Foto: Helēna Hofmane

VĒRTĪGS IESKATS LATVIEŠU DZEJPROZĀ

Kārlis Vērdirš. *The Social and Political Dimensions of the Latvian Prose Poem*.
Pisa: Pisa University Press, 2010. 146 lpp.

Mazā, bet blīvā, informatīvā un raiti lasāmā grāmata ir Kārļa Vērdirša doktora disertācijas *Latviešu dzejproza 20. gadsimtā* pārstrādājums angļu valodā. Grāmata nav disertācijas tulkojums, kaut disertācijas pamattēma – latviešu dzejproza (prozas un dzejas elementu sakausējums) – ir tās mugurkauls. Latvijā dzejproza kā žanrs ilgi neticis atzīts, dažkārt vienādots ar *verse libre*, lai gan ar citiem nosaukumiem, kā miniatūras, fantāzijas, epifānijas u.c., tas bijis ne vien pazīstams, bet pat populārs jau kopš 19. un 20. gs. mijas. 1930. gadā Arveds Švābe rakstījis: *Dzejolis prozā ir bastarda forma starp prozu un dzejoli. Tā pēc visbiežāk dzejoļus prozā raksta vāji prozaīki, labi formas meistari to izlieto tikai radošās enerģijas paguruma brīžos*. Un 1963. gadā Bruno Saulītis: *t.s. brīvajam pantam nav nedz metra nedz rītmā, tā saturs bieži ir neskaidrs un apjucis. Šī dzejas forma nav nekas cits kā sērga*. Vērdirša pētījums ir pirmais plašākais dzejprozas apskats un analīze latviešu valodā.

Disertācijas tēma ir no vienas puses sašaurināta, izvēloties apskatīt tikai *latviešu dzejprozas sociālās un politiskās dimensijas*, no otras paplašināta, iestrādājot grāmatā ne vien vispārēju dzejprozas attīstības pārskatu un latviešu dzejprozas vēsturi, bet arī galvenos pieturas punktus latviešu dzejas, kultūras un sabiedriski politiskajā vēsturē. Apbrīnojami daudz ir ielikts nelielajā grāmatā, pie tam nevainojamā valodā un skaidrā izteiksmē. Par angļu valodas slīpējumu Vērdirš pateicas Mārai Krēsliņai un Jurim Rozītim.

Iepazīstinājais lasītāju ar darba mērķi – izsekot latviešu dzejprozas attīstībai nācijas, valsts, politisko un sociālo strāvotību kontekstā, Vērdirš apskata dzejprozas definīciju, teoriju un vēsturi Rietumeiropā, pirmām kārtām Francijā, Krievijā, arī ASV. Par latviešu dzejprozas sākumu Vērdirš uzskata 1873. gadu, kad publicētas Ausekļa *Dzejas*. Sekoja Aspazijas un Poruka „fantāzijas”.

Latvijā pirmo popularitāti dzejproza piedzīvojusi 20. gs. sākumā vispirms tulkojumos. Latviešu lasītājs iepazinies ar Maksima Gorkija *Vētrasputni*, tad arī ar Ivana Turgeņeva, Šarla Bodelēra (Charles Baudelaire) un Uailda (Oscar Wilde) darbiem. Kā labs gids Vērdirš izvadā lasītāju pa latviešu autoru dzejprozas ceļiem, piesaucot, komentējot, citējot. Bagātīgais, prasmīgi sakārtotais pārskats ar atsaucēm uz parelēliem notikumiem un pagrieziena punktiem latviešu literatūrā un vēsturē kalpo kā zinīgs ceļvedis.

20. gs. sākumā visnozīmīgākā dzejproza Akurateram (piem., „Uz Sauleskalnu”). Neskatoties uz Akuratera politisko aktivitāti, šī laika dzeja sacerēta romantisma, simbolisma un Ničses filozofijas garā. Alūzijas uz sociālo un politisko cīņu un idejām iezīmētas zemtoņos. Līdzīgi motīvi arī citu t.s. dekadentu, piem., Kārļa Štrāla, Jāņa Vainovska, Edvarda Vulfa u.c. dzejprozā, par simbolisku izvēloties vētru, tumsu, kalnus utt.

Pēc I Pasaules kara ekspresionistisku dzejprozu rakstījis Pēteris Ērmanis ar pacifisma, cilvēcības slavinašanas un pilsētas tēmu motīviem, arī Richards Rudzītis. Feministu idejas izpaužas Lūcijas Zamaičas, Aīdas Niedras, Alijas Baumanes un Ivandes Kaijas dzejprozā, spēcīga ideoloģisko konceptu klātbūtne manāma kreiso rakstnieku Linarda Laicena, Jūlijas Janeles-Vienas, Voldemāra Branka darbos. Aleksandra Čaka dzejproza viņa dzīves laikā publicēta maz, politisko tēmu tajā pašam nedaudz.

Kā trimdas rakstnieku dzejprozas paraugus Vērdiņš apskata Jāņa Jaunsudrabiņa *Piemini Latviju*, dažas Jāņa Veseļa teiksmas, Andreja Eglīša, Friča Dziesmas un Andreja Pablo Mierkalna dzejas ciklus, Dzintara Soduma „Kapa runu” un atsevišķus Oļģerta Roziša, Gunara Saliņa, Olafa Stumbra, Baibas Bičoles un Ritas Gāles darbus. Vērdiņš saskata arī ietekmēšanos starp trimdas un Latvijas rakstniekiem, piem., kad populāra kļuva Imanta Ziedoņa dzejproza, Andrejs Irbe sarakstījis „Miniminiatūras” un „Pārnācēju”. Par nozīmīgāko trimdas dzejprozas autori Vērdiņš uzskata Astrīdi Ivasku grāmatā *Līču loki*. No trimdā dzimušajiem dzejprozas sarakā Vērdiņš piemin Juri Kronbergu.

Visbeidzot Vērdiņš pievēršas dzejprozei, kas radusies Padomju Latvijā līdz 1990. gadam. Tā sākusies ar *vers libre* 60. gadu otrā pusē, sākumā nosodīta, vēlāk pletusies plašumā. Par sākumu Vērdiņš min Mirdzas Ķempes *Dzintara spoguļi* – liriskas miniatūras, saskatot tajās Gorkija ietekmi. Seko Ojārs Vācietis ar stilu kombināciju – dzejprozu, prozu, brīvo pantu u.c. – un ar atsevišķiem darbiem Vitauts Lūdēns, Imants Auziņš, Eižens Vēveris. Visapjomīgāk latviešu dzejprozu papildinājis Imants Ziedonis ar *Epifānijām*, pēc tam Uldis Bērziņš. Nedaudz dzejprozas rakstījis Knuts Skujenieks, Vizma Belševica. No Bērziņa, Jāņa Rokpeļņa un Skujenika poētikas ietekmējušies un mazliet dzejprozas ar sociālām un politiskām tēmām sarakstījuši Māris Melgalvs, Guntars Godiņš, Klāvs Elšbergs, Amanda Aizpuriete, Viktors Līvzemnieks. Jaunsudrabiņa *Piemini Latviju* atbalss manāma Mirdzas Bendrupes dzejprozā *No dilstošā mēness zīmē dzimušās audzes...* (1987). 80. gadu trauksmainajos, mainīgajos laikos dzejproza palīdzējusi izteikt idejas, ko vēl nevarēja žurnālistikā.

Pēc neatkarības atgūšanas parādījušies darbi, kas padomju laikā netika publicēti, resp., t.s. pretestības literatūra, piemēram, Alfreda Putniņa *Sāpju sliksnis*, kas stilā līdzīgs Andreja Eglīša karstajam nacionālismam. Starp 21. gs. dzejprozas autoriem, kas pievērsušies sociālām tēmām, Vērdiņš min Annu Auziņu, Ingu Gaili, plašāk apskatot Ingas Ābeles *Atgāzenes stacijas zirgus*.

Grāmatu papildina bibliogrāfija, Akuratera, Čaka, Ziedoņa, Bērziņa, Ivaskas un Auziņas dzejprozas paraugi latviešu un angļu valodā un kopsavilkums latviešu valodā.

The Social and Political Dimensions of the Latvian Prose Poem publicējis starptautisko doktora disertāciju un pētījumu projekts

CLIOHRES Network of Excellence kā vienpadsmi no projekta izdotajām disertācijām. Par *CLIOHRES* darbību un mērķiem, kā arī *CLIOHRES* atzinīgos vārdus par Vērdiņa disertāciju uzzinām grāmatas ievadrakstos.

Lalita Muižniece

Dzejniece, folkloriste, valodniece Dr. Lalita Muižniece ir Rietummičiganas U. emeritēta profesore. Strādājusi par docētāju arī Latvijas augstskolās.

Dzejnieks, atdzejotājs

PĒTERS BRŪVERIS

1957.24.IV - 2011.16.VII

LAIKMETU LIECINIEKS

Guna Zeltiņa, red. *Latviešu teātris no pirmsākumiem līdz mūsdienām*. Rakstu krājums. Rīgā: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2010. 608 lpp.

Vispirms jāaprāda, ka grāmatas nosaukums ir mazliet maldinošs, jo it apjomīgas nodaļas veltītas gan Rīgas Krievu teātrim, gan padomju laika Daugavpils teātrim, kur krietna daļa uzvedumu noritēja „krievvalodas plūsmā.” Ja šie krievu iestudējumi jāpiemin, jo *veido vienotu Latvijas teātra dzīves ainu*, kā to apgalvo krājuma sastādītāja Guna Zeltiņa priekšvārdā, tad cits nosaukums, piemēram, *Teātri Latvijā*, skanētu precīzāk.

Un ja ir runa par **latviešu** teātri, jānožēlo, ka pietrūkst kaut īsa pārskata par kādreizējās trimdas latviešu teātra rosmēm. Protams, Viktors Hausmanis nesen publicējis lietpratīgus pētījumus par šo laika posmu, bet ne visiem būs iespējams iegādāties un izlasīt trīs pamatīgās monogrāfijas. Tādēļ, šai gadījumā konspektīvs ieskats trimdas teātru darbā paplašinātu **latviešu** teātra ainavas atspoguļojumu.

Neskatoties uz šiem iebildumiem, Zeltiņas paveikums jāvērtē ļoti atzinīgi. Okupācijas gadu tecējumā Latvijā klajā laists daudz grāmatu gan par teātriem, gan par atsevišķiem aktieriem un režisoriem. Taču „likumsakarīgi” viss apskatīts no padomju redzes viedokļa. Šoreiz rakstu autori drīkstējuši ne tikai

godīgi dokumentēt faktus, bet arī brīvi un iejūtīgi izgaismot, cik cieši teātra norises saaudušas ar visas tautas likteņgaitām un pārdzīvojumam. Tik tiešām, grāmata liecina, kā *teātra attīstību ietekmējuši politiskie strāvotājumi, kuri un revolūcijas, varas režīmu maiņa un nacionālās Atmodas kustība un kā teātris šajos laikposmos ir iedarbojies uz sabiedrības apziņas veidošanos* (Guna Zeltiņa). Gan repertuāra izvēle, gan iestudējumu stili un aktieru angažementi nepārprotami ilustrē, kā politiskais klimats ietekmējis radošo darbu Latvijas teātros.

Krājumā ievietotas Viktora Hausmaņa aperces par teātra pirmsākumiem Latvijā, par Ādolfu Alunānu un Rīgas Latviešu teātri, kā arī par Jelgavas teātri. Lilija Dzene stāsta par Latvijas Nacionālo teātri, Dailes teātri un dažām t.s. „mazajām skatuvēm” Rīgā aizvadītā gs. 20. un 30. gados. Ieva Struka izseko Valmieras Drāmas teātra darbam, Edīte Tišheizere – Liepājas teātra. Baiba Kalna savu uzmanību veltījusi Rīgas Krievu teātrim un patreizējiem „neatkarīgajiem teātriem” (piem., „Kabatai,” „Studijai-8” u.c.). Guna Zeltiņa izvērtē Jauno latviešu un Jauno Rīgas teātri (1908-1915), Strādnieku teātri, Daugavpils teātri, Jaunatnes teātri, kā arī Jauno Rīgas teātri (1992. līdz šodienai).

Rakstu krājuma mērķis, kā to skaidro Guna Zeltiņa, nav bijis analizēt atsevišķas izrādes, bet gan pievērsties *tiem iestudējumiem vai novatoriskiem aktierdarbiem, kuri iezīmējuši būtiskus pavērsienus atsevišķā kolektīva vai visa latviešu teātra radošajā darbā*. Vairākums autoru šo priekšnoteikumu izpildījuši ar uzviju, apcerot daudz jo daudz iestudējumu – arī tādu, kas izceļas nevis ar īpašu „novatorismu”, bet gan tikai ar māksliniecisku spilgtumu. Turklāt, pieminēti arī mazāk nozīmīgi darbi. Tātad ir dots vairāk nekā sākumā solīts. Tekstus papildina jo bagātīgs izteiksmīgu fotouzņēmumu klāsts. Vispār, jāslavē grāmatas grafiskā apdare, ko veikusi Baiba Dūdiņa. Pievienots arī it iespaidīgs izmanto avotu saraksts (204 publikācijas!).

Tik plaša apjoma pasākumam, protams, neiztikt bez kļūdām un nepilnībām. Piemēram, nepareizi minēts, ka 1943. gadā uzsāktajā Raiņa *Uguns un nakts* iestudējumā Dailes teātri Lāčplēša loma iedalīta Edgaram Zilem. Toreiz Artūrs Filipsons bija paredzēts kā Lāčplēsis, Zīle – kā Kangars. Iestudējums nenonāca līdz pirmizrādei, jo vācu iestādes to aizliedza. 1947. gadā iestudējumu atdzīvināja, gan ar mazliet mainītu tēlotāju sastāvu, un tad Lāčplēša lomu blakus Filipsonam **dublēja** Zīle.

Domas var dalīties par to, cik daudz vai maz vajadzētu izcelt skatuves māksliniekus, kuri II Pasaules kara laikā jutās spiesti doties bēgļu gaitās. Tomēr šķiet dīvaini, ka „piemirsti” divi vadošo lomu tēlotāji Liepājas teātri – Pēteris Elsiņš (darbojies no 1936. līdz 1944. gadam) un Rūdolfs Mucenijs (darbojies no 1929. līdz 1940. gadam). Pēdējais, turklāt, guva ievērojamus panākumus Rīgas Nacionālajā teātri (1940-1944). Noklusēts palicis arī Pēteris Ozols, kura vadībā strādāja Pārdaugavas teātris (vēlāk pārdēvēts par Dailes teātra Mazo ansambli) un kura režijā 1936. gadā tapa leģendārais Mārtiņa Ziverta lugas *Tireļpurvs* pirmiestudējums. Toties jāpriecājas, ka beidzot pelnītu ievēribu guvis līdz šim maz pieminētais gleznotājs, inscenētājs un teorētiķis Jānis Muncis, kurš kopā ar Eduardu Smiļģi izveidoja Dailes teātra sākotnējo seju.

Visnotaļ zinātniskajā rakstā par Dailes teātri tomēr ieviesusies kāda kuriozitāte, t.i., mulcinošs pārpalikums no padomju laika leksikas. Raksturojot Leonidu Leimani (teātra direktoru Baigajā gadā), autore piebilst, ka vācu okupācijas gados viņš aktīvi darbojies „antifašistiskajā pagrīdē” CĪNA. Patiesībā, tīri antifašistiska bija t.s. „nacionālā pagrīde” (LATVIJAS CENTRĀLĀ PADOME), ko vadīja Konstantīns Čakste. CĪNA, turpretī, bija izteikti komunistiska organizācija.

Noslēgumā jāatzīmē, ka šis izdevums ne tikai saistoši ataino pagātni, bet arī vērs cerīgu skatu uz nākotni. Teātris Latvijā ir dzīvs un dzīvotspējīgs. Klasiku iestudējumi neparastā, dažkārt it pārdrošā skatījumā, rietumpasaules dramaturģijas pienesumi, daždažādi īpatnēji meklējumi skatuves mākslas izteiksmes līdzekļos – tas viss liecina par teātra centieniem apgūt jauno laikmetu un piedalīties tā veidošanā. Ne jau katrs uzvedums sasniedzis iecerēto un mākslinieciski attaisnojies. Bet arī teātra apmeklētājiem atgūtās valsts neatkarības posmā klāties visai raibi, reizēm pat jucekli. Tātad gribas apgalvot, ka vēl joprojām teātris iet kopsolī ar savu skatītāju draudzi. Un taisni tādēļ tas vienmēr būs neatņemama daļa no latviešu tautas gara dzīves.

Rasma Birzgale

Rasmas Birzgales kontā ir daudz rakstu periodikā, ieskaitot *JG*, par teātri trimdā un recenzijas par latviešu teātra vēsturei veltītiem publicējumiem. Sakārtojusi/rediģējusi rakstu krājumu *Mārtiņa Ziverta* pasaule (1974). Plaša apcere par latviešu teātri Vitauts Simaņa rediģētajā grāmatā *Latvia* (1984). Rasma „Ļoti personīgi atmiņu mirklī par Mārtiņu Zivertu” – *JG*238(2004):28-30.

ATZIŅAS NO VIŅPUSES

Arnis Skujiņš. *Zilā saite*. Proza. Rīgā: Artava, 2009/2010. 330 lpp. Arņa Skujiņa un Reiņa Birzgaļa ilustrācijas.

Arnis Skujiņš ir viens no Austrālijas latviešu literātu elites horeogrāfiem. „Austrālieši”, liekas, ir dedzīgāki latviešu kultūras kopēji, nekā „Jaunajā pasaulē” mītošie. Skujiņa grāmata liek domāt par mainītām dinamikas lomām „ārlatviešu” kultūras dzīvē. Par to definitīvas atziņas vēl gan nevar paust, jo arī maiņas nav nemainīgas. Apskatāmais sējums ir daudzdaļīgs – novelei *Zilā saite* seko romāns *Dīvains cilvēks*, kam savukārt pieslēdzas stāsti, feletoni – gan jaundarbi, gan arī pārspiedumi. Kopējais devums ir masīvs. *Zilajā saitē* no isa Austrālijas latviešu dzīves ieskicējuma autors pārslēdzas uz karalaiku Latvijā. Galvenais teksts sastāv no dienasgrāmatas ierakstiem un vēstulēm, ko kāds tikko Latviešu leģionā iesauktais/brīvprātīgais sūta savai saderinātai. Vēstules rakstītas vilcienā, braucot gan uz apmācību kazarmā, gan pa dažādām Vācijas pilsētām, kur jau dažviet rēgojas tikai drupas, ko atstājušas sabiedroto bumbas. Brauciens uz Hemnicu (Chemnitz), kur viņš cer sastapt savu izredzēto, kura gaida bērnu, ir bīstams. Stāstītājs/rakstītājs ir leģionārs, kurš „piesitis pēdu,” t.i., dezertējis. Vācu žandarmi, sevišķi kara pēdējās dienās, šādus vīrus nesaudzīgi meklēja un parasti bez tiesas lēmuma piesprieda augstāko soda mēru ar pakāršanu turpat publiskās vietās par biedinājumu citiem. Bet stāstītājs nespēj nobeigt stāstu ar laimīgām beigām, jo netiek līdz Hemnicai, kas jau ir amerikāņu rokās. Taču viņš dzird stacijas priekšnieka saucienu: *Einsteigen!* Novele paliek bez noslēguma. Epilogā stāstītājs/rakstītājs sakārto vēstules to rakstīšanas secībā, sasienot žūksni ar zilu lenti. Jauns dzīves posms, ja par dzīvi šādos apstākļos to var saukt, var atsākties.

Noveles saraustītais stāstījums atstāj svarīgākos jautājumus bez atbildes, tādējādi izceļot situāciju kara laikā, kad cilvēku sadzīves un arī dzīvības jautājumi tiek izšķirti, it kā kādam nevērīgam, no cilvēkiem atšķirtam liktenim kauliņus metot. Skujiņa stāstījuma forma pieder pie noskaņas, kas izteic *Zeitgeist* ar to gadu cilvēkiem, kam bija jāizcieš necilvēcīgas absurditātes un nejdzības. *Homo homini lupus*, kad cilvēkus apdullina ideoloģija. Kad varas kāres apskurbināti vadoņi piespiež pakļauties sev padotos. Skujiņš šeit it kā pieslēdzas, varbūt visai negribīgi, franču

eksistencialīstiem, kas arī meklēja atbildi uz jautājumu, kāpēc vislielākie noziegumi pret cilvēci ir izdarīti, lai to glābtu no pašradītām likstām? Ap šiem jautājumiem cīnījās savā laikā gandrīz dievinātie Sartrs, Kamī u.c.

Sējuma citi stāstījumi, ieskaitot romānu *Dīvains cilvēks* un vairāk nekā 30 īsāku prozas darbu dažādos izteiksmes reģistros – pārsvarā komiskos vai ironiskos toņos, taču visumā bez izteiktas didaktiskas noslieces – pieder literatūrai, kam var pierakstīt klasiskas iezīmes, tādai literatūrai, kas sev par mērķi uzstāda informēt un patīkami laiku pakavēt, nevis apvainot lasītāju ar uzsvērtu pamācīšanu, kas ir labs un kas ir slikts. Tas ir klasicisms, deformēts pēc dažu atziņām, bet ar to mūsdienās jāsamierinās arī pašieceltajiem reformētājiem.

Jāpiebilst, ka Rīgas apgāds „Artava” ir radies, cik zināms, pateicoties Māra Ruka enerģiskajai rakstniecības druvas kopšanai. Pats Ruks darbojas dažādās lomās gan kā redaktors, gan uzņēmuma vadītājs un jaunu talantu mecenāts. Šis lauks ir pievilcīgs, bet arī nedrošs, it sevišķi mūsdienās, kad humanitārās zinātnes pievelk tikai mazu daļu „izredzēto” un visai apjukušo talantu, kuriem grūti izšķirties, kur atrast mājvietu. Vēlēsim Mārim Rukam labu ceļu vēju ar pateicību par paveikto un cerībām uz vēl izteiksmīgākiem panākumiem nākotnē.

Juris Silenieks

KAD ZVAIGZNES SATUVOJAS

Reinis Ādmīdiņš. *Dienvidzvaigzne dzejas logā*. Monogrāfiska apcere par Lidijas Dombrovskas-Larsenas literāro daiļradi pusgadsimta laikā. Rīgā: Sol Vita (bez datuma). 188 lpp.

Pērngad mirušais žurnālists un mākslas kritiķis Reinis Ādmīdiņš ir strādājis vaiga sviedros, lai savāktu un apzinātu daudzšķautnaino latviešu mākslinieces Lidijas Dombrovskas-Larsenas *oeuvre*, čakli apskriedams gandrīz vai puspasauli un apciemodams muzejus un bibliotēkas Latvijā, Dānijā un Austrālijā, koncentrējoties uz Dombrovskas literāro devumu 20. gs. otrā pusē un šī gs. sākumā, nepieskaroties viņas devumam glezniecībā, kas, ja mērīšana vispār ir iespējama un nozīmīga, līdzinās viņas pienesumam rakstniecībā. Kā

lasāms rakstnieces dienasgrāmatu ieskicējums, viņa itin bieži pārsviežas no viena žanra otrā un reizēm liekas neziņas raustīta, kam mesties klāt vispirms. Neaizmaldoties aizvien vairāk izplūstošajās žanru definīcijās, kur robežas novilkta izvairīsies jebkurš nopietns pētitājs, Dombrovskas romānu skaits, pieņemot par pareizu Andrē Žida (André Gide) paskaidrojumu, ka romāns ir zināma garuma prozas darbs, varētu būt pieci, neieskaitot dāņu valodā rakstītās apceres un esejas. Ādmīdiņš daudz nenomokās ar Dombrovskas prozas definēšanu vai kodolīgu aprakstīšanu. Ja vispārinājumi ir vajadzīgi, autore ir steidzīga stāstītāja, kura reti apstājas, lai atvilktu elpu vai nodotos literārā tēla emociju izklāstiem à la Proust. Latviešu literatūrā visai spēcīgie dabas apraksti Dombrovskas darbos kļūst nozīmīgi, pietuvojoties Austrālijas fonam. Taču Dombrovskas romānu degpunktā paliek darbība.

Jau iepriekš pieminēju mūsu tūkstošgades mākslas tieksmi uzrādīt dzīves netaisnību, nežēlību un mantkārību. Arī to, ka mākslinieki darina darbus ar protestu pret vides piesārņošanu u.c. nebūšanām – šāds ir Dombrovskas mākslas credo (128. lpp.). Rakstniece atsauc atmiņā sabangotos laikus ar Žanu-Polu Sartru priekšgalā, kad no rakstniecības tika prasīta iesaistīšanās cīņā par taisnīgāku nākotni. Ādmīdiņš to daudz neuzsver un neiztirzā, atstājot šo tematu citiem literatūras pētniekiem, par ko viņu varētu cildināt.

Grāmatas autors nav pienācīgi dokumentējis citātus no Dombrovskas rakstiem, kas varētu kaitināt akadēmiski ieradinātos pētitājus. Arī nepārskatāmā bibliogrāfijas uzskaitē nepriecinās bibliogrāfiju mīlētājus un pētitājus. Bet ārpus tā, izdevums uz kafijas galda tiks lapots un apbrīnots par glīto apdari un dos iespēju jauki runāt par daudzpusīgi apdāvināto latviešu austrālieti, kura ir pelnījusi daudz atzinības, tāpat kā grāmatas autors.

Juris Silenieks

Prof. emeritus Dr. Juris Silenieks ir JG redakcijas loceklis.

AICINĀM!

Tos JG lasītājus, kuri vēlas piedoties JG labvēļu pulkam, lūdzam kontaktēt JG saimnieci Ingrīdu Bulmani (skat. adreses iekšējos vākos).

VELNA DUCIS

Inga Žolude. *Mierinājums Ādama kokam*. Stāsti. Rīga: Dienas Grāmata, 2010. 212 lpp.

Inga Žolude atgriezies pie gandrīz aizmirsta literatūras paveida. Kamēr Bokačo *Dekameron*s sastāv no 10, Žoludes *Mierinājums* – no 13 savstarpēji saistītiem stāstiem (*frame story, Rahmenerzählung*). Nozīmīgi ir veltījumi sākumā: *ar visu manas sirds maigumu / aizgājušajiem un palikušajiem un Ecim un Omei / Bruņčikam un Mammai / Dzidrai, Jānim Šķiņķim, Anitai / Edītei un Ulim*. Daži no šiem vārdiem parādās arī stāstos.

Literatūras cienītājam publikai ir zināmas iezīmes: vecums, izglītība, ienākumi, dzīves stils. Šo publiku intriģē naturalistiski notēlotas dzīves ainas. Latvijā var sagaidīt, ka lasītājs būs kaut kad pieredzējis aprakstītos apstākļus gan pilsētā, gan uz laukiem. Žoludei ir spēja iejusties un rakstīt it kā no iekšpuses, lietojot izteiksmi „es” – vai tas būtu mazas meitenes, vai bezmērķīga jaunieša, vai atmiņu zaudējušas sievietes skats uz ārejo pasauli.

Latviešu un krievu dzīves ir cieši savijušās, un tikai pēc cilvēku vārdiem – Luda, Vaņa, Slaviks, Bruņčiks – var nojaust tautību. Stāsts „Kriņču princese” lauž stereotipu: ...*tētis ir krievs, bet viņš nav dzērājs, viņš vispār nedzer* (75). Šķirtās mammas jaunais draugs ir Armandonkulis. Parādās skolu un valodu jautājums. Vecāko māsu sūtīja uz krievu skolu, bet jaunāko uz latviešu. Rezultātā jaunākā nespēj izlasīt māsas zīmīti tēvam krievu valodā. Tekstā parādās pa netulkotam teikumam gan krievu, gan angļu valodā – abas valodas Latvijas lasītājam ir pazīstamas. No krievu valodas teikuma beigām ...*Ti dura, slišš!* var noprast, ka nav labi, jo tālāk ir: *Nestrīdējos pretī...* (155). Angļu valodā dots lekcijas temats: *Design's Influence on Love* (103). Kaut arī sīki izskaidrots, tas varbūt tomēr parāda rietumu pasaules it kā zinātnisku lekciju mulķību un tukšumu. Svaru kausos krievu un Eiropas kultūra tiek izvērtētas līdzīgi.

Nāve piemeklē cilvēkus vairākos stāstos, no kuriem vienā, kas saucas „Nāves grāmata”, savienojas kailums, mīla, nāve un dzīvība. Literatūrā norises dabā bieži simbolizē arī notikumus cilvēku dzīvē. Tā šeit pēdējais teikums: *Nāves grāmatu paņemu rokās arvien retāk, jo ne jau nāve ir interesanta un vilinoša, bet dzīvība, kas pavasarī mostas no zemes, rudēnī par zemi tā pārtapusī, un pavasarī no zemes tā nāk* (48). Nāve var nākt dabīgi ar vecumu un slimībām, vai arī cilvēku varmācības rezultātā. Bērns sēro domādams, ka sunītis

sabraukts. Bet ne jau nāve visu izbeidz, kāds vienmēr paliek dzīvs un kaut kas turpinās.

Stāstā „Sasedz mani” Žolude pielieto pasaku tēlus ar variācijām. Šeit simbols nav mātes austa sega, bet gan veikalā pirkta, liela, *queen size*, un mīksta. To var izpurināt un apsegt sešus cilvēkus, kuri mēģina darīt pareizi, lai izvairītos no imūndeficīta (HIV). No pasakām te iepīta zelta zivtiņa, kas piepilda vēlēšanos, no kurām pēdējā ir tiešām labi izdomāta: *Es vēlos, lai nekas nebūtu jāvēlas! Lai viss tāpat būtu uz labu!* (94). Dažreiz cilvēki nav paši vainīgi, ja viss nav uz labu.

Rietumu pasaulē priekšstatu par to, kas notiek pēc nāves, lielā mērā veidojis Dante Alighieri (1265-1321) ar savu darbu *Komēdija*, kas laika gaitā kļuvis pazīstams kā *Dievišķā komēdija*. Inga Žolude pēdējā stāstā „Komēdija” ar lielisku *tour de force* atgriežas pie Dantes sākotnējā nosaukuma. Stāsts veidots divos līmeņos – „es” pošas atstāt savu iedzīvi kādai Agītai un doties uz Ameriku, no kurienes atkal atgriežas, bet ne savā iepriekšējā dzīvē. Agītai ir divi iemesli justies kā iemestai ellē: *Viņa zaga manu dzīvi* (200). „Es” Amerikā izjūt *spēcīgu diskomfortu... es sajutos kā iemesta ellē*. Pēc teikuma no īstās Dantes *Komēdijas* Žolude apraksta savu ceļojumu kopā ar Vergiliju pa ellī, šķīstītavu un beidzot debesīm, kur viņa sastop savu stāstu tēlus sarindotus pēc nopelniem. Un beigās: *Es biju atgriezies... lai atgūtu savas tiesības uz savu identitāti... Un Agīta lai māsās sadzīvot ar savējo, kad es viņai tik neatgriezēniski atņēmu visu, kas piederēja man. Es esmu augšāmcēlusies* (112). Varbūt Agīta ir autore *alter ego*, pirms un pēc ceļojuma uz Ameriku? Reālajā dzīvē Inga Žolude saņem *Fulbright Student Fellowship* un 2008./2009. gadu padava ASV, kur ir doktorante literatūrā.

Anīta Liepiņa

Anīta Liepiņa, ilggadēja sabiedriska darbiniece un *JG* redakcijas locekle. Dzīvo Toronto.

IEVĒROJIET!

Lai arī lūdzam *JG* abonētus ievērot, ka Jūsu abonementa pēdējais apmaksātais numurs ir uzdrukāts uz saņemtā žurnāla pasta aplokšnes. Lūdzam laicīgi sūtīt maksājumus *JG* saimniecei Ingridai Bulmanei (skat. adreses iekšējos vākos). Ja aplokšne jau aizmesta, varat klīdināt neziņu piezvanot Jurim Žagariņam: 1+(413) 732-2803, vai arī uzrakstot e-pastu: <juris.zagarins@gmail.com>. Abonementa maksa ir \$39 par četriem numuriem, \$76 par astoņiem. (CAD = USD)

ESTETIZĒTS ETNOGRĀFISKUMS

Laimdota Sēle. *Cērt zibens marmalē*. Vara Vīksna, 2010. 304 lpp.

Cērt zibens marmalē ir dzejnieces, prozaīķes un publicistes Laimdotas Sēles (1951) piektais grāmatā izdots romāns. Grāmatas beigās ievietots Ingridas Štrumfas komentārs. Vairāki Sēles romāni izdoti turpinājumos laikrakstā *Ventas Balss*. Tomēr atsaucīgus literatūras vērtētājus tie raduši reti. Iespējams, citādi ir ar lasītājiem, it sevišķi kurzemniekiem un ventspilniekiem, par kuru senčiem autore allaž rakstījusi.

Jaunākā grāmata (2010. gadā autore saņēma Ventspils pilsētas domes balvu par Ventspils vēstures tematiku un ventspilnieku spīlgtu dzīves notikumu atspoguļošanu savos darbos) viņas iepriekšējo vēsturisko romānu klāstā gan īpaši neizceļas, jo variē jau viņas rakstniecībā atpazīstamus paņēmienus.

Šoreiz darbība risināta ap 14./15. gs. miju neilgā laika posmā senajā Ventspilī un tās tuvējā apkaimē. Sižeta sazarojumu maz. Teksta pamatā ir divi stāsti. Pirmais ir par Ventspilī iebraukuša vācu jaunekļa Tomasa un bagātās Raldas, kas nāk no kuršu ķēniņa Lameķa dzimtas, mīlestību. Otrs – par bruņinieku un konventa brāli Beršovu, kurš aplaupa un nogalina vietējos kuršu iedzīvotājus. Abi šie stāsti tik atpazīstami un paredzami, ka īsti nav saprotams, kāpēc autore atkal izvēlējusies vēsturisku laika sprīdi, kurā īsti nekas nēnotiek (vienīgi iespējams vilkt nelielas paralēles ar Ventspils pilsētas attīstību tad un tagad), un raksta par sadzīvi ar nelielām dēku iezīmēm.

Tomēr Sēles rokrakstam raksturīgs, ka triviālais sižets vienmēr ir tikai pamats, lai paustu idejiskumu, šoreiz arī domu par valodas iespējām.

Viena no svarīgākajām idejām saistīta ar nepieciešamību skrupulozi attēlot topošās Ventspils pilsētas vidi, cilvēku izskatu, izturēšanos, ko dēvēšu par etnogrāfiskumu, kas veido teksta poētiku. Autore gan nepievērš uzmanību nevienam no romānā minētās etnisko grupu izveidošanās procesiem, jo tāds nav viņas uzdevums. Piemēram, Elita Franciska Cimore grāmatā *Jersikas derība* (2006) iesāka ar nekonkrētu kosmogonijas un seno latu (latviešu) dzīves apziņas pierakstu, lai vēstījumu turpinātu par 13. gs. sākuma Latgales ievērojamo pili Jersiku. Sēle rīkojas citādi – viņas uzmanību saista seno kuršu

materiālā un garīgā kultūra konkrētā laikā. Cimares grāmata ir vispusīgāka un mudina uzskatīt mākslas darba iniciēto komunikāciju par kādu īpašu apziņas spēju rīkoties ar vispārcilvēciskiem, universāliem jēdzieniem, idejām, tēliem, motīviem, kas ir romantisma kultūrtipam raksturīgās domāšanas iespāids – radies no priekšstata par mākslu kā medi-ju starp profāno un sakrālo, par dzinējspēku, kas stāv pāri nacionālajām un šķiriskajām robežām. Arī Sēle raksta par nacionalitāšu un reliģiju kolaterālismu un mijiedarbību, tomēr, atšķirībā no Cimares grāmatas daudznozīmības, kur viens no aspektiem tiešām ir valodas sniegtais teksta padziļinājums, *Cērt zibens marmalē* ir un paliek tikai vienā lasījumā uztverams etnogrāfisks romāns.

Sēle veido laikmeta semiotisko karti, kuras pamatā ir divas un ieskicēta tiek vēl trešā etniskā grupa. Romānā mazāk interesanti ir vācieši (Livonijas ordeņa pils iemītnieki, konventa brāļi un pilsētnieki) caurmērā miermīlīgi kristieši, kuri pārtiek no ievāktajām nodevām, kā arī preču pirkšanas, pārdošanas un maiņas. Arī par minētajiem lībiešiem vien pārstāstīti zināmie mitoloģiskie grēki par kuģu vilināšanu krastā, laupīšanu un slepkavošanu. Citādi ir ar kuršiem. Autore vēsturniece smalki izzīmē seno kuršu apģērbu, rituālus un dzīves uztveri. *Lepni izslietajai galvai ar vaļējiem matiem, kas smagi vilnija pāri pleciem, uzklāts plāna vakarzemju auduma lakatiņš, kura maliņa maigi apēnoja pieri, tam pāri dzeltena metāla vijumiem, plāksnītēm, baltvizošām pērlēm un sarkanajiem dzīpariem izrakstīts vainags; abpus deniņiem un pāri pakausim slīga smalkas važiņu un spirālīšu pīnes. Meitenes plecus apņēma sedzene, tumšmēļa un dzirkstoša kā jūra zvaigžnotā naktī, bet zem tās – otra, plānāka vikale no dzeltenbaltas vilnas, raibu dzīparu izšūtām malām. Uz katra pleca pa varenai sudraba saktai, bet zemāk uz krūtīm – vairākas mazākas bronzas un sudraba, gan leišos, gan prūšos kaldinātas saktas ar uzvērtiem gredzentiņiem, piekariem un tumšsarkaniem pušķiem. Arī smalkā krekla stūri bija sasprausti ar saktu, ko gan tikko varēja pamanīt zem trejkārši vitās kaklarotas. Gan mēlās sedzenes, gan sarkanā brunča malās nīrbēja un skanēja siki bronzas karekliši; bruncis bija tikvien garš, lai varētu labi redzēt stingri uztīto sietavu dzīparotās maliņas un greznas smailpurnu kurpītes. Roku delmus apņēma izrakstītas aproces. Ap smuidro vidukli, zem villaiņu stūriem tikko samanāma, krāšņa josta, pilni pirksti gredzenu...* (215). Šāda izskatās Ralda – topošā Tomasa sieva, kad viņš ierodas izprasīties viņas tēva atļauju precībām. Aprakstu romānā daudz, tie mijas

ar notikumiem, kuri nepieciešami, lai veidotos stāstījums, bet nenoliedzams, ka romāna autore iecere, rādot seno kuršu varenību, bijusi stiprināt nacionālo pašapziņu un patriotismu. Vietām tas gribēts pārmērīgi, jo sevišķi kuru tēpu krāšņuma aprakstos. Dažādi trauki un ēdieni, pašlepnums un prasme audzēt zirgus, vācu valodas pārzināšana – visur jaušama seno kuršu gudrība un iznesība.

Kā zināms, latviešu literatūrā vēsturiskais romāns kā žanrs attīstījies dēku romāna ietvaros. Šoreiz dēkas ir, bet tās, lai arī dažviet uz dzīvību un nāvi, tomēr pārdaudz romantiskas, izdaiļotas ar tipiskiem atribūtiem – ir zobenī, apmetņi, pazemes eja un liķi. Sēle vēsturi interpretē gan kā dēku, gan etnogrāfisku romānu, bet izpaliek pārsteigumu (viena no Sēles rokraksta atpazīstamības zīmēm ir taisnīguma uzvara un laimīgas beigas), veselīgas ironijas, kura bieži vien ir dziļdomīgāka par slavas dziesmām. Tematiski var piesaukt kaut Agneses Bules simpātisko grāmatu *Latviešu sapnis* (2002), kas rada aizlaicīgi patīkamu mīta versiju par senajiem latviešiem, kuri sēž kokos un ēd sēnes.

Otra, jau viegli pamanāma nianse – romāna valoda (jau sākot ar divaini darināto vārdu grāmatas nosaukumā: *mare* (latīņu) – *jūra*). Tiek veidoti jauni vārdi un izmantots daudz senu vārdu, tā it kā parādot valodā smelamās rezerves. Tomēr arī valoda šajā gadījumā paspilgtina tikai etnogrāfiskumu, jo nerāda jaunu, iepriekš nemanītu atēnu seno kuršu prātniecībā un dzīves veidā, kurā jau tā netrūkst teju viss iespējama labestības un veiklības ķīselis.

Proti, ir ļoti viegli nolasīt autore vēlmi uzmundrināt un mīlēt, tomēr priekšstats, kāds par senajiem kuršiem veidojas, nemaz nerādās tik pozitīvs. Iespējams noticēt un pieņemt, ka vareni un citādi jauki cilvēki, tomēr šajā estetizētā romantisma mērcē viņi ir ļoti garlaicīgi. Diemžēl gribētais ne vienmēr spēj kļūt par īstenības daļu.

No literatūras viedokļa *Cērt zibens marmalē* ir viens no daudzajiem fona romāniem, bet interesants izteiksmē (apzināta vairīšanās no ciešām kārtas), un citu mūsdienu latviešu vēsturisko romānu autoru vidū izceļ Sēli ar bieži centrā izvirzīto etnogrāfisko ikdienu, kur vēsture ir nevis cīņa, bet dzīve.

Rimands Ceplis

Literatūras kritiķis Rimands Ceplis publicējis laikrakstu un žurnālu literārajās lappuses (*Kultūras Diena, Karogs, JG* u.c.), arī rakstu krājumos, piem., „Romāni par vakardienu” LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta klajā laistajā *Versija par...Latviešu literatūra 2000-2006* (2007).

MŪZIKAS DZĪVES PATRIARHS

Sarmīte Pujēna, Indra Imbovica. *Valdis Vikmanis. Sava mūža diriģents*. Rīgā: Latvijas Rakstnieku savienība, 2010. 152 lpp.

Liepāju bieži un ne bez iemesla dēvē par Latvijas mūzikas galvaspilsētu. Tas tāpēc, ka no vēju pilsētas nākuši, tur skolojušies daudzi mūsu valstī un arī ārpus tās robežām atzinību guvuši mūziķi. Apstākļi, ka Liepāja ieguvusi šādu slavu, liels nopelns ir maestro Valdim Vikmanim. Dzimis rūjienietis, taču vēju pilsētai piederīgs kopš 1940. gada. Ilggadējs Emiļa Melngaiļa Liepājas Mūzikas vidusskolas direktors, trompetes spēles un diriģēšanas skolotājs, vairāku koru dibinātājs un to diriģents daudzu gadu garumā, Liepājas Simfoniskā orķestra izveidotājs un arī diriģents, vienu vārdu sakot, vēju pilsētas mūzikas dzīves patriarhs. Nesen iznākusi grāmata, par kuru vēlos vēstīt, ir par viņu – Valdi Vikmani, *sava mūža diriģentu*.

Par skolām un skolotājiem. Grāmatas autores ir žurnālistes Sarmīte Pujēna un Indra Imbovica. Tā tapusi divās daļās: pirmā ar nosaukumu „Žurnālistes Sarmītes Pujēnas sarunas ar maestro viņa mūža devītajā desmitgadē” veidota interviju stilā, savukārt otra veidota kā pārstāsts, un tās nosaukums ir „Žurnālistes Indras Imbovicas ieskats Valda Vikmaņa dzīvē un darbībā”. Abas izdevuma daļas, kaut arī tik atšķirīgu autoru rakstītas, veido vienu veselumu, kopainu un plašu ieskatu Vikmaņa dzīvē un darba gaitās. Grāmata sarakstīta interesantā, bagātā valodā, kaut gan attēlot to valodu, kādā ikdienā runā maestro pats, ar visām intonācijām, kritumiem, cēlumiem, nebūtu iespējams. To Sarmīte Pujēna atzīst jau pirmajās grāmatas lappusēs.

Tā kā maestro pats savu mūžu bez atlikuma veltījis pedagoģijai, protams, arī grāmatas centrālais sarunu temats atmiņu stāstos ir skola un skolotāji. Nācis no 11 bērnu ģimenes, skolojies Latvijas Valsts konservatorijā vēl pirmās brīvvalsts laikā, kad lielākā daļa pasniedzēju paši bija baudījuši vislabāko izglītību vai nu Rietumeiropas, vai Krievijas mūzikas augstskolās. Savus skolotājus Rūjienā un konservatorijas mācībspēkus viņš piemin ar lielu sirsnību. Nenoliedzami, daudz prasmju un iemaņu vēlākajās darba gaitās mantots no mātes, kā atzīst Vikmanis, „tautas pedagoģijas” gudrību zinātājas. Tā gan, manuprāt, vairāk attiecas uz psiholoģijas nozari – saskarsmi, bet tieši uz pedagoģiju mazāk. Vairāk nekā 40 nostrādātajos gados Liepājas Mūzikas vidusskolā Valdis Vikmanis bijis skolotājs vairāk nekā tūkstošiem skolēnu. Kā ar visiem sadzīvot: gan draiskulītiem un sliņķiem, kurus viņš no rītiem

pat gājis modināt, ja laikus nav sēdējuši skolas solā, gan brīvdomātājiem pasniedzējiem, no kuriem spilgtākais piemērs ir komponists Imants Kalniņš. Vikmanis to ir pratis, bet ne jau ar draudiem, izslēgšanu no skolas vai atļaušanu no darba, kas diemžēl raksturīgi mūsdienām. Labi zinot laiku, kad bija V. Vikmaņa kunga brieduma gadi, kas pavadīti direktora amatā, nevar atturēties, neminot viņa drosmi, dažādu lietu kārtošanu. Vai vispār ir iedomājams, ka kāds no padotības iestāžu vadītājiem varētu piezvanīt uz ministriju un pieklājīgi, bet nelokāmi kaut ko atteikt pašam kultūras ministram? Tas ir tikai viens piemērs. Bet vai daudz mūsdienās tādu cilvēku, kas varētu rīkoties līdzīgi? Sava *adattainā* rakstura, nepakļāvības dēļ direktors piedzīvojis arī pratināšanas Valsts drošības komitejā K. Barona ielā Liepājā. [E]s *biju neērts direktors*. (...) *Man komunisms nav pieņemams, kaut gan – es nemaz nezinu, kas ir komunisms, esam pieredzējuši tikai diktatūras, viņš atzīst mūža nogalē* (73).

Pirmajā nodaļā visvairāk aizkustināja lappuses, kur vēstīts, kā Valdis Vikmanis iekārtojās savu skolu, kuras saimnieks viņš bija ilgu gadu desmitus. Tas noticis uzreiz pēc kara, tikai nesen pārciesta Liepājas bombardēšana, tāpēc tas bija simtkārt smagāk, nekā normālos apstākļos. *Pavēli par manu iecelšanu mūzikas skolas direktora amatā parakstīja 1945. gada 10. maijā zem Annas baznīcas liepām* (46). Seko stāstījums, kā soli pa solim tapusi Liepājas Mūzikas skola, tās ēku komplekss – kuru mēs, esošie un bijušie liepānieki, tik labi zinām šodien: *Lai gan tiešais bumbas trāpījums ar šķembām bija diezgan pamatīgi saārdījis grīdu un telpa pilna ar zirgu mēsliem, tomēr mēs tur palikām. Sakontaktējāmies ar Jāni Dreimani, un viņš nāca palīgā noorganizēt skolu* (47).

Par to, ka ir jāvar! Vikmanis pieder tai paauzdei, kas piedzīvojuši abus pasaules karus. Atsevišķas ainas kara laika bērns (dz. 1915) atceras no I Pasaules kara. II Pasaules kara laikā, jau dzīvojot Liepājā, maestro aizturēja vācieši un pāris mēnešus turēja apcietinājumā. Ārkārtīgi smagie dzīves apstākļi, acimredzot, nav bijuši iemesls, lai viņš nespētu paveikt to, ko pats iecerējis, ko izdomājis. Pēc Pujēnas veidotajām intervijām secināms, ka gluži pretēji – tie norūdijuši raksturu. Arī Imbovica atzīst, ka maestro raksturo sīkstums un mērķtiecība. Patiešām jāapbrīno, kā cilvēks vispār var tik daudz strādāt, netaupot sevi nevienu brīdi. *Koncentrējos uz vienu jautājumu – ko var un kas jāvar?* (81) Protams, šādam uzstādījumam ir savas ēnas puses, no tā smagi cieš ģimene, bērni, jo tēvs mājās ir tikai naktī un brīžiem pat tad ne. To pavisam atklāti atzīst arī Vikmanis pats, taču viņu sargājusi pārliecība, ka mājās viss būs kārtībā, un uzticēšanās dzīvesbiedrei, ka arī ar bērniem viss būs labi. Liepājas kultūrai

Valdis Vikmanis devis nenovērtējami daudz. Bez viņa pašai dziedzības un darba degsmes šodien nebūtu arī to daudzo, patiešām talantīgo mūziķu. Liepājas 1. vidusskolā nostrādājis 30 gadus par dziedāšanas skolotāju, bet par Emiļa Melngaiļa Liepājas mūzikas vidusskolas direktoru – 42 gadus. Izveidojis pilsētas skolotāju kori, rajona skolotāju kori un Liepājas kultūras nama pūtēju orķestri. Līcis pamatus Liepājas Simfoniskajam orķestrim. Apbalvots ar TZO Zelta goda zīmi un Lielo mūzikas balvu par mūža ieguldījumu.

Tagad, kad pārkāpts 96 gadu sliekšnim, Vikmaņa dienas rit nesteidzīgi. Viņš kopā ar dēlu Klāvu un viņa dzīvesbiedri šaimnieko Pērkones pagasta „Vērbelniekos”. Šis rindīņas nobeigšu ar Indras Imbovicas vārdiem: *Visbēdīgākais būtu, ja Valdi Vikmani mēs pataisītu par eņģeli ar spārniņiem. Tas nebūtu patiesi. Tas būtu sekli. Cilvēks nav ikona, bet dzīva, pulsējoša būtne* (97). Grāmatu lieliski papildina daudzās melnbaltās fotogrāfijas, kā arī laikabiedru atmiņas par savu skolotāju vai kolēģi un kopā pavadīto laiku.

Lāsma Ģibiete

Lāsma Ģibiete ir Rietumungārijas U. Filoloģijas fakultātes Urālistikas katedras lektore.

MĪKLAINIS SPECIZDEVUMS

Journal of Baltic Studies (JBS), 42/1 March 2011. The Association for the Advancement of Baltic Studies <www.balticstudies-aabs.org>. *Special Issue: Transnational Governance and Policy-Making in the Baltic Sea Region*. Guest Editors: Stefan Gänzle & Robert L. Nelson

Šis mīklainais *JBS* specizdevums mani pārsteidza. Par sadarbību un kopīgas ārpolitikas veidošanu Baltijas jūras baseinā lasīts jau agrāk pašu baltiešu rakstos. Tikai ar piespiešanos varu šeit saskatīt centienus izgaismot no rietumu viedokļiem Centrāleiropas ietekmi un ekspansiju. Esam, tā sacīt, atkal „uzzēģelēti” no rietumu puses. Gan viesredaktori, gan autori faktiski ir baltiešiem un Baltijas valstu pētniekiem nepazīstami (izņēmums ir rīdzinieks Alfs Vanags). Neviens nav AABS biedrs. Un neviens no viņiem nav izrādījis interesi piedalīties pēnīgad Baltijas-Skandināvijas pētnieku konferencē Sietlā. Toties lasām, ka šī zinātnieku grupa ar *Deutscher Akademischer Austausch Dienst* (DAAD) un Britu Kolumbijas U. (UBC) atbalstu bija noorganizējusi (2008.X) saietu Vankuverā. Norvēģijas Agderas U. asociētais profesors Stefans Gencle (Gänzle), pēc iesaistes Jēnā un

Bonnā, ir viesojies kā palīgprofesors UBC, kur viens no viņa partneriem ir bijis politišķo zinātņu profesors Hībners (Kurt Hübner). Šajā *JBS* laidienā iekļauta Vankuveras konferences referātu izlase – ar uzsvaru uz Baltijas „makroreģionu”. Bibliogrāfiskajās piezīmēs par vācu kultūras/ kolonizācijas plāniem Austrumeiropā pirms I Pasaules kara atrodami tikai divi pazīstami vārdi – Vejas G. Liulevicius un Hans fon Rimscha. Uzmanība pievērsta arī iedomātam paneiropiskumam, kam gan maz kopīga ar grāfa Riharda Nikolaja fon Kudenhoves-Kalergi (von Coudenhove-Kalergi) vadīto daudz pazīstamāko aizvadītā gs. 20. gadu Paneiropas kustību, kurā autokrātiskās Krievijas iekļaušana nebija paredzēta. Iedziļinoties rakstos, brīžiem atklājas visai pārsteidzoši materiāli, kaut vai prof. Nelsona ieskats vācu fantāzijās par Rietumpolijas kolonizāciju, arī Gencles un vācu diplomāta, Belfastas U. doktora Minteļa (Guido Müntel) pārdomas par Kaļiņingradas apgabala iespējamo integrāciju Eiropā. Nīderlandes Vageningas (Wageningen) U. profesorei Kristīnei Kernai, tāpat kā prof. Vandevērai (Stacy D. VanDeveer, U. of New Hampshire), diemžēl jāsecina, ka līdz šim Baltijas telpas pētnieki visumā ir atstājuši novārtā plašākas sadarbības problēmu. Vairāki raksti ir galvenokārt informatīvi, bez problēmu risinājumiem – UBC prof. Hībners iepazīstina ar aizdevēju lielajām prasībām Latvijas valdībai, *Baltic International Centre for Economic Policy Studies* (Rīgā) direktors Alfs Vanags dod ļoti vispārēju pārskatu par saimniecību Baltijas valstīs, bet Eiropas Parlamenta viceprezidente Diana Valisa (Wallis) un viņas palīgs Arnolds (Stewart Arnold) atklāj ES intereses Arktikā, kas gan atrodas ārpus Baltijas jūras telpas.

Grāmatu sadaļā vispirms izceļams Stīvena Serafina un Vasas D Mihailoviča rediģētais krājums *21st Century Central and Eastern European Writers* (2010), kur iekļauti arī vairāki latviešu rakstnieki (recenzents Thomas Salumets, U. of British Columbia). Interesi izraisa arī: Vineta Poriņa. *Valsts valoda daudzvalodīgajā sabiedrībā: Individuālais un sociālais bilingvisms Latvijā* (Gatis Dilāns, U. of Texas, San Antonio); Bengt Jacobsson (red). *The European Union and the Baltic States: Changing Forms of Governance* (Irmina Matonyte, ISM U. of Management & Economics, Vilnius); Ulrich Kronauer & Thomas Taterka (red). *Baltisch-europäische Rechtsgeschichte und Lexikographie* (Jānis Krēslīņš, Jr., Swedish Royal Library), bet no doktordarbiem – Sven Jūngerkes. *Deutsche Besatzungsverwaltung in Lettland 1941-1945: Eine Kommunikations- und Kulturgeschichte nationalsozialistischer Organisationen*; Aina Mārite Urde. *Ideophone in Europa: Die Grammatik der lettischen Geräuschverben*.

Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu universitāte

JAUNĀS GAITAS

LABVĒLI

*Vendīgs auga ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Z E L T A

Amerikas Latviešu apvienība
Šigurds Brīvkalns
Šellija Ekmane
Rita Gāle
Andrejs Ķīsis
Andrejs Ozoliņš
Andris Priedītis
Jautrīte Saliņa
Ilgvars Šteins
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Kārlis Vasarājs
ANONĪMS – 1

S U D R A B A

Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Voldemārs un Irēne Avens
Andrejs Baidiņš
Nikolajs Balabkins
Maija Bišmanis
Uldis Bluķis
Jānis Brežinskis
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Čakars
Laila un Pāvils Cakuli
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Aina Dravnieks
Rita Drone
Jānis Eglītis
Richards Grigors
Lolita Gulbis
Ingrīda Jākobsone
Laima Kalniņa
Fred A. Keire
Dace Ķezbers
Egīls Kronlins
Kazimirs Laurs
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Lalita Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Guna Mundheim
Arturs Neparts

Ausma Matcate-Nonācs
Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Jānis J. Pirktiņš
Ilze Plaudis
Vilis M. Plinte
Astra un Andris Roze
Alfreds R. Semēiks
Maija un Juris Šleseri
Ilona un Raimonds Staprāns
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Biruta Sūrmane
Tupešu Jānis
Lauma Upelniēks Katis
Dagmāra Vallens
Pāvils Vasariņš
Rasma Vītols
Modris un Gita Zandbergs
Ģirts Zēgners
Gunars Zvejnieks
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S

Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Gundega Dāvidsone
Edīte Franklin
Ligita Galdiņa
Tija Kārkle
Indulis Lācis
Jānis Langins
Ieva Liepkaula
Lilija Pencis
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Ausma Rābe
Dzidra Rāzevska-Upāne
Marga Reinholds
Jānis M. Riekstiņš
Helmi Rožankovska
Silvija Rūtenberga
Linda Treija
Leo Trinkuns
Juris Vīksniņš

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Galvenā redaktora vietnieks:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
Telefons: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Redaktori:

Voldemārs Avens, Vita Gaiķe,
Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Silenieks, Juris Šlesers,
Linda Treija, Lilita Zaļkalne

Konsultanti:

Līga Gaide, Tija Kārkle, Uldis Matīss

Maketētājs: Juris Žagariņš

JG mājas lapa: <<http://zagarins.net/JG>>

Saimniecības vadītāja:

Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Telefons 416-621-0898
ibulmanis@scom.ca

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt JG saimniecībā.

JG SATURA RĀDĪTĀJI

Pasūtīnāmi no JG saimniecības, Kanādas un ASV valūtā maksā vienādi:

Nr. 100-150	\$7,-
Nr. 151-175	\$5,-
Nr. 176-200	\$5,-
Nr. 201-230	\$8,-

JAUNĀS GAITAS ABONEMENTS MAKSĀ:

Kanādas un ASV valūtā vienādi:

Visās valstīs – 1 gads \$39,-
2gadi \$76,-

Atsevišķa numura cena \$10,-

Krājumā ir arī vairums agrāko JG numuru.
Sarakstu un cenas var pieprasīt no JG saimniecības.

JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

ANGLIJĀ

E.D. Rusovs
2 Wellington Terrace
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

AUSTRĀLIJĀ

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books
Box 1287, G.P.O.
Adelaide, S.A. 5001

KANĀDĀ

Letts Shop – dāvanu veikals
Kanādas Latviešu centrs Toronto
4 Credit Union Dr
Toronto ON M4A 2N8

LATVIJĀ

A/S „Danske Bank”,
Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011

IBAN – LV61MARA00002028 26000
Ingrīda Bulmane (JG žurnāla abonēšana)
1 gads (4 numuri) Ls 14,-

Tuvāka informācija – Ilze Dzelme 67-289619

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā
Strēlnieku laukumā 1, Rīga LV-1050

„Satori” grāmatnīca
Lāčplēša ielā 31, Rīga LV-1011

LETTERS AND THE VISUAL ARTS. One of the greatest of all Latvian poets, **Vizma Belševica** (1931-2005), wrote with dazzling virtuosity and uncompromising intellectual and emotional clarity even when evoking mystery. Poet **Jānis Elsbergs**, her son, presents recently discovered fragments of her unfinished poem *Sadegusi balss* (An Immolated Voice, 1973), about a 16th century witch-burning. ●● In a prose composition titled *Kāzas* (A Wedding), **Gundars Ignats** intertwines two seemingly unrelated stories about the pain of love. ●● Our cover design features a fragment of a painting by **Raimonds Staprāns**, a leader in the San Francisco Bay Area Figurative School. **Linda Treija** reports on a recent exhibit of his work and also introduces **Rita Grendze**, a sculptor who uses found (and made) objects of various materials. **Helēna Hofmane** gives a brief and intimate account of the life of painter **Voldemārs Dārznieks**. The works of all three artists are displayed in full-page color. ●● The photographic art of **Helēna Hofmane** is featured, as well as that of **Imants Puriņš**, introduced by **Vilnis Auziņš**. ●● **Māris Brancis** comments on the extensive collection of pastels in the Latvian National Museum of Art.

LITERARY NEWS AND COMMENT. Literary critic, essayist and poet **Kārlis Vērdiņš** gives thoughtful tribute to the life of poet **Olafs Stumbrs** (1931-1996). ●● **Edvīns Raups**, our featured poet in the summer issue of *Jaunā Gaita*, was recently in Canada for the publication of a collection of his poetry in English (translated by **Margita Gailītis**). **Vita Gaiķe** reports. ●● **Lev Aronson** (1912-1988) was a Jewish cellist in Rīga, whose priceless instruments were confiscated when the Germans occupied Latvia in 1941. **Juris Šlesers** comments on his story as told by **Frances Bent** in *The Lost Cellos of Lev Aronson* (2009). ●● Sociologist **Dagmāra Beitnere** interviews prose writer and literary scholar **Agate Nesaule** (*Woman in Amber, In Love with Jerzy Kosinski*). ●● Poet **Antons Bārda** (1891-1981), in the estimation of **Jānis Liepiņš**, is as worthy of remembrance as his older brother, the great Latvian romanticist poet **Fricis Bārda** (1880-1919). ●● **Vita Gaiķe** reports that this year's recipient of the annual **Ēriks Raisters** award for outstanding contribution to Latvian culture goes to literary critic **Pāvils Vasariņš**. ●● The popular post-folk ensemble **Ilģi**, led by **Ilga Reizniece**, celebrates its 30th year of making traditional Latvian music accessible to audiences the world over.

HISTORY. Resuming his serialized history of Radio Free Europe / Radio Liberty broadcasting in the Latvian language during the Cold War,

Rolfs Ekmanis describes some bizarre and tragic events in the 1970's and 1980's: infiltration by soviet agents, assassinations, and a bombing. ●● **Bonifācijs Daukšts**, veteran diplomat and expert on Latvia's "near-abroad", poet and translator, comments on **Heinrihs Strods'** monograph *PSRS politiskā cenzūra Latvijā: 1940-1990* (USSR Political Censorship in Latvia: 1940-1990).

REMEMBRANCES AND ACTUALITIES. In the fifth installment of his serialized account of life in Displaced Persons Camp Alt-Garge, Germany after WWII, **Uldis Siliņš** looks back with a smile at camp sports. ●● Artist and art critic **Laimonis Mieriņš** shares stories about some people he knew when growing up in his home parish in rural Latvia. ●● Movie actress **Vija Artmane** (1929-2008) was a superstar, known in the entire Soviet Union, but her 2004 autobiography strikes **Lāsma Ģibiete** as overly self-serving. ●● **In a Few Words**, **Vita Gaiķe**, **Anita Liepiņa**, **Māris Brancis** and **Rolfs Ekmanis** condense the essential news of the important cultural and political happenings in and around and far beyond Latvia to a mere 12 pages of text and illustrations. ●● **Jānis Krēslis, Sr.** responds to **Laimonis Purs'** polemic in the summer issue, asserting that a healthy national self-esteem does not require denial of painful failures. ●● Should George Soros' Open Society organizations around the world be feared and reviled or embraced with gratitude? That is the featured question in **Kiberkambaris**, our digest of internet discussion/diatribes.

BOOK REVIEWS. **Kārlis Vērdiņš.** *The Social and Political Dimensions of the Latvian Prose Poem* – reviewed by **Lalita Muižniece** • **Guna Zeltiņa**, ed. *Latviešu teātris no pirmsākumiem līdz mūsdienām* (Latvian Theater From the Beginnings to Our Time) – **Rasma Birzģale** • **Arnīs Skujiņš.** *Zilā saite* (The Blue Tether), a World War II and postwar memoir – **Juris Silenieks** • **Reinis Ādmidiņš.** *Dienvidzvaigzne dzejas logā* (The Southern Star in the Window of Poetry), a monograph on the literary oeuvre of **Lidija Dombrovska-Larsena** – **Juris Silenieks** • **Inga Žolude.** *Mierinājums Ādama kokam* (A Consolation for the Tree of Adam), a collection of short stories – **Anita Liepiņa** • **Laimdota Sēle.** *Cērt zibens marmalē* (Lightning Strikes the Seashore), a historical novel about the town of **Ventspils/Windau** – **Rimands Cepelis** • **Sarmīte Pujēna, Indra Imbovica.** *Valdis Vikmanis. Sava mūža diriģents* (Valdis Vikmanis. Conductor of His Own Life) – **Lāsma Ģibiete** • *Journal of Baltic Studies* (March 2011) – **Gundars Ķeniņš Kings**.